

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Filosofijos institutas

Rokas Vaičiulis

Filosofijos studijų programa
Magistro baigiamasis darbas

**Fikcijos statuso problema realistinėje perspektyvoje: Q. Meillassoux ir M.
Fisher**

Darbo vadovas: prof. K. Sabolius

Vilnius
2023

Turinys

Santrauka.....	3
Summary	4
Įvadas	5
1. Meillassoux: fikcija kaip minties modusas anapus koreliuotos duoties	17
1.1. „Biliardo kamuolys“ ir ekstra-mokslinės fikcijos sąvoka	17
1.2. Antimetafizinė spekuliacija anapus subjektinio žiūros taško.....	26
1.3. Spekuliacijos ir fikcijos skirtis Meillassoux filosofijoje	33
2. Fisher: teorija-fikcija kaip iki-subjektinės tikrovės minties režimas	38
2.1. Hiperfikcija: fikcija, tampanti tikrove	38
2.2. Paralelinės trajektorijos: Deleuze-Guattari ir Baudrillard pozicijų kontekstas	40
2.3. Radikalioji imanencija: „neišoriška išorė“ (Deleuze/Guattari) ir simuliacijos simuliakras (Baudrillard)	44
2.4. Kibernetinė plokštuma: Fisherio anorganinės disjunktyvios sintezės realizmas	48
3. „Spekuliatyvi teorija-fikcija“: fikcijos statuso problemos perspektyva tarp (ir po) Meillassoux ir Fisherio	54
3.1. Fisherio „poststruktūralizmas“ ir Meillassoux „spekuliatyvus realizmas“: klaidinga dichotomija?	54
3.2. Fisherio Deleuze‘as: „subjektalistas“ ar „spekuliatyvus spinozistas“?	58
3.3. Lovecraft‘o „Išorės“ fikcijos realistiniai aspektai Meillassoux ir vėlyvojo Fisherio perspektyvose	63
3.4. Hipersticija: „save retroaktyviai išpildanti pranašystė“	69
Išvados	74
Literatūra.....	78

Santrauka

Šiame darbe siekama ištirti fikcinio minties moduso statusą Quentino Meillassoux ir Marko Fisherio požiūriuose trejopu būdu: pirma, rekonstruojant ir analizuojant Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos sąvoką bei nustatant jos santykį su koreliacionizmo kritika ir spekuliatyvaus realizmo prielaidomis; antra, rekonstruojant ir analizuojant Fisherio teorijos-fikcijos sąvoką bei nustatant jos santykį su grynosios imanencijos bei iki-individuotų procesų ontologija; trečia, lyginamosios analizės būdu specifikuojant genetiškai (ne)bendravidikliškus filosofinius principus Meillassoux ir Fisherio pozicijose. Teigiama, jog fikcijos statuso permąstymas leidžia ją traktuoti kaip realistinę strategiją, kuri Meillassoux filosofijoje įgyvendinama per spekuliatyvųjį mąstymą, o Fisherio filosofijoje įgalina realistiškai interpretuoti fikcinio mąstymo režimo ir kibernetikos procesų santykį.

Raktiniai žodžiai: *fikcija, tikrovė, spekuliacija, Quentin Meillassoux, Mark Fisher.*

Summary

In this paper the central aim is to investigate the status of the modality of fictional thought in Quentin Meillassoux's and Mark Fisher's accounts in a threefold manner: firstly, by reconstructing and analyzing Meillassoux's notion of extra-science fiction, as well as delineating its relation with the critique of correlationism and the key premises of Meillassoux's speculative realism; secondly, by reconstructing and analyzing Fisher's notion of theory-fiction and marking its links with the ontology of pure immanence and pre-individuated processes; and thirdly, via comparative analysis specifying the genetic points of convergence and divergence in regards to the philosophical principles found in Meillassoux's and Fisher's accounts. It is argued that the reconsideration of the status of fiction enables the study of realist conceptual strategy which in Meillassoux's philosophy is carried under the rubric of speculative thought, while in Fisher's philosophy the strategy capacitates to construe the relationship between the fictional regime of thought and the cybernetic processes through a realist lens.

Keywords: *fiction, reality, speculation, Quentin Meillassoux, Mark Fisher.*

Ivadas

Filosofų Quentino Meillassoux ir Marko Fisherio akiratyje fiktyvaus mąstymo režimas turi ypatingą vaidmenį: fikcija yra konceptualinė priemonė mąstyti tikrovę ir jos procesus nepriklausomai nuo juslinio patyrimo galimybės sąlygų. Kitaip sakant, fikcija yra įrankis svarstyti realistinės ontologijos problematiką. Šį bendrą Meillassoux ir Fisheriui bruožą pavadinkime *fikcijos realizmo teze* – tokiu būdu šia teze nurodydami į specifinę konceptualinę manierą, pagal kurią traktuojama fikcijos filosofinė funkcija Meillassoux ir Fisherio mąstyme, kuris pademonstruotas tokiuose veikaluose kaip „Po baigtinybės“ (Meillassoux 2008), „Mokslinė ir ekstra-mokslinė fikcija“ (Meillassoux 2015) ir „Plokštieji konstruktai: gotikinis materializmas ir kibernetinė teorija-fikcija“ (Fisher 1999) ar „Keistybė ir kraupuma“ (Fisher 2016). Kad detalizuotume šios tezės specifika, iš pradžių turime apsibrėžti, kaip įprastai suprantamos realizmo bei fikcijos sąvokos filosofijos kontekste, kaip suvokiamas jų tarpusavio santykis.

Ontologija reiškia filosofijos sritį, skirtą nagrinėti būties klausimus („Kas yra?“, „Ko nėra?“ ir t. t.); realizmas yra doktrininė nuostata, jog teiginius apie tikrovės prigimtį galime formuluoti nepriklausomus nuo mūsų įsitikinimų ar kitų žinojimo formų (Kim, Sosa 1999: 559). Todėl realistinė ontologija yra, kaip pažymi Alexanderis Milleris, tokio pobūdžio mąstymas, kuris svarsto būties klausimus, remdamasis egzistencinės nepriklausomybės predikato priskyrimu tikrovėje egzistuojantiems objektams ar jų savybėms (Miller 2021). Šioje vietoje galime atlikti realizmo sąvokos inversiją ir išvesti antirealizmo sąvoką: antirealizmas tada yra tokio pobūdžio mąstymas, kuris svarsto būties klausimas, remdamasis egzistencinės priklausomybės predikato priskirimu tikrovėje egzistuojantiems objektams ar jų savybėms. Filosofijos istorijoje antirealistinį mąstymą galime susieti su, pavyzdžiui, idealizmu, kurį galėtume suprasti kaip konkretesnių ontologinių prielaidų visumą: a) arba tai prielaida, jog visa, kas egzistuoja, yra mentalu, idealu (sąmonė, dvasia, protas, valia ir pan.), todėl pamatinė tikrovės struktūra yra steigama per mūsų mentalines struktūras – nuo mentalumo struktūros priklausanti tikrovės struktūra yra visa, kas egzistuoja; b) arba tai prielaida, jog net jeigu ir egzistuoja kokios nors esatys ar jų savybės anapus mūsų mentalinių struktūrų, tokie esiniai ar jų savybės nėra mums pažįstami, todėl visa, ką mes galime pažinti kaip tikrovę, yra iš principo tik tai, kas yra priklausoma nuo mūsų mentalinių struktūrų – tikrovės pažinimas yra „savižinos forma“ (Guyer, Horstmann 2023). Immanuelio Kanto „Grynojo proto kritikos“ transcendentalinis idealizmas (Kant 1982) šiuo aspektu būtų tinkamas pavyzdys idealizmo kaip tikrovės „savižinos formos“ apibūdinimui: pažįstame tik tai, ką galime būtinai pažinti aprioriškai.

Fikcija arba fikciniai teiginiai yra tokie teiginiai, kurie turėtų būti suprasti kaip menami teiginiai arba kaip „tarsi“ teiginiai, kontrafaktiškumo ar hipotetiškumo klasės teiginiai – kaip juos vadintų neokantininkas Hansas Vaihingeris (Vaihinger 1935). Jeigu fikcinius teiginius „tarsi“ suprantame kaip hipotetinius teiginius, šie teiginiai anaipol neturėtų būti suprasti kaip teiginiai, kurie galėtų būti

logiškai patvirtinti ar paneigti. Fikciniai hipotetiniai teiginiai yra nei teisingi, nei klaidingi teiginiai – tai išgalvoti, įsivaizduojami teiginiai, kurie neturi pažodžiui istorinės ar faktinės vertės. Todėl fikcinį mąstymą turėtume suprasti kaip diskursą, skirtą ne išsakyti tiesą, o verčiau turintį kitokius, savarankiškus aiškinamuosius privalumus nei tiesos artikuliaciją (Eklund 2019), pavyzdžiui, galimybė įsivaizduoti kokį nors empiriškai nepatiriamą, tikrovėje neegzistuojantį objektą ar jo savybes ir t. t. Sekdami Vaihingerio neokantiška argumentacija galime pabrėžti, jog „tarsi“ teiginiai yra transcendentaliniai teiginiai, t. y. teiginiai, išvesti mūsų patyrimo galimybių sąlygų atžvilgiu: pagal „tarsi“ teiginius mes ne kalbame apie daiktus savaime, o vien apie tam tikrą fenomenų pasireiškimą būdą, adekvatų mūsų įsivaizdavimo galimybės sąlygoms. Jeigu hipostazuojame „tarsi“ mąstymo principą visai pažinimo teorijai, mūsų ontologija pavirsta į antirealizmo atmainą: mes priimame nuostatą, jog fikcija nenurodo į esančių ar jų savybių savaime mąstymą, o verčiau ką mūsų pažinimas būtinai pažįsta yra tik tiek, kiek tie objektai egzistuoja priklausomai nuo mūsų visuotinai galiojančių mentalinių struktūrų. Tačiau tada, jei viską „fikcionalizuojame“, Richardas Kearney pažymi, mes susiduriame situacija, kur pasidaro komplikuota skirti faktus nuo kontra-faktų, tikrovę nuo haliucinacijos, suvokimą nuo iliuzijos (Kearney 1999: 96).

Priėmus šitokius nusistovėjusius realizmo ir fikcijos supratimus, gali kilti abejonų, kaip realizmas ir fikcija yra apskritai suderinamos sąvokos: jeigu fikcija postuluoja (ar blogiausiu atveju – haliucinauoja) vien numanomą, įsivaizduojamą objektą, kuris pasireiškia tik taip, kaip mes jį galime pažinti, taigi, yra priklausomas nuo mūsų mentalinių struktūrų, o realizmas laikosi nuostatos, jog galime išvesti teiginius apie objektus savaime, jog objektai gali egzistuoti nepriklausomai nuo mūsų mentalinių struktūrų – abiejų sąlygų išpildymas tampa logiškai negalimas, nes vienoje pusėje objektas turi nepriklausomybės predikatą, o kitoje pusėje – neturi.

Mūsų *fikcijos realizmo tezės* kontekste fikcijos ir realizmo sąvokos turėtų būti suprastos pagal kitokius conceptualinius parametrus. Mūsų tezė galime formuluoti transcendentaliniu būdu, kaip „galimybių sąlygų“ problemą – tačiau šios „galimybių sąlygos“ nebėra susaistytos su apriorinėmis patyrimo formomis, subjektišku žiūros tašku. Vadinasi, jeigu įmanoma postuliuoti fiktyvius objektus kaip nuo mentalinių struktūrų nepriklausomus objektus, taigi, realistinius objektus – „fikcijos realizmas“ nebėra logiškai prieštaringa formulė, kaip ji pirma galėjo pasirodyti. Todėl minėdami „fikcijos realizmo tezė“ mes prisiimame prielaidą, jog fikcinis mąstymas Meillassoux ir Fisherio teorinėse perspektyvose turi būti traktuojamas kaip metodologinis ir ontologinis įsipareigojimas tikrovės mąstymo režimui, suspenduojančiam ir/ar praplėčiančiam mąstymo „galimybės sąlygas“ anapus subjektiškai įvietintų atskaitos taškų: fiktyviomis priemonėmis tikrovė ne apibrėžiama ne kantiškai, skiriant aiškinamąjį prioritetą objekto pažinimo *būdui* (Kant 1982: 69), o apibrėžiama nekantiškai, skiriant aiškinamąjį prioritetą *objektui savaime*.

Čia turime konkretizuoti, kokios prigimties yra mūsų minima ontologinė tikrovė ar „objektas savaime“, kurį apmąsto Meillassoux ir Fisherio fikcinis mąstymo režimai: ši nuo mentalinių

struktūrų, taigi, nuo apriorinių patyrimo formų nepriklausoma tikrovė yra ne, kaip Kantas sakytų, dogmatinė metafizinė tikrovė, kuri painioja transcendentalinės estetikos ir transcendentalinės logikos teiginius su grynojo proto antinomijomis, o *spekulytyvi*, nemetafizinė tikrovė. Ypač Meillassoux griežtai pabrėžia, jog jo spekuliatyvaus mąstymo sąvoka turi būti atskirta nuo dogmatinio metafizinio mąstymo sąvokos: kas skiria Meillassoux spekuliaciją nuo metafizinės žiūros, tai įsipareigojimas substancyvizmo ar teleologijos prielaidai, kurią Meillassoux apibendrina kaip *pakankamo pagrindo principą*: metafiziškai suprasta tikrovė postuluojuama kaip nuo mūsų patyrimo nepriklausanti tikrovė, kurioje esinių egzistavimas yra struktūruotas pagal tam tikrą „būtiną esmę“ ar „būtiną tikslą“ – taip, kaip egzistuoja tikrovė, yra nulemta būtinų metafizinių priežasčių (pakankamo pagrindo principo); o pagal Meillassoux spekuliatyvios tikrovės sampratą tikrovė, priešingai, neturi nei „būtinės esmės“, nei „būtinio tikslo“, tai bepagrindiška tikrovė (*Ungrund*) (Meillassoux 2012). Meillassoux spekuliatyviai aiškinama tikrovė yra *hiper-chaotiška* absoliuti tikrovė – tikrovė anapus būties ir tapsmo, *gal-būtis* (Meillassoux 2014: 25-27), absoliučiai atsitiktinė, atsirandanti ir išnykstanti *ex nihilo* (Meillassoux 2008: 76); „nėra jokios priežasties, kam nors būti taip, kaip yra; viskas privalo be priežasties galėti nebūti ir/ar galėti būti kitaip negu yra“ (*ibid.*, 60).

Fisherio ontologijos atveju tęsiamas realistinis įsipareigojimas mąstyti tikrovę kaip savarankišką ir būtinumo pagrindo stokojančią būtį, vis dėlto Fisheris šį kriterijų išpildo pagal kitokias prielaidas ir sąvokas nei Meillassoux. Referuodamas į dvi pagrindines filosofines atramas – Jean‘ą Baudrillard‘ą ir Gilles Deleuze‘ą su Felix‘u Guattari – Fisheris genealogiškai rekonstruoja šių dviejų nebendramačių figūrų idėjas kaip „plokščio konstrukto“ ontologiją, t. y. kaip *hiper-sistemą*, kaip *imanencijos plokštumos* ontologinį modelį, kuris funkcionuoja pagal iki-individualius, iki-subjektiškus kibernetinių grįžtamųjų ryšių procesus: „Priešingai meta-sistemoms, kurios, [...] nuolat siekia transcendentinių matmenų, hiper-sistemos nuolat siekia eliminuoti bet kokį perkodavimą pagal vienovę“ (Fisher 1999: 175-176). Fisheris, taigi, tikrovę aiškina kaip transcendentinio, teleologinio ir antropocentrinio pagrindo neturinčią procesualią tikrovę (galime lyginti su Meillassoux spekuliatyvios tikrovės bepagrindiškumo (*Ungrund*) principu): tikrovė todėl suvokiama kaip *grynoji imanencija*, „suplokštinanti“ bet kokius substancyvius skirtumus, taip skirtumus paverčiant grynai santykių virsmų išdava: ši tikrovė nebėra įcentrinta pagal subjekto atskaitos taškus – tikrovės koordinatės pertvarkomos į žiūrą, kuri žymi besubjekčių veikmių (*agency*) sąveikos (*ibid.*, 3); skirtumai tarp žmonių ir mašinų, tarp organinės ir neorganinės gamtos tėra, kaip Fisheris išsireiškia, sekdamas postmoderniu semiologijos filosofu Jean‘u Baudrillard‘u bei kibernetikos mokslo pradininku Norbertu Wieneriu, „trečio laipsnio simuliakrai“ (Baudrillard 2002: 140; Baudrillard 2017: 71), nominalūs skirtumai, kurie ontologiniu ir pragmatiniu požiūriu neturi skirtimo, nes visi tikrovės procesai veikia kaip kontrolės ir komunikacijos mechanizmai (Wiener 1948; 1985: 11). „Gotikinė plokštuma: plotmė, kurioje nebegalima atskirti gyva nuo negyva ir kur turėti veikmę (*agency*) nebūtinai reiškia būti gyvam“ (Fisher 1999: 2).

Mūsų *fikcijos realizmo tezė*, taigi, nurodo į abiemis mąstytojams bendrą ypatybę: fikcinį mąstymą Meillassoux bei Fisheris telkiasi kaip *spekuliacijos priemonę*, kuri įgalina savarankiškai egzistuojančios, tačiau metafiziškai nebūtinės tikrovės įsivaizdavimą. Spekuliacija, kaip ir fikcija, yra terminai, nurodantys į tokius minties režimus, kurie neturi tvirto pagrindo, tiek mokslinio įrodymo, tiek metafizinės būtinybės, tiek priklausomybės nuo apriorinių patyrimo sąlygų atžvilgiu, arba kitaip tariant: spekuliatyvaus ir fikcinio mąstymo režimai yra savo turiniu skirtingi, tačiau forma genetiškai bendramačiai minties modusai, kurių pagalba Meillassoux ir Fisheris mums siūlo iškonstruoti ir/ar perkonstruoti mūsų subjektiškai išemintas, epistemologiškai diferencijuotas tikrovės įsivaizdavimo „galimybės sąlygas“.

Meillassoux savo nemetafizinės spekuliacijos argumentą išdėsto veikale „Po baigtinybės“, kuriame konceptualinę strategiją, kuri remiasi principu, pagal kurį abipusiai įsteigiama subjekto ir objekto, minties ir būties, „X ir X duoties“ mąstymo formulė – autorius tai vadina *koreliacionizmu* (Meillassoux 2008: 5). Koreliacionizmas, anot Meillassoux, todėl yra *sinchroninis* mąstymas, nes jis, kantiškai tariant, remiasi sintetinės apercepcijos vienumo (Kant 1982: 133) bei objektyvios reprezentacijos būtinumo (*ibid.*, 115-119) prielaidomis: fenomenų reprezentacijos, kurios man pasireiškia kaip koreliuotos duotys, yra objektyviai būtinės ir sąmonėje sinchroniškai suvienytos reprezentacijos; šią „antirealistinę“ koreliacionistinę schemą Meillassoux konstatuoja esančią ištisoje pokantiškos filosofijos tradicijoje, kas reiškia, jog koreliacionizmas kaip į subjektinę žiūrą orientuotos minties tendencija apjungia įvairias skirtingas paradigmas nuo XVIII a. pab. vokiečių idealizmo iki XX a. pab. kontinentinio „poststruktūralizmo“ ar analitinės kalbos ir mokslo filosofijos (Meillassoux 2014: 9; Cox, Jaskey, Malik 2015: 17; Sabolius 2021): koreliacionistinės tendencijos atmainos yra *epistemologinės*, „antirealistinės“ ir „antispekuliatyvios“ pozicijos. Meillassoux spekuliatyvus realizmas tada yra antikoreliacionistinis argumentas: spekuliatyvi realistinė konceptualinė strategija remiasi *ontologiniu* ir *diachroniniu* minties principu, kuris leidžia mums spekuliatyviai ir nemetafiziškai pamąstyti, pvz., tai, ką Meillassoux vadina archeofosilija: nepaliudytu įvykiu, įvykiu be duoties (Meillassoux 2008: 20-21).

Meillassoux spekuliacijos argumentas, vadinasi, yra argumentas prieš patyrimo vienovę (subjektinei žiūrai būdingą sintetinį apercepcijos vienumą); analogiška konceptualinė strategija autoriaus taikoma ir *ekstra-mokslinės fikcijos* sampratai išdėstyti: ekstra-mokslinės fikcijos literatūrinis pasaulis yra toks fikcinis pasaulis, kuriame aprioriškai negalioja moksliniai dėsniai, jis stokoja pakankamo pagrindo principo (todėl yra atsiradęs ir gali pakisti ar išnykti be priežasties) – ir nepaisant to mūsų vaizduotė yra pajėgi įsivaizduoti tokią fiktyvaus pasaulio ontologiją, kuri mąstoma ne pagal patyrimo vienovės, taigi, koreliacionizmo principus (Meillassoux 2015: 23-24, 32). Kitaip tariant, Meillassoux fiktyvaus mąstymo režimas yra ne ideacijų ar irealizuotų galimų visatų konstravimas, kurios nuo mūsų aktualaus pasaulio tesiskirtų alternatyvia logika ir gamtos dėsniais –

priešingai, tai toks įsivaizdavimas, kuris įgalintų absoliučios kontingencijos ontologijos pamąstomumą fikcinėmis priemonėmis.

Galiausiai, mūsų *fikcijos realizmo tezė* nurodo ne tik į teiginį, jog fikcinis mąstymas Meillassoux ir Fisherio orientuojamas į besubjektės ir nemetafizinės tikrovės žiūrą, bet ir pačios konceptualinės manieros, kuri įsipareigoja mus kliautis ne vien įsitvirtinusiomis mąstymo praktikomis, bet ir ieškoti naujų praktikų arba pertvarkyti ir praplėsti esamas. Šį aspektą kur kas eksplicitiškiau nei Meillassoux artikuluoja Fisheris savo *teorijos-fikcijos* idėja, nurodančia ne į „teoriją kaip fikciją ar fikciją kaip teoriją, o pačios opozicijos ištirpimą“ (Fisher 1999: 156). Nepaisant to, jog Fisheris tokį gestą perima iš „postmodernaus“, taigi, radikaliai „antirealistinio“ Baudrillard'o („nebėra nei fikcijos, nei realybės, jas abi panaikina hiperrealybė“ (Baudrillard 2002: 145)), būtent *fikcijos realizmo teze* nurodome į prielaidą, jog Fisherio samprotavimai turėtų būti perskaitomi paraleliai su Meillassoux filosofinėmis intencijomis: kaip realistinė, o ne antirealistinė mąstysena.

Prezumpcija, jog tarp Meillassoux ir Fisherio potencialiai esama bendros realistinės perspektyvos (kuria siekiama pranokti koreliacionistinę mintį tiek ontologinės spekuliacijos, tiek fikcijos priemonėmis), sustiprina tas faktas, jog tiek Meillassoux, tiek Fisheris sietini su realistiškai orientuotų filosofų rateliais, turinčius bendrus narius. Fisheris, pavyzdžiui, priklausė 1995-2003 m. filosofų Nick Land ir Sadie Plant įkurtam *CCRU* (*Cybernetic Culture Research Unit* arba Kibernetinės Kultūros Tyrimų Padalinio) būreliui, veikusiam Warwicko universitete, Anglijoje. Šį kolektyvą – kurio nariai įsipareigodavo ne „studijuoti kultūrą“, o eksperimentiškai „produkuoti kultūrą“ (CCRU 2020: 9), tokiu būdu sintezuojant į vieną konceptualinį audinį tiek fikcinius, tiek teorinius vaizdinius – siūlome matyti ne vien kaip tiesioginę įtaką Fisherio samprotavimams apie teoriją-fikciją, bet ir kaip jungiamąją grandį (ar net filosofinį precedentą) 2007 m. Londono įsikūrusio Goldsmiths universiteto konferencijai apie spekuliatyvų realizmą – „spekuliatyvaus realizmo judėjimo pradininkų“ rateliui (Quentin Meillassoux, Graham Harman, Iain Hamilton Grant, Ray Brassier), nes Iainas Hamiltonas Grantas bei Ray'us Brassier'as kartu su Fisheriu buvę *CCRU* kolektyvo nariai. Šios kontekstinės jungtys dar labiau sustiprina akstiną Fisherį ir Meillassoux matyti – nepaisant jų skirtingų filosofinių atramos taškų – giminingos realizmo ir fikcijos santykio problematikos perspektyvoje.

Tuo sykiu *fikcijos realizmo tezė* nurodo ne vien į angažavimąsi skaityti Fisherio teorijos-fikcijos idėją ne antirealizmo ar postmodernizmo, o, priešingai, spekuliatyvaus realizmo kontekste, bet ir atitinkamo angažavimosi ieškoti, kokiomis kryptimis Meillassoux (ar jo skaitytojai) realizmo idėjas taiko fikcijai pagal naujas ar pertvarkytas mąstymo praktikas. Todėl siūlome Fisheriui ir Meillassoux bendroje perspektyvoje apsvarstyti mąstymo praktikų pertvarkymo ir/ar praplėtimo principą H. P. Lovecraft'o keistosios fikcijos pasakojimų bei hipersticijos – „save retroaktyviai išpildančios pranašystės“ – atvejuose. H. P. Lovecraft'o fikcines istorijas apie ekstra-transcendentalinę *Išorę* siūlysiame skaityti spekuliatyviai realistiškai, t. y. kaip fikcines išraiškas, „išplečiančias suvokimą, iš ko sudarytas materialus kosmosas“ (Fisher 2016: 18), o hipersticijos sąvoką siūlysiame matyti kaip

linijinę epistemologiją bei objektyviai būtino priežastingumo schemas suprobleminantį vektorių, kaip „retroaktyvią save išpildančią pranašystę“, kuri, Meillassoux terminais tariant, yra bepagrindiška (*Ungrund*) ir būtinai atsitiktina, taigi, išvedama kaip sąlyga diachroniškai „pamąstyti nepamąstomybę“ – retroaktyviai išplėsti tikrovės mąstymo sąlygas.

Darbo problematika. Pamatinė šio tyrimo problema yra klausimas, kaip ir kodėl fiktyvaus mąstymo modusą Q. Meillassoux ir M. Fisheris konceptualizuoja realistinėje tikrovės perspektyvoje. Probleminiai aspektai, relevantiški Meillassoux ir Fisherio fikcijos konceptualizacijai yra šie: (1) fikcinio mąstymo kaip realistinio pobūdžio mąstymo prielaidos Meillassoux ir Fisherio požiūriuose; (2) Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos termino ir Fisherio teorijos-fikcijos termino reikšmė fikcinio mąstymo realistinėje traktuotėje; (3) Meillassoux ir Fisherio fikcinės minties moduso santykio su epistemologija („koreliacionizmu“, mokslinių teorijų logika) ir metafizika specifika; (4) Meillassoux ir Fisherio fikcinės minties moduso santykio su (po)kantiškai suprastomis apriorinėmis patyrimo formomis ir sintetiniu apercepcijos vienumu specifika; (5) Meillassoux fikcinio minties moduso skirtumo nuo matematinės spekuliacijos moduso ypatumai; (6) Fisherio fikcinio minties moduso „grynojo imanentiškumo“ ir ekspresyvizmo ypatumai; (7) Jean'o Baudrillard'o bei Deleuze'o ir Guattari prielaidų svarba Fisherio kibernetinės tikrovės sampratoje; (8) Meillassoux ir Fisherio konceptualinių strategijų ir aiškinimo tvarkų genetiniai panašumai ir skirtumai.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šiame darbe siekama ištirti fikcinio minties moduso statusą Meillassoux ir Fisherio požiūriuose trejopu būdu: du iš jų yra rekonstruktyvūs dviejų atitinkamų mąstytojų pozicijų atžvilgiu, o trečias yra lyginamasis dviejų mąstytojų pozicijų atžvilgiu. Tikslas, vadinasi, yra ištirti Meillassoux ir Fisherio filosofijai genetiškai bendrą fikcinio mąstymo moduso sampratos probleminį lauką; palyginti probleminio lauko bendravardikliškumo ir nebendravardikliškumo taškus; pademonstruoti konceptualinę perspektyvą, kurioje vieno autoriaus pozicija leidžia eksplikuoti kito autoriaus pozicijos implicitines nuostatas ir atvirkščiai. Darbo uždaviniai todėl yra šie:

- 1) fikcinio minties moduso realistinės traktuotės lokalizavimas Meillassoux ir Fisherio filosofiniuose požiūriuose;
- 2) Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos sąvokos detalizacija ir jos santykio su Meillassoux koreliacionizmo kritika ir spekuliatyvaus realizmo prielaidomis analizė;
- 3) Meillassoux „ontologizacijos“ konceptualinės strategijos išsklaida ir lyginamoji analizė matematinės spekuliacijos ir ekstra-mokslinės fikcijos mąstymo modusų atvejais;
- 4) Fisherio teorijos-fikcijos sąvokos detalizacija ir jos santykio su grynosios imanencijos bei iki-individuotų procesų ontologija analizė;

- 5) Fisherio teorijos-fikcijos sąvokos prielaidų konceptualinių ištakų Baudrillard'o bei Deleuze'o ir Guattari filosofijoje išsklaida ir analizė;
- 6) genetiškai bendravardikliškų ir nebendravardikliškų filosofinių principų specifikacija Meillassoux ir Fisherio filosofinėse perspektyvose;
- 7) pademonstravimas sintetinės konceptualinės perspektyvos, kurioje Meillassoux fikcinio mąstymo moduso prielaidos padeda išryškinti Fisherio teorijos-fikcijos sampratoje implicitines antikoreliacionizmo bei teiginių apie tikrovę „ontologizacijos“ prielaidas ir kurioje Fisherio fikcinio mąstymo moduso prielaidos padeda išryškinti realistinio fikcijos mąstymo režimą kaip nuo matematinės spekuliacijos argumento savarankišką problematiką.

Darbo metodika. Darbe nagrinėjama Meillassoux ir Fisherio fikcinio mąstymo moduso realistinės sampratos problematika keturiais lygmenimis: a) analizuojant Meillassoux ir Fisherio pirminę literatūrą; b) analizuojant literatūros šaltinius, į kuriuos referuoja Meillassoux ir Fisheris; c) analizuojant antrinę literatūrą, skirtą šaltiniams, į kuriuos referuoja Meillassoux ir Fisheris; d) analizuojant antrinę literatūrą, kurioje nagrinėjama Meillassoux ir/ar Fisherio filosofinė perspektyva bei jos prielaidos.

Pirmoje darbo dalyje fikcijos statuso problemos aspektu Meillassoux filosofinės prielaidos tyrinėjamos iš pirminio šaltinio „Mokslinė ir ekstra-mokslinė fikcija“ (Meillassoux 2015). Pritariama antrinių šaltinių (Habdankaitė 2020, 2021; Woodard 2019; Bhattacharya, Chattopadhyay 2015), skirtų „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ teksto analizei, išvadoms, jog Meillassoux samprotavimai apie fikcijos mąstymo modusą „Mokslinėje ir ekstra-mokslinėje fikcijoje“ turi savarankišką argumentacinę tvarką nuo Meillassoux koreliacionizmo kritikos ir matematinės spekuliacijos sampratos, išdėstytos veikalė „Po baigtinybės“ (Meillassoux 2008), Berlyno Freie universitete skaitytos paskaitos „Iteracija, reiteracija, kartotė“ (Meillassoux 2012) bei išsakytos tekste „Laikas be tapsmo“ (Meillassoux 2014). Tam, kad būtų detalizuotas Meillassoux samprotavimų apie fikciją ir spekuliaciją genetinis santykis ir kartu fikcijos argumento ir matematinės spekuliacijos argumento savarankiškumas, greta „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ teksto ir su juo susijusios antrinės literatūros taip pat nagrinėjama Meillassoux pirminė literatūra, skirta matematinės spekuliacijos sampratai ir koreliacionizmo kritikos tezei. Pritariama antrinės literatūros pastaboms apie Meillassoux koreliacionizmo sąvoką, jog koreliacionizmo principas aptinkamas įvairiose tarpusavyje nebendramatėms kontinentinėms bei analitinės filosofijos tradicijoms, kurios chronologiškai ar genetiškai eina po Kanto ir yra orientuotos į epistemologiją (Cox, Jaskey, Malik 2015: 17; Sabolius 2021). Greta to, analizuojama ir tų figūrų pirminiai šaltiniai, į kurias Meillassoux pateikia nuorodas pirminėje literatūroje: vieni reikšmingiausių šaltinių yra Kanto „Grynojo proto kritika“ (Kant 1982), Hume'o „Žmogaus proto tyrinėjimas“ (Hume 1995) ir Karlo Popperio „Mokslinio atradimo logika“ (Popper 2002).

Antroje darbo dalyje fikcijos statuso problemos aspektu Fisherio prielaidos tyrinėjamos remiantis pirminiu šaltiniu – Fisherio disertacija „Plokštieji konstruktai: gotikinis materializmas ir kibernetinė teorija-fikcija“ (Fisher 1999). Mano žiniomis akademinės literatūros, kuri eksplacitiškai reaguotų ir/ar analizuotų Fisherio disertacijos nėra; arba ji nėra viešai prieinama per akademinės literatūros paieškos sistemas bei duomenų bazes. Dėl antrinės literatūros apie Fisherį stokos tyrimo fokusas sutelktas į Fisherio pirminės literatūros prielaidų analizę bei į analizę literatūros figūrų, į kurias pirminėje literatūroje referuoja Fisheris. Fisherio pamatiniai filosofiniai atskaitos taškai yra Deleuze'o ir Guattari filosofija (Deleuze, Guattari 1983; 1987) bei Jean'o Baudrillard'o filosofija (Baudrillard 2002; 2017; 1996; 1981). Deleuze'o ir Guattari filosofija, taigi, tyrinėjama pagal pirminius šaltinius bei pritariama antrinių šaltinių išvadoms, apibendrinančioms Deleuze'o ir Guattari bendruosius filosofinius bruožus kaip imanentinį mąstymą, turintį ištakas tokių mąstytojų kaip Spinoza ar Kantas idėjuose (Welchman 2009; Smith, Protevi, Voss 2022; O'Sullivan 2006; O'Sullivan, Zepke 2008; Massumi 1999). Baudrillard'o filosofija taip pat tyrinėjama pagal pirminius šaltinius ir kartu pritariama antrinių šaltinių išvadoms, apibendrinančioms Baudrillard'o semiologinę filosofiją kaip sykiu neomarksistinių sąvokų plėtotę bei poleminį atsaką į jas (Kellner 2020; Gane 1999; Levin 1981; Gane, Gane 2017).

Trečioje dalyje lyginamosios analizės būdu fikcijos statuso problema lokalizuojama kaip Meillassoux ir Fisheriu bendra realistinio mąstymo konceptualinė strategija. Meillassoux ir Fisheriu bendros strateginės perspektyvos specifikacija išvedama pasiremiant antrine literatūra, kuri skirta pačios realistinio mąstymo strategijos problematikos apibūdinimui (Brits, Gibson, Ireland 2016; Avanesian, Malik 2016), o ne konkrečiai Meillassoux ir/ar Fisherio pozicijų lyginimo tyrimui. Meillassoux ir Fisherio pozicijos taip pat lokalizuojamos pagal tris skerspjūvius: a) Meillassoux ir Fisherio pozicijų filosofinių ištakų genetinio nebendramatiškumo aspektu; b) Meillassoux ir Fisheriu bendros konceptualinės strategijos taikymas H. P. Lovecraft'o fikcinės literatūros filosofinei analizei; c) Meillassoux ir Fisheriu bendros konceptualinės strategijos taikymas hipersticijos sąvokos analizei. Kadangi stokojama antrinės literatūros, kuri lyginamuoju būdu nagrinėtų Meillassoux ir Fisherio pozicijų filosofinių ištakų genetinio nebendramatiškumo aspektą, pasitelkta pirminė literatūra (Meillassoux 2012; Fisher 1999) bei antrinė literatūra, lyginamuoju būdu nagrinėjanti Fisherio požiūriui reikšmingų Deleuze'o (ir Guattari) idėjų santykį su Meillassoux filosofinėmis nuostatomis, taip pažymint Deleuze'o (ir Guattari) ir Meillassoux požiūrių genetinį bendravardikliškumą ir nebendravardikliškumą (O'Sullivan 2012: 205-210; Van Tuinen 2016; Jelača 2018; Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022). Meillassoux ir Fisheriu bendros konceptualinės strategijos išsklaida H. P. Lovecraft'o fikcinės literatūros (Lovecraft 2018) filosofinei analizės kontekste remiasi Fisherio pirmine literatūra (Fisher 2016) bei antrine literatūra apie Meillassoux fikcijos sampratos problematiką (Habdankaitė 2020; 2021). Meillassoux ir Fisheriu bendros konceptualinės strategijos išsklaida hipersticijos sąvokos analizės kontekste remiamasi Fisherio filosofinių ištakų pirmine

literatūra (CCRU 2020), hipersticijos idėją apmąščiusių autorių literatūra (Carstens, Land 2009; Carstens 2010; O'Sullivan 2017; Horowitz 2016) bei hipersticijos idėją santykiyje su Meillassoux spekuliatyvios minties samprata nagrinėjusių autorių literatūra (Avanessian, Hennig 2016; Jones 2021).

Tezė: Fikcijos statuso permąstymas leidžia ją traktuoti kaip realistinę strategiją, kuri Meillassoux filosofijoje įgyvendinama per spekuliatyvų mąstymą, o Fisherio filosofijoje įgalina realistiškai interpretuoti fikcinio mąstymo režimo ir kibernetikos procesų santykį.

Tezė grindžiama šiais argumentais:

- 1) Meillassoux filosofijos perspektyvoje fikcijos statusas atveriamas kaip matematinei spekuliacijai paralelinis nekoreliacionistinio mąstymo režimas;
- 2) Fisherio filosofijos perspektyvoje fikcijos realistiškumo statusas grindžiamas kaip kibernetiškai imanentiškas tikrovės procesams, t. y. ekspresyviai formuojantis iki-individuotą ir procesualią tikrovę;
- 3) Meillassoux ir Fisherio požiūriams genetiškai bendrai realistinė strategija yra fikcinio mąstymo režimui traktavimas kaip filosofinės priemonės, kuri įgalina tikrovės pamąstomumo sąlygų anapus subjektinio žiūros taško išvedimą.

Tyrimų apžvalga. Ne tik lietuviškoje, bet ir tarptautinėje literatūroje nepavyko aptikti akademinės literatūros, eksplicitiškai nagrinėjančios fikcijos statuso problematiką Meillassoux ir Fisherio filosofinėje perspektyvoje, ypač tokios, kuri lygintų Meillassoux „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ tekstą (Meillassoux 2015) su Fisherio disertacijos tekstu „Plokštieji konstruktai“ (Fisher 1999).

Nepaisant to, D. Habdankaitė, B. Woodardas ir S. Bhattacharya su A. Chattopadhyay turi ištyrę santykį tarp Meillassoux nekoreliacionistinės minties ir spekuliatyvios fikcinės literatūros, išnagrinėję Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos kaip realistinės minties registrą bei pažymėję santykį tarp Meillassoux fikcinės minties ir matematinės spekuliatyvios minties režimų (Habdankaitė 2020, 2021; Woodard 2019; Bhattacharya, Chattopadhyay 2015). Ne fikcijos, o matematinės spekuliacijos mąstymo režimo kontekste Meillassoux Lietuvos akademiniam lauke nagrinėjamas pakankamai plačiai: K. Sabolius turi parašęs straipsnį apie Meillassoux filosofijos santykį su menu bei mediacijos problematika (Sabolius 2014) ir taip pat turi neseniai išleidęs ir sudaręs kolektyvinę monografiją „Apie tikrovę“ (Sabolius 2021b), kuri skirta pristatyti tikrovės realistinių sampratų įvairovę. K. Saboliaus leidinio kontekste reikia paminėti Ruslaną Baranovą ir Dainą Habdankaitę, kurie leidinyje „Apie tikrovę“ irgi paliečia Meillassoux idėjas (žr. Sabolius 2021b). Santykį tarp Meillassoux ir Grahamo Harmano filosofijos analizuoja M. Šulskus savo magistriniame darbe (Šulskus 2016). Lietuvos kultūros tyrimų instituto žurnale *Athena* dešimtame leidime (sudarė D.

Bacevičiūtė) išverstas Grahamo Harmano interviu su Meillassoux (Bacevičiūtė 2015). Meillassoux ir Brassier spekuliatyvaus realizmą nihilizmo aspektu nagrinėja R. Šerpytė (Šerpytė 2012).

Fisherio disertacijos tekstas (Fisher 1999) apskritai nėra plačiai ir/ar eksplacitiškai tyrinėjamas tekstas tarptautinėje akademinėje arenoje, juo labiau pagal fikcinio mąstymo režimo realistinės traktuotės aspektą; todėl kaip ir tarptautiniame akademiniam lauke, taip ir Lietuvos akademiniam lauke stokoja eksplacitinio įsitraukimo į mūsų užduotą problemiką. Nepaisant to, L. Tuomas savo bakalauriniame darbe turi ištyręs Fisherio hauntologijos sąvoką (Tuomas 2020) bei savo magistriniame darbe į Fisherį referuoja akseleracionistinės filosofijos kontekste (Tuomas 2022). Fisheriui reikšmingą Jean' o Baudrillard' o figūrą postmodernios kultūros kontekste yra nagrinėjusi D. Stanevičiūtė (Stanevičiūtė 2008), Baudrillard' o simuliacijos sąvoką turi aptarusi J. K. Barevičiūtė (Barevičiūtė 2006; 2007). Taip pat Fisheriui reikšmingų Deleuze' o ir Guattari filosofines prielaidos biopolitikos, organiškumo ir neorganiškumo, kūniškumo ir kitais aspektais plačiai ištyrinėtos A. Žukauskaitės (Žukauskaitė 2008; 2011; 2013; 2021).

Galiausiai, kaip jau minėta, ne vien lietuviškoje, bet ir tarptautinėje literatūroje nepavyko aptikti akademinės literatūros, nagrinėjančios fikcijos statuso problematiką Meillassoux ir Fisherio filosofinėje perspektyvoje, tačiau pasitelkta literatūra, svarstanti šiuolaikinio realistinio mąstymo strategijų problematiką apskritai, į kurią galime bendrai įtraukti ir Meillassoux bei Fisherį: šiuo požiūriu reikšmingos kolektyvinės publikacijos yra „Estetika po baigtinybės“ (Brits, Gibson, Ireland 2016) bei „Spekuliacijos genealogijos“ (Avanessian, Malik 2016). Meillassoux ir Deleuze' o (ir Guattari) genetinį bendramatiškumą tarptautinėje akademinėje arenoje nagrinėja tokie mąstytojai kaip S. Van Tuinens, M. Jelača, T. Roberts su A. Lapworth ir J. D. Dewsbury, S. O' Sullivanas (O' Sullivan 2012: 205-210; Van Tuinen 2016; Jelača 2018; Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022). Nepaisant to, jog lietuviškos literatūros, gretinančios Fisherio ir Meillassoux pozicijas H. P. Lovecraft' o keistos fikcijos literatūros filosofinių implikacijų analizės kontekste, šioje vietoje aktualūs D. Habdankaitės komentarai apie Meillassoux sąvokų taikymo galimybę Lovecraft' o kūrybos filosofinėje interpretacijoje (Habdankaitė 2020). Hipersticijos sąvokos eksplacitinių tyrimų Lietuvos akademiniam lauke kol kas pastebėtas tik vienas atvejis – L. Tuomo skaitytas pranešimas „Pranešimas iš ateities: hipersticijos variacijos“ Vytauto Didžiojo universiteto organizuotoje 2023 m. konferencijoje „Ezoterizmo refleksijos: tarpdiscipliniškai išplečiant diskursą“. Tarptautinėje literatūroje hipersticijos samprata tyrinėta S. O' Sullivano, A. Avanessiano ir A. Hennig bei C. J. Jones (O' Sullivan 2017; Avanessian, Hennig 2016; Jones 2021).

Problemos aktualumas ir darbo naujumas. Fikcijos statuso problematikos svarstymas paraleliai gretinant Meillassoux ir Fisherio filosofines perspektyvas, kiek siekia mano žinojimas, yra kol kas tiek Lietuvos, tiek tarptautiniame akademiniam lauke netyrinėta tema.

Nepaisant to, šio darbo tematikai aktualios Meillassoux sąvokos, tokios kaip ekstra-mokslinė fikcija, spekuliacija bei koreliacionizmas, yra svarstomos akademinėje literatūroje. Meillassoux samprotavimai fikcijos aspektu tyrinėti D. Habdankaitės (Habdankaitė 2020; 2021), B. Woodardo (Woodard 2019) bei S. Bhattacharya su A. Chattopadhyay (Bhattacharya, Chattopadhyay 2015). Anot šių požiūrių Meillassoux ekstra-mokslinė fikcija (Meillassoux 2015) nustatoma kaip analogija koreliacionizmo kritikai ir matematinės spekuliacijos mąstymo režimui (Meillassoux 2008; 2014), tačiau kartu pabrėžiamas ekstra-mokslinės fikcijos argumento savarankiškumas. Meillassoux koreliacionizmo kritika bei spekuliacijos sąvoka svarstyta K. Saboliaus (Sabolius 2014; 2021a), D. Habdankaitės (Habdankaitė 2020; 2021), M. Šulskaus (Šulskus 2016). Šie tyrimai išryškino Meillassoux spekuliacijos sąvokos santykį su menu, literatūrine fikcija bei Grahamo Harmano filosofija. Mano teigimu, rakursas, kuriuo turėtų būti lyginamos Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos ir koreliacionizmo kritikos bei matematinės spekuliacijos prielaidos, yra „ontologizacijos“ strategija: Meillassoux minčiai būdinga prieiga, kurioje tiek fikcinio, tiek spekuliatyvaus mąstymo modusai įsteigiami pagal epistemologinių teiginių ir jų problematikos išvertimą į ontologinę problematiką.

Sąvokos, kuris Fisheris pasitelkia savo samprotavimuose (Fisher 1999), turi ištakas Deleuze'o ir Guattari (Deleuze, Guattari 1983; 1987) ar Baudrillard'o (Baudrillard 2002; 2017; 1996; 1981) mąstyme: tokios sąvokos kaip grynoji imanencija, individuacija, simuliacija, simboliniai mainai, implozija, taip pat plačiai svarstomos tiek lietuviškame, tiek tarptautiniame akademiniam lauke. Deleuze'o ir Guattari imanencijos mąstymo prielaidų ištakas spinozistinėje bei kantiškoje tradicijoje tyrinėja ir Deleuze'o ir Guattari minties antiesencialistines bei antiteleologines prielaidas, organikos ir inorganikos santykių problematiką išskiria A. Welchman, D. Smith, J. Protevi, J., D. Voss, S. O'Sullivan ir S. Zepke, B. Massumi, A. Žukauskaitė (Welchman 2009; Smith, Protevi, Voss 2022; O'Sullivan 2006; O'Sullivan, Zepke 2008; Massumi 1999; Žukauskaitė 2008, 2011, 2013, 2021). Baudrillard'o sąvokų, tokių kaip simuliacija ar simboliniai mainai, genetinį santykį su neomarksizmo ir postmarksizmo tradicijomis tiria bei sąvokų reprodukcinių pobūdį nustato D. Kellner, M. Gane, M. Gane ir N. Gane, C. Levin, D. Stanevičiūtė, J. K. Barevičiūtė (Kellner 2020; Gane 1999; Levin 1981; Gane, Gane 2017; Stanevičiūtė 2008; Barevičiūtė 2006, 2007). Fisherio disertacijos tezė, visgi, yra sinoptinė Deleuze'o ir Guattari bei Baudrillard'o prielaidų atžvilgiu, kas reiškia, jog Deleuze'o ir Guattari bei Baudrillard'o filosofinės nuostatos Fisherio perspektyvoje matomos kaip viena kitai lygiagrečios ir genetiškai bendramatės. Bandymų lygiagrečiai Deleuze'o su Guattari ir Baudrillard'o filosofines prielaidas yra, tačiau šios lyginamosios analizės prieina išvadas, jog pastarosios dvi figūros yra veikiau antagonistinės viena kitos atžvilgiu, o ne genetiškai bendramatės (Massumi 2021: 15-25; McQueen 2016: 72-101). Fisherio perspektyva yra įrodymas, jog įmanoma kaip tik priešingos nuostatos lyginamoji analizė, kurioje Deleuze'as su Guattari ir Baudrillard'as traktuojami kaip genetiškai bendramatiški iki-subjektinių tikrovės procesų

mąstytojai. Taigi, ne vien kad lietuviškoje ar tarptautinėje scenoje neaptinkami tyrimai, skirti Fisherio disertacijai (Fisher 1999), bet ir stokojama tokios analitinės perspektyvos, kurioje būtų plėtojama fišeriška tezė, pagal kurią Deleuze'as su Guattari ir Baudrillard'u būtų lyginami kaip genetiškai bendramatiški mąstytojai. Mano manymu, perspektyva, pagal kurią turėtų būti gretinami Deleuze'as/Guattari su Baudrillard'u tiek savarankiškos, tiek Fisheriu angažuotos lyginaomosios analizės kontekste, yra kibernetikos procesų sąvokos bei vėlyvojo kapitalizmo kritikos problematika.

Fisherio ir Meillassoux filosofinių požiūrių fikcijos aspektu lyginamojoje analizėje visų pirma pasimato paradigminių ištakų skirtumas ir, ypač turint omenyje Fisherio referavimą į Baudrillard'ą, iškyla klausimas, ar pats Fisheris yra ne realistinis, o antirealistinis mąstytojas. Fisherio realistinės žiūros ir Baudrillard'o prielaidų integravimo aporija nėra ištirta akademinėje literatūroje. Mano teigimu, Fisherio ir Meillassoux filosofinių požiūrių fikcijos aspektu lyginamoji analizė sukalibruoja perspektyva, kurioje turėtų būti svarstomas Fisherio realizmo ir Baudrillard'o prielaidų integravimo klausimas: Fisheris, kaip ir Meillassoux, „ontologizuoja“ epistemologinius teiginius, taip antirealistinių teiginių problematiką išversdamas į ontologinę problematiką. Tolesnė Fisherio ir Meillassoux filosofinių požiūrių fikcijos aspektu lyginamoji analizė siejasi su bendros realistinio mąstymo konceptualinės strategijos perspektyvos išsklaida. Nepaisant to, jog realistinio mąstymo konceptualinės strategijos perspektyvos išsklaida nesvarstoma Fisherio ir Meillassoux pozicijų kontekste, B. Brits, P. Gibson, A. Ireland bei A. Avanesian su S. Malik turi parašę tekstų, skirtų pačios realistinės strategijos perspektyvos sampratos išsklaidai (Brits, Gibson, Ireland 2016; Avanesian, Malik 2016). Mano teigimu, šių autorių apibūdinta realistinės strategijos perspektyvos samprata turėtų būti pritaikoma Fisherio ir Meillassoux filosofinių prielaidų lyginamajai analizėje. Fisherio ir Meillassoux požiūrių lyginamoji analizė pagal autorių vertinimo kriterijus Deleuze'o (ir Guattari) filosofijai taip pat nėra ištirta, tačiau egzistuoja tyrimų, skirtų Meillassoux ir Deleuze'o (ir Guattari) filosofijos lyginamajai analizei realistinės ontologijos bei koreliacionizmo kritikos aspektais (O'Sullivan 2012: 205-210; Van Tuinen 2016; Jelača 2018; Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022). Mano teigimu, O'Sullivan, Van Tuinen, Jelačas, Roberts, Lapworth ir Dewsbury išskirti lyginamieji aspektai (t. y. realistinės ontologijos ir koreliacionizmo kritikos vardiklius), turi būti pratęsti Fisherio ir Meillassoux požiūrių lyginamajai analizei Deleuze'o (ir Guattari) filosofinių nuostatų vertinimo aspektu. Fisherio ir Meillassoux požiūrių lyginamoji analizė eksplicitiškai pagal H. P. Lovecraft'o fikcinės literatūros (Lovecraft 2018) filosofinės interpretacijos aspektą taip pat nėra ištirta, tačiau esama tyrimų, lyginančių Lovecraft'o fikcinių pasakojimų filosofines prielaidas su Meillassoux filosofinėmis prielaidomis (Habdankaitė 2020). Mano teigimu, D. Habdankaitės išskirti lyginamieji aspektai (t. y. nekoreliuotos ontologinės tikrovės mąstymo režimų specifikacija) turi būti pratęsti Fisherio ir Meillassoux požiūrių lyginamajai analizei Lovecraft'o fikcinės literatūros filosofinių prielaidų analizės atžvilgiu. Galiausiai, Fisherio ir Meillassoux požiūrių lyginamoji analizė pagal autorių idėjų taikymą hipersticijos sąvokos (CCRU 2020; Carstens, Land 2009; Carstens 2010)

svarstymui taip pat nėra nagrinėjama akademinėje literatūroje, tačiau tokie autoriai kaip Avanessian ir Hennig ar Cody James Jones hipersticijos problematiką svarsto Meillassoux filosofinių prielaidų kontekste (Avanessian, Hennig 2016; Jones 2021). Mano teigimu, A. Avanessiano ir A. Hennigo bei Cody James Jones'o išskirti analitiniai aspektai (bepagrindiškumas, retroaktyvus kauzalumas), taikyti hipersticijos problematikos tyrimui Meillassoux kontekste turi būti pratęsti į hipersticijos problematikos tyrimą Meillassoux ir Fisherio požiūrių perspektyva.

1. Meillassoux: fikcija kaip minties modusas anapus koreliuotos duoties

1.1. „Biliardo kamuolys“ ir ekstra-mokslinės fikcijos sąvoka

Viena buvo garantuota. *Niekas*, kas Priso būtų padaryta prie biliardo stalo, nebūtų atsitiktina. Jis ekspertas, o biliardo kamuolys šovė taip, kaip buvo norėta. Stovėjau šalia. Mačiau jį atsigrežiant į Blumą ir tada į stalą, tarsi jis matuotų kampus. Mačiau jį stuktelint kamuoliuką.

Mačiau jį atsimušant nuo stalo kampo ir judant į nulinės gravitacijos lauką, į jį keliant vieną konkrečią kryptimi.

Nes kada Prisas pasiuntė kamuoliuką į nulinės gravitacijos lauką [...], jis jau buvo nutaikytas tiesiai į Blumo širdį!

Atsitiktinumas? Sutapimas?

...Žmogžudystė? (Asimov 2015)

Šitokia mįslė užsibaigia Aizeko Azimovo trumpa fantastinė-detektyvinė istorija „Biliardo kamuolys“ – kurios kontekste Quentinas Meillassoux išdėsto savo ekstra-mokslinės fikcijos sąvoką. Pirmą glaudžiai atpasakokime Azimovo istorijos fabulą, o po to pasiaiškinkime, kodėl Meillassoux taip sudomino konkrečiai ši Azimovo novelė ir kaip iš šios novelės filosofinės reakcijos kontekste mąstytojas įveda ekstra-mokslinės fikcijos terminą.

Istorijos kulminacinė scena yra savotiškas *va banque* stiliaus viešas susirėmimas tarp turtingiausio pasaulio verslininko ir inovatoriaus Edvardo Blumo ir į pensiją išėjusio, dvi Nobelio premijas pelniusio fizikos profesoriaus Džeimso Priso – kurie nuo universitetinių studijų laikų išlaikę asmeninį ryšį, matyt, tiek dėl abipusės pagarbos vienas kito socialiniams statusams, tiek dėl jų bendro azartiško ir profesionalaus atsidavimo žaisti kassavaitinį biliardo mačą. Įprastai mačai tarp Blumo ir Priso baigiasi dažnomis profesorius Priso pergalėmis, kurias jis prasiskina savo lėtai, bet meistriškai apgalvotomis biliardo kamuoliuko trajektorijomis; įprastai šitokia pergalė ir pralošimų santykio statistika neužkerta kelio abipusei pagarbai tarp žaidėjų. Tačiau reikalai pasakojime pasisuka kita linkme, kada Blumas ir Prisas tarpusavyje susiginčija ne dėl biliardo, o dėl to, kas ir yra Azimovo

novelės mokslinis fantastinis elementas – nulinės gravitacijos lauko mokslinės hipotezės empirinis pagrindimas. Prisas, įžymusis fizikos profesorius, neigia, jog gravitacijos jėgas būtų įmanoma pašalinti neidealiomis fizikinėmis sąlygomis: antigravitacinė įranga turėtų pagaminti begalinio intensyvumo elektromagnetinį lauką, o tokį reikalavimą patenkinti neleidžia nei esami technologiniai resursai, nei riboti elektros šaltiniai, reikalingi technikos veiklai. Į teorijas vien pragmatiškai žvelgiantis išradėjas Blumas su didžiausiu užsispyrimu bei savo gigantinės mokslinių technologijų korporacijos darbinėmis pajėgomis siekia kaip tik priešingo – prasidaužti pro vien hipotetiškai Priso numanytas lubas, sukurti realią nulinės gravitacijos lauką generuojančią techniką ir taip visą pasaulį apstulbinti nauja antigravitacine aparatūra. Nuo to laiko tai, kas oficialiai spaudoje skelbiama kaip prieštaravimai tarp teorinių prielaidų ir praktinių siekių – akies į akį biliardo mačiuose tarp mūsų minimų draugų tokia situacija pavirsta į kovos areną, kurioje toleruojamas atviras abipusis skepsis, antipatija bei intelektualinės varžytuvės. Galų gale išradėjas Blumas teigias, kad jo korporacija sėkmingai sukūrė antigravitacinę įrangą ir jos patį pirmą sėkmingą veikimą žmonijos istorijoje jisai publikai ryžtasi pademonstruoti štai kokiomis netikėtomis sąlygomis: prieš pakviestą publiką profesorius ne kas kitas, o būtent profesorius Prisas turės mušti biliardo kamuoliuką į nulinės gravitacijos lauką, kuris efektyviai sustabdys biliardo kamuoliuko judėjimą ir jį įves į nesvarumo būseną. Jeigu ši vieša demonstracija su biliardo kamuoliuku, muštu į nulinės gravitacijos lauką, pavyksta, tada išradėjo Blumo triumfas prieš profesorių Prisą dvigubas: tai ir neįtikėtinas hipotezės empirinis pagrindimas, pažeidžiantis priešingai teigusio profesoriaus mokslinę reputaciją, ir sykiu asmeninis Blumo revanšas Prisiui už visus prieš jį pralaimėtus biliardo žaidimus. Tačiau šioje vietoje novelės autorius Azimovas įveda posūkį naratyvo formoje: prieš tai vien mokslinės fantastikos žanrines gaires sekęs pasakojimas užsibaigia detektyvine gaida, mat biliardo kamuoliuką mušęs profesorius Prisas ne vien kamuoliuką įstumia į tariamą antigravitacijos lauką, bet ir šis tariamas antigravitacijos laukas (ne)tikėtai (?) išspjauna kamuoliuką iš savęs šviesos greičiu – būtent į tą konkrečią pusę, kur sėdėjo šios demonstracijos sumanytojas Blumas, tokiu būdu akies mirksniu perveriant išradėjo krūtinę – taigi, taip nužudant Blumą, turtingiausios pasaulyje korporacijos direktorių, kurio kėdę galų gale perima ne kas kitas kaip profesorius Prisas. Neįminta istorijos mįslė išlieka: kadangi tai buvo pats pirmas tokio pobūdžio mokslinis eksperimentas visame pasaulyje, dėl to nėra išplėtotas dėsningas tariamo antigravitacinio lauko veikimas bei jo paklaidų ar anomalijų apskaičiavimas – taip ir nėra aišku, ar šitaip muštas profesoriaus Priso biliardo kamuoliukas, kurio judėjimo trajektorija galiausiai baigėsi išradėjo Blumo mirtimi (ar nužudymu?), buvo taktiškai suplanuotas (juk Prisas fizikos mokslų profesorius *ir* biliardo meistras?) ar atsitiktinis (galbūt ir pats Prisas nepajėgė prognozuoti tokių tragiškų eksperimento padarinių?).

Anot Meillassoux, šitokia fikcinė istorija kaip Azimovo „Biliardo kamuoliukas“ yra puikus mokslinės fantastikos (ar mokslinės fikcijos) pavyzdys. Panagrinėkime, kodėl būtent šią, o ne kokią

nors kitą mokslinę fikciją Meilassoux parūpo pasitelkti savo filosofiniame samprotavime apie fikcijos ir spekuliatyvios ontologijos santykį.

Prieš atsakydami į šiuos klausimus pirmiausia pradėkime nuo paprasčiausio nuskaidrinimo, kuo skiriasi literatūrinė perspektyva nuo filosofinės perspektyvos mokslinės fikcijos kontekste. Kol kas, kad išryškintume fikcijos filosofinį svorį ir kontekstualizuotume šio rašto darbo problematiką, visų pirma turėtume pažymėti tai, jog fikcijos predikatą *mokslinė* turėtume traktuoti ne kaip vien stilistinį ar žanrinį predikatą, bet ir numanantį vienokią ar kitokią mokslinės epistemologijos sampratą, kuri taikoma fikciniame pasaulyje. Vienas pavyzdžių būtų, tarkime, verifikacionistinės epistemologijos prieiga, aiškinanti empirinius reiškinius pagal dėsnius, t. y. pagal padarinius, kuriuos galima išgauti pakartojus tas pačias sąlygas. Todėl mums, skaitytojams, ir yra įmanoma įsivaizduoti mokslinės fikcijos visatą ne vien kaip paprasčiausiai fantastišką ar kitonišką erdvėlaikį savo estetiniais ypatumais, bet ir naratyviškai nuoseklią ir darnią visatą, net jeigu ji ir nėra mūsų aktuali visata: pati mokslinės fikcijos naratyvinė logika yra bendramatiška su mūsų nefikcinės kasdienybės naratyvine logika, nes mokslinės fikcijos visatoje, kurioje fizikiniai dėsniai, tikėtina, skiriasi nuo mūsų mūsiškės fizikinės visatos dėsnių, išlieka įsipareigojimas bendrai fiktyviems bei nefiktyviems pasauliams būdingai principinei mokslinei aksiomai, pagal kurią empirinis dėsnis gali būti, tarkime, logiškai verifikuojamas mokslinio eksperimento, t. y. pakartotinai atlikto patikrinimo, leidžiančio paaiškinti padarinius pagal tas pačias priežastis.

Šią fikcijos filosofinę semantiką priėmę domėn pereikime prie Meilassoux samprotavimo. Net jeigu to pats autorius tiesiogiai nenori pasakyti to, ką tik ką užsiminėme apie fikcijos filosofinį svorį, jo požiūris, skirtas apibūdinti mokslinės fikcijos bruožus, atitinka mūsų minties esmę:

[...] mokslinė fantastika pasirodo leidžianti konstruoti pasakojimą, tokį naratyvą, kuris išties įmanrus, bet ir koherentiškas. [...] mokslinėje fantastikoje mes dažniausiai apgyvendinami pasaulyje, kuriame (teorinė, natūralioji) fizika skiriasi nuo mūsų mūsiškės, bet kurioje dėsniai nėra visiškai ir paprasčiausiai pašalinti, t. y. kurioje viskas ir bet kas negali nutikti savavališku būdu ar bet kuriuo momentu. Pasakojimai, vadinasi, gali būti papasakoti, nes mes turime reikalą su pasauliais, su sutvarkytais totalumais, nors jie ir yra pavaldūs kitokiai tvarkai (Meilassoux 2015: 23).

Azimovo „Biliardo kamuoliukas“ nėra išimtis pagal šitokį samprotavimą: net jeigu ir mūsų aktualiame kasdieniame pasaulyje vis dar nėra išrastas antigravitacinį lauką generuojantis technologinis aparatas, mes galime jį puikiai įsivaizduoti ir suprasti jį kaip fantastinės bei detektyvinės estetikos sudedamąjį narį. Dar daugiau – dabar pagal Meilassoux mintį galime suprasti

ne vien estetinį, bet naratyvinį-loginį įnašą, pagal kurį „Biliardo kamuoliuke“ Azimovas nusprendė skirti vienam iš dviejų pagrindinių novelės veikėjų fizikos mokslų profesoriaus statusą: jeigu ir „Biliardo kamuoliuko“ visata skiriasi nuo mūsiškės savo fizikiniais dėsniais, joje minėta mokslinio eksperimento tariama anomalija (arba tariama žmogžudystė) aiškinama pagal tą pačią indukcinę logiką, pagal bendro dėsnio iš atskirų atvejų loginį išvedimą – procedūrą, taikomą ir mūsiškiam aktualiame fizikiniame pasaulyje.

Visgi, kaip matysime, Meillassoux domina specifiškesnė mokslo teorijos samprata, susijusi su loginės indukcijos problema. Autoriaus svarstymai apie spekuliatyvios ontologijos ir fikcijos santykį išskyla kaip gamtos dėsnių traktavimo fikciniame pasaulyje klausimas. Šis klausimas priklauso bendresniai diskusijai, galiojančiai tiek fikciniams, tiek nefikciniams pasauliams: gamtos dėsniai būtini ar atsitiktiniai? Šioje vietoje Meillassoux atsigręžia į Hume'ą išvalgas, išdėstytas „Žmogaus proto tyrinėjimuose“, kuriuose pristatomas skeptinis argumentas, kuris iš principo kvestionuoja racionalių pažintinių gebėjimų pagrindus, pagal kuriuos būtų galima nustatyti būtinus indukcinės logikos ryšius tarp priežasties ir pasekmės.

Hume'ą skepticizmas remiasi kognityvine takoskyra tarp juslinio patyrimo ir konceptualinių sąvokų: atotrūkis tarp patyrimo ir sąvokų pasireiškia tuo, jog viskas, ką stebėjimo būdu galime pažinti, tėra vien jusliniai duomenys – jusliškai mums sąvokos nėra prieinamos, sąvokas išvedame juslinių impresijų pagrindu, tad tik tai, kas jusliška, o ne idėjiška, gali pretenduoti į pažintinės tiesos statusą. Sąmonė, vadinasi, kurioje formuojamos idėjos ir ryšiai tarp idėjų, tėra pasyvus suvokimo organas, o ne būtinų gamtos dėsnių loginio pagrindimo arbitras. Hume'ą prielaidų akivaizdoje pasirado keblu kalbėti apie empirinį pasaulį, kuriame egzistuočiau būtini fizikiniai dėsniai: jei sąmonė tėra receptyvi ir dėl to ji nėra pajėgi įsteigti priežastingumo loginės matricos – ar tada išties galime pagrįstai suvokti, kokie esą tikrieji ryšiai tarp juslinių impresijų, jog šie ryšiai būtinai atitinka priežasties ir padarinio loginius santykius? Hume'ą atsakymas yra: ne. Viskas, ką pažįstame tėra chaotiškas juslinių impresijų pluoštas, kurio tam tikri nusistovėję patyriminiai įpročiai imti tapatinti su juslinio patyrimo „dėsningumais“ ir taip šie menami „dėsningumai“ įsitvirtinę ne vien individualių subjektų sąmonėse, bet ir išaugę į kultūrinę tvarką, kurioje laikomasi įsivaizdavimo, jog vienokie ar kitokie pojūčiai „būtinai“ kyla iš vienokio ar kitokio mūsų santykio su patiriamu objektu. Būtinybė, taigi, pasak Hume'ą, yra „teatralizuotas“ suvokimo ir kultūrinės tvarkos įprotis – tariamai „būtinai“ priežastingas ryšys tėra episteminio įpročio ryšys. Hume'as netgi šią episteminę „dramaturgiją“ prilygina teatro metaforai: juslinės patirtys mums tokios įtikinamos, kad net nepagalvojame, kad jos galėtų būti organizuojamos kaip nors kitaip, kad ryšiai tarp juslių ir patyrimo objekto nebūtų priežastingi (Hume 1995: 47). Tačiau argi negalėtų būti kitaip? Ar atsakius būtinybės statuso nebūtų galima įsivaizduoti kitokius neprieštarigus induktyvios logikos teiginius? Pasirodo, kad papildomų loginių prieštaravimų neprisikaupia, jeigu sumanome nesiremti įpročiais – tą byloja garsusis Hume'ą

saulės pavyzdys: „Teiginys, kad saulė *rytoj nepatekės*, yra toks pat suprantamas ir ne daugiau prieštaringas negu teiginys, kad *ji patekės*“ (*ibid.*, 53).

Hume'as „Žmogaus proto tyrinėjimuose“ taip pat turi ir kitą pavyzdį – biliardo kamuoliuko pavyzdį. Šį pavyzdį būtent ir cituoja Meillassoux.

Pavyzdžiui, jeigu aš matau biliardo rutulį tiesia linija judantį kito rutulio link, net jei, tarkime, man atsitiktinai toptelės mintis, kad antrojo rutulio judėjimas yra jų susilietimo ar susidūrimo rezultatas, ar aš negaliu įsivaizduoti, kad ši priežastis lygiai taip pat gali sukelti šimtą kitų įvykių? Argi negali abu rutuliai išlikti visiškai nejudrūs? Argi negali pirmasis rutulys tiesia linija sugrįžti atgal arba atšokti nuo antrojo kuria nors linija ar kryptimi? Visos šios prielaidos yra neprieštaringos, ir jas galima suvokti. Kodėl mes turėtume suteikti pirmenybę vienai, kuri nėra mažiau prieštaringa ar lengviau suvokiama nei visos kitos? Visi mūsų aprioriniai samprotavimai niekuomet negalės duoti mums jokie pagrindo teikti tokią pirmenybę (Hume 1995: 57-58).

Hume'as, taigi, kaip ir Azimovas, pasitelkia tą patį biliardo rutulio tropą aiškinti paradoksalią situaciją: Hume'ui tai fizikinių dėsnių loginio nebūtinumo iliustracija, o Azimovui – elementas, trinantis ribas tarp garantijos nustatyti, ar profesorius Prisas tyčia ar netyčia lėmė išradėjo Blumo mirtį.

Šioje vietoje pakankamai aišku, kodėl Meillassoux, filosofiniu rakursu skaitydamas mokslinę fikciją greta tokių mąstytojų kaip Hume'as pasirinko būtent Azimovo „Biliardo kamuoliuką“. Netgi tikėtina, kad Azimovas sąmoningai savo trumpą istoriją sukonstravo aplink biliardo stalą, turėdamas omenyje Hume'o „Žmogaus proto tyrinėjimus“, vien jau sprendžiant iš to, kad pats Hume'as nevengė užsiminti, koku „teatrališkumu“ įkrauta ši filosofinė dilema. Visgi Meillassoux teorinis interesas nėra vien Hume'o sugretinimas su Azimovu ar vien lyginamoji analizė tarp mokslinės fikcijos naratyvo struktūros ir skepticistinio priežastingumo aiškinimo. Meillassoux, pastatęs Hume'o samprotavimus ir Azimovo novelę į vieną priešais kitą, pastebi, jog taip, kaip Azimovas perskaito Hume'o biliardo rutulio tropą, nėra vienintelė galima biliardo rutulio pavyzdžio interpretacija ir juo labiau – iš interpretacijos plaukianti atitinkama fikcijos žanrinė adaptacija. Paprastai tariant, anot Meillassoux, Azimovas Hume'o problemą perskaito Karlo Popperio *mokslo* epistemologijos perspektyvoje (Popper 1994; 2002) ir būtent dėl to Azimovo novelę ir turėtume traktuoti kaip griežtai *mokslinę* fikciją, čia *moksliškumą* suprantant poperiškai.

Taigi, Popperis savo mokslo filosofijoje nustato tikslų kriterijų, pagal kurį empirinė teorija nustatoma kaip mokslinė teorija. Šioje vietoje būtina patikslinti mūsų epistemologijos horizontą, kuri prieš tai minėjome kaip bendrą konceptualinę sąlygą tiek fiktyviems, tiek nefiktyviems pasauliams: Popperio atveju, priešingai nei mūsų užsimintoje grynojoje induktyvistinėje loginėje procedūroje, kurioje išvedamas bendras dėsnis iš atskirų empirinių atvejų, teigia, jog kriterijus, pagal kurį galime

nustatyti, teorija mokslinė ar ne, nėra grindžiamas vien galimybe ją pakartotinai patikrinti ir tokiu būdu paaiškinti padarinius pagal tas pačias priežastis – lemiamą svorį turi galimybė atitinkamą teoriją falsifikuoti, t. y. empirinio stebėjimo būdu nustatyti, ar teorija yra paneigtina. „Jo teorijos logika paprasta: universalų teiginį falsifikuoja vienas pagrįstas kontra-pavyzdys“ (Thornton 2023). Taigi, jei ir tik jei teorija turi tokią loginę struktūrą, pagal kurią leistinas jos paneigtinumas, tik tada, pasak Popperio, ją galime laikyti *moksline* teorija.

Pagrįstai pripažinsiu sistemą kaip empirinę ar mokslinę, jeigu ji gali būti patikrinama patyrimo. [...] [tačiau] ne sistemos verifikabilumas, o falsifikabilumas turi būtų imamas kaip demarkacinis kriterijus. Kitaip tariant: nereikalausiu, kad mokslinę sistemą būtų galima paneigti visiems laikams pozityvia prasme; tačiau reikalausiu, jog negatyvia prasme jos loginė forma būtų galima paneigti pagal empirinius bandymus: turime galėti empirinę mokslinę sistemą paneigti per patyrimą (Popper 2002).

Taigi, pavyzdžiui, tą pačią Hume'o iliustraciją su saule, kuri tariamai vieną dieną ims ir nepakils iš ryto, anaipol galime laikyti *moksline teorija*: net jeigu paties ontologinio fakto, jog saulė dėsingingai ryte pakyla į dangų, t. y. jo ontologinės būtinybės pagrindo nesame pajėgūs įrodyti mokslinėmis priemonėmis, užtat galime suformuluoti tokią mokslinę teoriją, pagal kurią bus įrodytas teorijos mokslinis pagrįstumas ir mokslinė teorija bus objektyviai operatyvi. Kitip tariant, mokslinėje teorijoje aprioriškai nustatyta galimybė ją paneigti ir pakeisti kitokia, efektyvesne ir sudėtingesne teorija (jeigu, tarkime, taip nutiks, kad saulė vieną dieną nebepakils iš ryto) – jos negatyvi episteminė determinacija, t. y. falsifikabilumas ne eliminuoja ištisos teorijos pagrįstumą, o verčiau priešingai, tokiu būdu pagrindžia jos racionalų ir mokslinį pagrindą. Atsiradus anomalijų pertekliui, viena mokslinė metodologija galės bus pakeista kita moksline metodologija, kurią irgi bus galima aprioriškai falsifikuoti ir taip be galo – teigia Popperis.

- (1) Mokslo žaidimas iš principo neturi pabaigos. Tas, kuris vieną dieną nusprendžia, kad moksliniai teiginiai daugiau gali būti nebetestuojami ir gali būti laikomi kaip pagaliau verifikuotais – tas pasitraukia iš žaidimo.
- (2) Kada hipotezė suformuluota ir išbandyta, įrodytas jos tvarumas, nuo tada nebegalime jos atsisakyti be „geros priežasties“. „Gera priežastis“ gali būti, pavyzdžiui: hipotezės pakeičiamumas kita [hipoteze], kuri geriau patikrinama; arba vieno iš hipotezės padarinių falsifikacija (*ibid.*).

Taigi, grįžtant prie Meillassoux samprotavimo – tai būtent pagal Popperio falsifikabilumo kriterijų Hume'o biliardo rutulio scenarijus ir yra įveiklinamas Azimovo fantastinėje novelėje: tai, kad į nulinės gravitacijos lauką įmuštas biliardo rutulys bus išspjautas iš to lauko šviesos greičiu ir šitoks

reiškinys gali būti mirtinai pavojingas aplinkui esančių stebėtojų gyvybėms – šitokia faktinė situacija paprasčiausiai nebuvo išprognuota esamų mokslinių teorijų. Taip, turime pripažinti, kad Azimovo novelėje aprašyto antigravitacinės įrangos testavimo dalyviams pritrūko žinojimo pagal esamas mokslines teorijas – tačiau iš to ir seka poperiškos mokslo teorijos logikos implikacija, kad net jeigu ir esamos mokslinės teorijos nebuvo pajėgios paaiškinti, ateityje bus išvystyta nauja, patikslinta mokslinė teorija, kuri pagaliau gebės objektyviai paaiškinti šią fantastinę anomaliją.

Vadinasi, tai yra principas, pagal kurį Popperis sprendžia Hume'o problemą: bet kuris įvykis, kad ir koks jis būtų neįprastas, yra suderinamas su dabarties ar ateities mokslo būkle. Joks įvykis todėl negali būti išmestas pagal racionalumo reikalavimus, būtų tai loginis racionalumas ar eksperimentinių mokslų racionalumas. [...] Kad prietume poperišką epistemologiją, turime gryniausią ir paprasčiausią įsivaizduoti kokios nors nedeterminuotos mokslinės fikcijos atvejį, nes vietoje pozityvaus turinio išradimo mes apsiribosime ties postulavimu, kad galimybė pasirodyti tokiam turiniui yra visiškai kitokia nei mūsų esamas žinojimas (Meillassoux 2015: 13-15).

Meillassoux, taigi, iš esmės priekaištauja tokiam būdui, pagal kurį Popperis siekia išspręsti Hume'o mįslę. Nepaisant to, kad pats save Popperis laikė moksliniu realistu, Meillassoux domina bene kitoks realizmas – Popperio mokslinis realizmas yra epistemologinė pozicija, kada tuo tarpu Meillassoux pozicija yra iš principo ontologinė. Atitinkamas įsipareigojimas atitinkamai filosofinei pirmenybei lemia atitinkamą Hume'o perskaitymą – ir atitinkamą fikcijos konceptualinę sąvoką.

[Popperio] problema, taigi, yra *epistemologinė*; jai aktuali mokslinio žinojimo prigimtis. Bet ji nėra *ontologinė*, priešingai Hume'o problemai, kurioje svarstomas ne vien teorijų stabilumas, bet ir procesų bei pačių fizikinių dėsnių stabilumas. Popperis su savo falsifikacionizmu šito netraktuoja kaip ontologinės problemos. Jis teigia mums, kad faktiškai nauji eksperimentai gali paneigti mūsų teorijas, tačiau jis niekada neabejoja faktu, kad senieji ir nustatyti eksperimentai duos mums tuos pačius rezultatus ateityje (*ibid.*, 15).

Kas esminga Meillassoux nėra tiek mokslinių teorijų epistemologinis nestabilumas ir nedeterminuotumas, kiek jam esmingas pačių fizikinių procesų ontologinis nestabilumas ir nedeterminuotumas. Ontologinis nedeterminuotumas nebereiškia to, kad atsiradus anomaliai reiškiniai bus falsifikuotas vienas iš „mokslinės teorijos padarinių“ ir dėl to teks atnaujinti mokslinę metodologiją bei hipotezes – ne, ontologinis nedeterminuotumas kartu ne vien verčia atnaujinti senas teorijas ar vystyti naujas teorijas, bet ir destabilizuoja pačias ontologines sąlygas, prie kurių buvo taikomos senosios teorijos. Senosios mokslinės teorijos – kaip Meillassoux skaito Hume'o problemą

– praranda savo mokslinį veiksnumą ne vien dėl to, kad jos nebeįėjusios epistemiškai determinuoti vieną ar kitą reiškinį; senosios mokslinės teorijos gali prarasti savo mokslinį veiksnumą dėl to, nes staiga gali pasikeisti paties reiškinio ontologinės determinacijos, pagal kurias išvedamos mokslinės teorijos episteminės determinacijos.

Meillassoux kaltinimas todėl nėra vien Popperiu, bet ir Azimovui, kuris poperiška maniera „epistemologizuoja“ Hume'o problemos ontologinį matmenį ir tokiu būdu iš anksto numano antigravitacinio lauko anomalijos paaiškinimo logiškai būtiną falsifikabilumą („Viena buvo garantuota. *Niekas*, kas Priso būtų daryta prie biliardo stalo, nebūtų atsitiktina“). Nepaisant to, kad tiek Hume'as, tiek Azimovas pasitelkė tą patį biliardo kamuoliuko tropą, jų naratyviniai ir idėjiniai apipavidalinimai radikaliai skiriasi ne vien savo logika, bet ir ontologinėmis bei epistemologinėmis prielaidomis. Kitaip tariant, perspektyvoje Azimovas vien retoriškai, o ne teoriškai rekonstruoja Hume'o scenarijų, nes jeigu Azimovas būtų išlikęs ištikimas principinėms Hume'o ontologinėms prielaidoms, teigia Meillassoux, jis būtų parašęs savo novelę ne kaip *mokslinę fikciją*, o kaip *ekstra-mokslinę fikciją*.

Jei pasakojimo būta hiūmiško, t. y. ekstra-mokslinės fikcijos, tada nebūtų ko daugiau pasakyti apie šį nuokrypio įvykį ir siužetas mūsų nepatenkintų. Tačiau laimei tai yra mokslinės fikcijos, t. y. poperiškas pasakojimas – ir siužetas įgauna genialią atomazgą. Prisas galiausiai moksliniais terminais paaiškina katastrofos priežastį, kurios jam nepavyko nuspėti, nes jis visada buvo žinomas kaip lėtas galvotojas (*ibid.*, 22).

Taigi, kas yra *ekstra-mokslinė fikcija*? Ekstra-mokslinė fikcija, anot Meillassoux, yra toks įsivaizdavimo režimas, kuriame ne vien faktiškai neegzistuoja eksperimentinio mokslo priemonės, kurias būtų galima nustatyti kaip mokslines pagal falsifikabilumo kriterijus – ne, argumentas eina giliau. Argumentas toks, kad ekstra-mokslinės fikcijos pasaulis iš principo negali būti pažintas eksperimentinio mokslo. Pagal šitokį principą ekstra-moksliniame fikcijos įsivaizdavime nustoja galioti minėtasis poperiškasis išankstinis epistemologinis mokslų teorijų principas, teigiantis, jog vienokioje ar kitokioje teritorijoje mokslinė teorija vis dar nėra išvystyta, t. y. preziumuojama, jog iš principo būtų galima išvystyti mokslinę teoriją, kurios tikslumui šiuo metu vis dar trūksta aiškinamųjų išteklių ir priemonių, tačiau ateityje bus įmanoma pagaliau išvystyti fasifikabilią metodologiją. Kitaip tariant, Meillassoux samprotavimai apie mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos režimus išgryninami kaip skirtumas tarp epistemologinės fikcijos (fikcijos, nutaikytos į kol kas vis dar nefalsifikabilią mokslinę teoriją, kuri garantuotai ateityje bus vienaip ar kitaip išvystyta) ir ontologinės fikcijos (fikcijos, kurioje ontologinių procesų nestabilumas iš principo net pačių elementariausių fizikinių teorijų, tokių kaip elektromagnetizmas ar Newtono judėjimo dėsniai, nėra paaiškinamas). *Ekstra-moksliskas* fikcijos įsivaizdavimas, vadinasi, yra toks mokslinės fikcijos požanris, toks

įsivaizdavimas, kuriame pasaulio ontologinė tvarka tokia keista ir neprognozuojama (galėtume sakyti, „ekstra-prognostinė“), kad ji paralyžiuoja ar suskliaudžia patį fikcijos *moksliskumą*, taip jį išversdama į *ekstra-moksliskumą*, į reljefus, kurie grynai spekuliatyvūs, pranokstantys apriorines juslumo formas ar mokslinių teorijų logiką.

Meillassoux įvesta demarkacinė skirtis tarp mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos, yra, kaip pats mąstytojas pabrėžia, bendrinė ir grynai negatyvi. Mokslinė fikcija turi savo epistemologiją, ontologiją, logiką, naratyvinę darną, futuristinę, utopinę ar distopinę estetiką, o ekstra-mokslinė fikcija yra tokia įsivaizduojamybė, kurioje nestabili ontologija fundamentaliai neleidžia vystytis nuosekliai mokslinei epistemologijai. Tačiau šioje vietoje galėtume paklausti: argi šitoks paskirstymas tarp pozityvių ir negatyvių galimybės sąlygų nieko neprimena? Argi tokia skirtis neprimena būtent kritinio, t. y. pažinimo gebėjimo sritis demarkuojančio judesio, kurį atliko Kantas savo „Grynojo proto kritikoje“? Ar nėra taip, kad mokslinės fikcijos sfera yra kantiška fenomeninių reiškinių sfera, kurios darnų pažinimą laiduoja transcendentalinės pažinimo galimybės sąlygos, o ekstra-mokslinė fikcija – aprioriškai nepažini, noumenali sfera, kurią galime pamąstyti, tačiau ji mums iš principo nesuvokiama, nepatiriama? Iš dalies tokia mūsų paralelė vykusi, vien topologiniu požiūriu, vis dėlto Meillassoux atvirai pažymi savosios klasifikacijos antikantiškumą – tas aiškiai deklaruojama paties teksto skyrelio pavadinimo „Nekantiški pasauliai“. Meillassoux siūlo nedaryti tokių skubotų paralelių tarp jo pasiūlytos skirties tarp mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos.

Ekstra-mokslinėje fikcijoje [...], atrodo, jokio pobūdžio tvarka negali būti įsteigta ir, vadinasi, jokia istorija negali būti papasakota. Jei tai būtų tiesa, klystume teigdami, kad galime kalbėti apie ekstra-mokslinius pasaulius, nes pasaulis, kuriame nebelieka vietos mokslui, nustoja būti pasauliu, telieka grynas chaosas, gryna, nieko nestruktūruojanti įvairovė. Tokia būtent Kanto tezė ir čia atrandame jos atsaką į Hume'o problemą: jeigu dėsniai nebūtų būtini, pasak *Grynojo proto kritikos*, joks pasaulis ar jokia sąmonė nepasireikštų, nieko kaip tik grynoji įvairovė be darnos ar raidos. Turėsime bandyti parodyti, jog galime įveikti šią tezę, nes ekstra-mokslinis pasaulis ar netgi pasaulių daugybė iš tiesų yra suvoktina be „nedarnos“ (*ibid.*, 23-24).

[...] pavojingesnė ekstra-mokslinės fikcijos vaizduotė būtų sustabdžiusi Kantą nuo galimybės išstumimo, arba dėl to, kad pasaulis ateityje bus transformuotas į bedėsnį pasaulį, arba netgi dėl to, kad mes jau gyvename tokiame pasaulyje, kurio chaotiškos ypatybės kol kas dar nepasirodė akivaizdžiu būdu (*ibid.*, 32).

Tokios Meillassoux įžvalgos turi stambius užmojus, vien jau pradėdant nuo tos prielaidos, kad net jeigu ir pasaulis nėra moksliskai dėsningas (taigi, ekstra-mokslinis, neprieinamas apriorinėms juslumo formoms), jis anaipatol yra ne vien pamąstomas, bet ir įsivaizduotinas – kas tuo tarpu

kantiškoje sampratoje būtų transcendentaliai neleistina, jeigu vaizduotės sąvoka būtų traktuojama kaip nors kitaip nei transcendentaliniam subjektui predikuotos galimybės sąlygos struktūra, kitaip nei apercepcinis būtinis vienumas (Kant 1982: 138, 144-145). Vis dėlto Meillassoux projektas, pranokstantis „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ esė rėmus, nėra sutelktas vien į kantiškos vaizduotės galimybės sąlygų apibrėžties persvarstymą, kaip jis ir nėra vien ataka prieš tai, kaip poperio mokslo epistemologijos interpretuoja Hume'o iškeltą mįslę apie priežastingumo teorijų ydingumą. Iš tiesų, net jeigu taip ir pats Meillassoux neišsireiškia, tačiau jo atverstos kortos „Mokslinėje ir ekstra-mokslinėje fikcijoje“ mums leidžia pagrįstai daryti išvadą, kad autoriaus reakcijos į Kantą bei Popperį tėra dvi tos pačios monetos dalys – nes tiek viena, tiek antra pozicija sukrenta į tai, ką autorius veikale „Po baigtinybės“ (Meillassoux 2008) vadina *koreliacionizmu*: tezę, jog mintis ir pasaulis yra būtinai susaistyti. (Be to, pats Meillassoux vienoje „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ išnašų mini, jog platesnę jo argumentacijos išskaidą, ypač ties tuo, kas liečia kantiškos filosofijos problematiką, galime rasti knygoje „Po baigtinybės“.)

Taigi, kas pirma mūsų svarstyme prasidėjo vien kaip filosofinės pastabos Azimovo fikcinei istorijai apie mokslinį eksperimentą su biliardo kamuoliu, tas, pasirodo, tėra tarpas Meillassoux spekulatyvaus realizmo samprotavimuose, išsamiai išdėstuose knygoje „Po baigtinybės“. Pastarojoje knygoje Meillassoux polemizuoja ne vien su Kanto filosofija, o su ištisa pokantiška intelektualine tradicija (ar tendencija), kurią jis vadina koreliacionistine mintimi. Todėl, kad suprastume, koks iš tiesų yra ekstra-mokslinės fikcijos „spekulatyvus įnašas“, visų pirma turime nuskaidrinti, kas yra Meillassoux vadinamas koreliacionizmas, kokios jo konceptualinės prielaidos, kokie jo pokantiški variantai – ir kodėl pats Meillassoux atkakliai kovoja už antikoreliacionistinę viziją.

1.2. Antimetafizinė spekuliacija anapus subjektinio žiūros taško

Kantas „Grynojo proto kritikoje“ teigia, jog

[...] kiekvienas mūsų stebėjimas yra tik reiškinių įsivaizdavimas, kad daiktai, kuriuos mes stebime, patys savaime nėra tokie, kokiais juos laikome stebėdami, ir kad jų santykiai patys savaime nėra tokie, kokie jie mums reiškiasi; [...] jei mes pašalintume save kaip subjektą arba tik jutimų apskritai subjektyvią savybę, tai išnyktų visos objektų savybės, visi jų santykiai erdvėje ir laike, netgi pati erdvė ir laikas: kaip reiškiniai jie gali egzistuoti ne patys savaime, bet tik mumyse. Kokie daiktai galėtų būti patys savaime ir nepriklausomai nuo bet kokio mūsų jausmo imlumo – tai mums lieka visiškai nežinoma (Kant 1982: 88).

Būtent toks arba panašiomis idėjinėmis tendencijomis sekantis samprotavimas yra ne vien, kaip konvenciškai įprasta įvardinti, antirealistinis – t. y. neigiantis tikrovės, egzistuojančios

nepriklausomai nuo ją suvokiančio subjekto, prielaidą – bet ir, Meillassoux terminais tariant, *koreliacionistinis*.

„Koreliacija“ vadiname idėją, kuria remdamiesi teturime prieigą prie mąstymo ir būties koreliacijos ir niekada prie kurio nors pavieniui (Meillassoux 2008: 5).

Taigi,

[...] koreliacionizmu vadinsime kiekvieną dabartinį mąstymą, tvirtinantį neperžengiamą šitaip apibrėžtos koreliacijos pobūdį. [...] Ne vien pasidaro būtina primygtinai teigti, jog mums niekada nėra apčiuopiamas objektas „savaime“, esantis atskirtyje nuo savo santykio su subjektu, bet kartu darosi būtina tvirtinti, jog niekada nesuvokiame subjekto, kuris nevisad būtų iš karto santykyje su objektu“ (*ibid.*)

Meillassoux įvardintas konjunktivus priešdėlis „ko-“ (lotyniškai – *con-*, išvestas iš *cum*, reiškiančio „su“, „kartu“) būtent ir padeda nustatyti ne vien epistemologinę, bet ir ontologinę kritinės ir pokritinės filosofijos nuostatą, žyminčią ne vien pažinimo galimybės sąlygas (abipusę subjekto-objekto steigtį ir pan.), bet ir kaip šitokiu rakursu traktuojamas tikrovės statusas: *koreliuota* realybė yra jau būtinai struktūruota pagal tikrovę pažįstančio subjekto žiūros tašką – subjektyvuota tikrovė yra „ko-tikrovė“. Koreliacijoje, taigi, subjektyvios žiūros įžeminime tai, kas laikoma „tikrove“, yra ne kas kita kaip tai, ką Kantas skelbė savo „kopernikiška revoliucija“ – patyrimo objektai, priderinti prie pažinimo, o ne atvirkščiai.

Čia yra tas pat, kaip su pradine Koperniko mintimi: kai pasirodė, kad dangaus kūnų judėjimo negalim gerai paaiškinti, laikantis prielaidos, jog visa žvaigždžių masė sukasi apie stebėtoją, jis pabandė nustatyti, ar nepavyktų geriau, tarus, kad stebėtojas sukasi, o žvaigždės yra rimtyje. Panašiai galima pamėginti metafizikoje, kai kalbama apie objektų *stebėjimą*. Jei stebėjimas turėtų prisiderinti prie objektų savybių, tai aš nesupranu, kaip apie jas būtų galima ką nors a priori žinoti; tačiau jei objektas (kaip jutimų objektas) prisiderina prie mūsų sugebėjimo stebėti savybės, tai aš visai gerai galiu įsivaizduoti apriorinio pažinimo galimybę (Kant 1982: 40).

Taigi, sekant Kantu, „patyrimu pagrįstas pažinimas“ prisiderina ne prie „objektų kaip daiktų pačių savaime“ (noumenų), o veikia „objektai kaip reiškiniai“ (fenomenai) „prisiderina prie mūsų įsivaizdavimo būdo“ (*ibid.*, 42) – subjektas patiria objektą sąmonėje jį sudarydamas fenomenalų objektą, o ne jį atitikdamas kaip noumenalų daiktą savaime.

Būtent šitoks patyrimo objektus konstruojančios sąmonės aprašas ir yra Kanto *kritinis* aprašas – čia kritiką suprantant kaip žymėjimą takoskyros tarp to kas atitinka pažinimo galimybės sąlygas, o kas yra anapus jų. Kritika, taigi, yra tiek negatyvus pažinimo ribų legalumo, tiek pozityvus pažinimo gebų architektikos (transcendentalinės estetikos ir transcendentalinės logikos) nusakymas, ši nusakymą pagrindžianti aparatūra. Kritika – tai tas Kanto minėtasis kognityvinis „tribunolas“, atfiltruojantis dogmatinės metafizikos teiginius nuo transcendentalinio mokslinio pažinimo. Pro kritikos procedūrą perleista pažinimo teorija todėl nebegali apeliuoti į metafizines idėjas – arba mūsų atveju „tikrovę savaime“ – nes tai reikštų regresiją į dogmatinę filosofiją, kurioje spekuliatyvios metafizinės sąvokos (kur „daiktai savaime“ apibrėžia pažinimą) painiojamos su objektyvaus mokslo sąvokomis (kur pažinimas apibrėžia savo patyrimo objektus); viena aiškinamoji tvarka prieštarauja kitai. Kitaip tariant, Kanto „Grynojo proto kritikos“ programinis uždavinys ir yra objektyvaus mokslo sąvokos sisteminis filosofinis pagrindimas – parodymas, kas yra mokslas ir kuo mokslas nėra (metafizika).

Kantiškas transcendentalinis mokslas, taigi, negali painioti apriorinių teiginių (teiginių nepriklausomų nuo patyrimo) su aposterioriniais teiginiais (patyrimo užregistruoti teiginiai), lygiai kaip ir negali painioti analitinių predikatų (tautologiniai, subjekto vidaus sferoje esantys predikatai) su sintetiniais teiginiais (netautologiniai, anapus subjekto sferos esantys, bet su subjektu susieti predikatai). Sugrupavę vieno tipo teiginius su atitinkamais predikatais, gauname apriorinius analitinius teiginius (loginius teiginius), aposteriorinius analitinius teiginius (hipotetinius, eksperimentinius teiginius), aposteriorinius sintetinius teiginius (empirinius teiginius) ir apriorinius sintetinius teiginius (transcendentalinius teiginius). Įsivedęs šią teiginių klasifikaciją Kantas oponuoja būtent Hume'o skepticistiniam argumentui teigdamas, jog objektyviomis reprezentacijomis paremtas mokslas įsteigiamas ne pagal aposteriorinius sintetinius teiginius, o pagal *apriorinius sintetinius teiginius*, arba paprasčiau tariant – tvirtindamas, jog mokslinis pažinimas yra kildinamas iš visuotinai galiojančių teiginių, taigi, teiginių, paremtų ne tikimybe ar įpročiu, o būtinybe ir dėsniu.

Taigi, toks reiškinys kaip vieno biliardo kamuoliuko atsimušimas į kitą, mechaninis atoveiksmis, įvykęs vieno fizinio kūno susidūrimo su kitu, kantiškoje perspektyvoje yra būtinas, t. y. nuo patyrimo sąlygų nepriklausomas empirinis reiškinys – kurį nepaisant jo aprioriškumo galima stebėti empiriškai. Tai, kad vienas biliardo kamuoliukas pajudėjo, nes į jį buvo paleistas kitas kamuoliukas, yra ne vien pagal empirinį stebėjimą, bet ir pagal empirinio stebėjimo galimybių sąlygas išvestas apriorinis sintetinis teiginys; Newtono mechanikos trečiasis dėsnis čia ir yra apriorinis sintetinis teiginys, visuotinai ir būtinai galiojantis bet kokiomis erdvės ir laiko aplinkybėmis, kurioms esant egzistuoja gravitacijos jėgos. Visuotinai galiojantys aprioriniai sintetiniai teiginiai, pasak Kanto, taikomi empiriniams reiškiniams pagal būtinybės ir priežastingumo transcendentalines kategorijas, kurių, lygiai kaip ir apriorinių jauslumo formų (erdvės ir laiko) negalime pamatyti „savaime“, tačiau visi mūsų stebimi empiriniai reiškiniai yra subordinuoti šioms grynosioms intelektinėms sąvokoms. Bet

kuris empirinio stebėjimo aktas erdvėje ir laike turi būtiną priežastį, nes pats stebėjimas iš principo įmanomas vien dėl transcendentalinės dedukcijos, t. y. transcendentalinių kategorijų (kiekybės, kokybės, santykio ir modalumo kategorijų) taikymo bet kuriam galimam patyrimui (Kant 1982: 115-119). Todėl transcendentalinio mokslo perspektyvoje viskas turi būtiną priežastį – bet kuris galimas patyrimas medijuojamas grynojo intelekto sąvokų (būtinybė, priežastingumas ir t. t.).

Kantiškoje argumentacijoje, kaip matome, empiriniu stebėjimu pagrįstas mokslas nėra grynai pasyvus, aposterioriškas, nes jis nėra betarpiškas – aprioriniai sintetiniai teiginiai įtarpina, aktyviai konstruoja pačią patyrimo formą. Taigi, subjektas savo sąmonėje patyrimo turinių įvairovę nuolat sinchronizuoja pagal „Aš mąstau“ aktą, sintetinio apreceptinio vienumo struktūrą (*ibid.*, 135-139) – o tai ir yra saugiklis nuo „trumpųjų jungimų“, kuriuos sukeltų skeptiniai samprotavimai. Į pažinimo teoriją įstačius šitokius kantiškus saugiklius hiūmiškos metaforos (tuščias teatras, biliardo kamuolys ir pan.), nurodančios vien į gamtos dėsnių įspūdingą „įprotį“, o ne į visuotinį būtinumą, pasidaro transcendentaliai nelegitimios – tokią metaforą postuluoti gali vien dogmatinė metafizika, bet ne kritinis mokslas.

Kanto kritinę strategiją Meillassoux apibendrina kaip koreliacionistinį „rato argumentą“: „[...] negali būti X be X duoties ir [negali būti] jokios teorijos apie X be X postulavimo“ (Meillassoux 2014: 11). Kaip minėta ankstenėje Meillassoux citatoje, koreliacionizmas yra „kiekvienas dabartinis mąstymas“, kas reiškia, jog koreliacionizmas turi daugiau nei vieną variaciją. Kantiškas koreliacionizmas remiasi subjekto-objekto ar mąstymo-būties suporavimu, tačiau lygiai taip pat savimonė-istorinė epocha, subjektas-kultūra, galia-diskursas, *noesis-noema*, kalba-pasaulis, kalba-referentas, taisyklės-kalbos žaidimai irgi yra koreliacionistinės minties kintamieji (Meillassoux 2014: 9; Bryant 2009; Wark 2015). Nepaisant to, kad, pavyzdžiui, vėlyvojo Wittgensteino kalbos žaidimų filosofiją ar Heideggerio ontologinę hermeneutiką nebūtų taip paprasta suderinti doktrininiu požiūriu, tačiau tai Meillassoux nesutrukdo pagal elementariausią pokantiškų intelektualinių tendencijų aspektą po to paties termino stogu sutalpinti ne vien Heideggerį ar Wittgensteiną, bet ir ištisą fenomenologijos tradiciją, egzistencializmą, struktūralizmą ir poststruktūralizmą, hermeneutiką, genealogiją, pragmatizmą, analitinį antirealizmą bei mokslo filosofiją (Cox, Jaskey, Malik 2015: 17; Sabolius 2021). Kad ir kokia būtų koreliacionistinės minties atmaina – „silpnasis koreliacionizmas“ (universalistinis metafizinių absoliutų postulavimo susklydymas) ar „stiprusis koreliacionizmas“ (išorinio pasaulio pažinimo radikali sankcija, koreliacinių kintamųjų absoliutizavimas ir/ar deuniversalizavimas) (Meillassoux 2008: 35-43) – koreliacionistinę mintį vienija klausimas „kas yra tikroji koreliacija?“ (*ibid.*, 5).

Taigi, objektai, įvykiai, dėsniai, esiniai koreliacionistui niekada nėra mąstomi kaip kažkas „savaimė“, o kaip būtinai sukabinti su baigtiniu subjektinės žiūros tašku. O baigtinis subjektinės žiūros taškas reiškia, kad jeigu pasiliekame sau kokią nors prerogatyvą kalbėti apie ontologiją –

ontologija jau visada bus įtarpinta galimybės sąlygų steigtyje (grynosios intelekto sąvokos, diskursas, situacija ir pan.).

Dabar mums turėtų būti pakankamai aišku, kad Meillassoux samprotavimuose koreliacionistinis mąstymas, lygiai kaip ir mokslinės fikcijos režimas, yra visų pirma epistemologinė, o ne ontologinė pozicija. Meillassoux, taigi, atsisako įsipareigoti antirealistinei mąstysenai ir eina jai priešinga, realistine kryptimi, tokiu būdu siekdamas „pabėgti“ iš koreliacionistinio rato, atsisakyti antropologiniams parametrų teikti aiškinamą pirmenybę ir vietoje to spekuliuoti apie „absoliučią išorę“, „neprisijaukintą gamtą“ (*The Great Outdoors*).

Ar negali būti, kad šiuolaikiniai filosofai užmiršo iki-kritinių mąstytojų svarstyta *neprisijaukintą gamtą, absoliučią išorę*: tą išorę, kuri nėra mums santykinė ir kuri duota kaip indiferentiška savęs pačios duočiai būti tokia, kokia yra, egzistuojanti savaime, nepriklausomai nuo to, ar mąstome mes ją ar ne; tą išorę, kurią mąstymas galėjo tyrinėti su pagrįstu jausmu, kad stovima kitakilnėje teritorijoje – esama kažkur visai kitur (Meillassoux 2008: 7).

Anaiptol Meillassoux, turėdamas omenyje realistinės „išorės“ sąvoką, jokiais būdais nesiruošia sugrįžti atgal prie dogmatinės metafizikos ar iki-kritinio spekticizmo – jo spekuliatyvus realistinis interesas yra *ir* ištrūkti iš „koreliacionistinio rato“, *ir* atsisakyti visų įmanomų pretenzijų į metafizinį mąstymą. Meillassoux terminas *spekuliacija* nėra sinonimas metafizikai, lygiai kaip ir tikrovė, apie kurią kalba jo realizmas, nėra metafiziniams dėsniams pavaldi tikrovė.

[...] ką vadinu „metafizika“, [...] skiriu nuo spekuliacijos. Nes filosofija, kuria vadinu „spekuliatyvia“, yra bet kuri filosofija, teigianti, jog ji turi priėjimą prie absoliuto. O „metafizine“ vadinu bet kurią spekuliaciją, kuri teigia, jog ji turi priėjimą prie absoliuto, atitinkantį daugiau mažiau išstęstą Pakankamo pagrindo principo modalumą. Pakankamo pagrindo principą minimalioje formoje sudaro patvirtinimas, jog egzistuojantys dalykai turi būtiną priežastį būti taip, kaip jie yra, o ne kitaip. Jei priimame šį principą, metafizikas visuomet turės teisę diktuoti kaip yra, teigdamas, jog remiasi būtinu pagrindu, darančiu jį tokiu, koku jis yra – pozicija, kuria vadinu „dogmatine“ ir „absolutistine“ ir kuriai oponuoju „absolutizuota“ pozicija, t. y. spekuliatyvi, bet nemetafizinė pozicija: faktuali pozicija, kuri prisiima nuostatą, jog Pakankamo pagrindo principas yra absoliučiai klaidingas, ir, taigi, anuliuoja bet kokią teisę jai su savo pakankamais pagrindais brautis į to, kas iš tiesų egzistuoja, sferą (Meillassoux 2012).

Taigi, mūsų akcentas tas, jog Meillassoux siūlo spekuliatyvią tikrovės apibrėžtį – tikrovės, kuri nėra koreliatyviai suporuota su subjektiniu žiūros tašku – tačiau ši spekuliacija nėra metafizinė spekuliacija. Parafrazuojant Leibnizo traktato apie monadologiją 31 ir 32 punktus (Leibniz 2014):

Meillassoux atsisako substancyvistinio metafizinio samprotavimo paneigdamas pakankamo pagrindo principą (egzistuoja protingas pagrindas, kodėl viskas egzistuoja, o ne neegzistuoja), tačiau išsaugo galimybę spekuliuoti apie besubjektės tikrovės absoliutą priimdamas neprieštaravimo dėsnį (propozicija A ir ne-A vienu metu negalima), šitaip suformuluodamas savo nedogmatinio spekuliatyvaus absoliuto sąvoką – *bepagrindiškumo principą*: „[...] bepagrindiškumo principas mums nurodo, jog [pakankamo] pagrindo principas absoliučiai klaidingas, o neprieštaravimo principas absoliučiai teisingas“ (Meillassoux 2008: 71). Meillassoux racionalistinė, tačiau nemetafizinė spekuliacija, taigi, postuluojuama kaip pavaldi vieninteliam dėsnui – loginiui neprieštaravimo dėsnui; racionalistinė spekuliacija daugiau nepredikuota jokiems kitiems gamtos dėsniams ar ontoteologiniams pagrindams. Nepamirškime, jog Meillassoux filosofinis projektas nėra logikos filosofija – tai realistinės ontologijos filosofija. Loginio neprieštaravimo dėsnis tėra minimali, tačiau efektyvi konceptualinė priemonė įrodyti, jog spekuliacija apie tikrovę, nepriklausomą nuo koreliatyvių antropologinių matmenų, yra racionali (o ne kokia nors iracionali ar mistinė) filosofinė perspektyva – jog nemetafizinę tikrovę, nepriklausomą nuo subjektyvių predikatų, įmanoma pamąstyti protingomis sąvokomis.

Meillassoux nesubjektinės spekuliacijos samprata šioje vietoje neužsibaigia. Autoriaus kur kas radikalesnė ir savitesnė realistinė tezė yra faktualumo principas, anot kurio viskas, kas egzistuoja, yra atsitiktina; „viskas [...] yra be priežasties, taigi, gali aktualiai pasikeisti be priežasties“ (*ibid.*, 53). Išvertus į loginius terminus tai reiškia, kad absoliuti tikrovė yra ne būtina, o būtinai atsitiktinė: „[...] būtina, kad būtų kažkas, o ne niekas, nes būtinai atsitiktina, kad būtų kažkas, o ne kas kita. Esinio atsitiktinumo būtinybė įsteigia atsitiktinio esinio būtiną egzistavimą“ (*ibid.*, 76). Faktualumo principas, todėl, kaip ir pats terminas *factum*, reiškiantis įvykį, aktą ar darymą, nenurodo į būtinybę: faktas gali įvykti, tačiau lygiai taip pat jis gali ir neįvykti; kas faktiška, tas nebūtina, atsitiktina.

[...] nėra jokios priežasties, kam nors būti taip, kaip yra; viskas privalo be priežasties galėti nebūti ir/ar galėti būti kitaip negu yra (*ibid.*, 60).

Šitoks Meillassoux atsakas į perenialistinį klausimą „Kodėl yra kažkas, o ne niekas?“, kurį svarstė tokie mąstytojai kaip Parmenidas, Leibnizas, Heideggeris. Tačiau, pavyzdžiui, priešingai Heideggerio faktiškumo ontologinei hermeneutikai, Meillassoux faktualumo samprata ženkliai skiriasi tuo, kad Meillassoux ontologija apibrėžiama pagal santykį tarp „tai yra“ ir absoliučios kontingencijos, o ne kaip tam tikra Būties duotis, kuri, pagal Heideggerį pasireiškia per santykį tarp *Dasein* ir jo/jos tam tikro buvojimo būdų („įmestis“, „būtis-su-kitais“, „būtis-mirties-link“ ir pan.) (Heidegger 1962; 2014).

[...] teigiu, kad visos būtytys yra atsitiktinės, todėl kad jokia būtis negali būti postuluojama kaip būtina pagal savo determinacijos funkciją: nepriklausomai nuo to kas yra, kas yra, tam nesuteikia jokios garantijos būti kuo yra. Viskas, kas priklauso būties determinacijai, yra atsitiktina, įskaitant faktą, jog yra būtytys, turinčios vienokį ar kitokių būties būdą (esamą, pakeičiamą, begalinį ir t. t.). Būties klausimo kulminacija [...] slypi supratime to, kad turi būti kažkas, o ne niekas, nes būtina, kad būtų atsitiktinės būtytys – absoliučiai būtina, kad būtų ne-būtinios būtytys, o ne niekas kita. [...] Šitai yra pamatinė visos ontologijos išraiška, kada būtis kaip „tai yra“ išlaisvinama nuo būties kaip būties būdo (Meillassoux, Kahveci, Çalçı 2021).

Jeigu, remdamiesi faktualumo principu, galime išvesti tokią spekuliatyvią ontologiją, pagal kurią dabartinė aktualiai egzistuojanti tikrovė yra ne vien nesusaistyta su subjektiškumu, bet ir maža to yra būtinais atsitiktinė – tai reiškia, jog racionaliomis, bet nemetafizinėmis priemonėmis galimas pagrįsti teiginys, jog pats subjektiškumas, egzistuojantis aktualiai esamoje tikrovėje, nėra būtinas, o priešingai – yra būtinais atsitiktinis. Vadinasi, Meillassoux spekuliatyvus mąstymas pajėgus kalbėti apie tikrovę *ne sinchroniškai*, kaip tai iš principo daro koreliacionistinė mintis, o *diachroniškai*, per laikinį trūkį tarp minties ir būties (Meillassoux 2008: 113-121).

Diachroninės spekuliatyvios minties – gebėjimą racionaliai kalbėti apie ontologinę tikrovę be liudininkų – neturėtume painioti su fenomenologiniu profiliavimu (*Abschattung*), kuris leidžia kalbėti apie patyrimo objektus net ir tokiu atveju, kada jie mums nepasireiškia per visas savo erdvėlaikines dimensijas, pavyzdžiui, vienu metu savo tridimensiniu suvokimu negalime pamatyti visų šešių kubo formos fizinio kūno, todėl intencionali sąmonė visuomet savyje išlaiko tam tikrą neduoties, kontrafaktiškumo laipsnį. Net jeigu ir egzistuoja tokia percepcinė geba, Meillassoux omenyje turi kur ką kitą – prisiminkime tiek tik ką minėtą pastabą, jog jo ontologija yra ne apie duoties būdą, o apie absoliučios nemetafizinės tikrovės būtino atsitiktinumo apibrėžimą, arba, kaip dar paprasčiau buvo pažymėta „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ kontekste – ontologiniai klausimai eina fundamentaliai pirma epistemologinių epistemologinių klausimų. Todėl tokia Meillassoux sąvoka kaip ancestraliniai teiginiai nurodo į referentus, kurie yra negalima postuluoti kaip intencionalios, koreliatyvios duotys apskritai: ancestralinis įvykis „ankstesnis žemiškai gyvybei, taigi, ankstesnis už pačią duotį savaimė [...] archeofosilija nurodo ne tik į nepaliudytą reiškinių, bet ir į reiškinių be duoties“ (Meillassoux 2008: 20-21). Būtent realistinės ontologijos prielaidos, kuriomis paremta ancestralinių teiginių sąvoka, nurodo į ekstra-koreliatyvią – ekstra-intencionalią, ekstra-intersubjektyvią, ekstra-transcendentalinę, ekstra-kalbinių, ekstra-sinchronistinę – ontologinę tikrovę.

1.3. Spekuliacijos ir fikcijos skirtis Meillassoux filosofijoje

Kaip sužinojome iš Meillassoux prielaidų knygoje „Po baigtinybės“, spekuliatyvus tikrovės mąstymas turėtų būti suprastas kaip mąstymas, kuris: a) pranokstanta subjektinės žiūros tašką, b) yra nemetafizinis, nes nėra išvedamas pagal pakankamo pagrindo principą; c) yra diachroninis, nes nėra koreliuotas būties ir mąstymo santykiui, taigi, negali būti fenomenologiškai paliudytas.

Tačiau prieš pereidami prie ekstra-mokslinės fikcijos kaip spekuliatyvumo priemonės, pažymėkime, kokiomis priemonėmis Meillassoux besiremiaš nefikciniame spekuliatyviame mąstyme. Nefikcinį spekuliatyvaus mąstymo režimą autorius aktyvuoja per matematinės sąvokas – tai būtent jų, o ne vien logikos (t. y. neprieštaravimo dėsnio) pagalba leidžiama postuliuoti absoliučią tikrovę; absoliuti tikrovė savaime nėra matematinės prigimties, tačiau matematinės sąvokos įgalina prieigą prie jos. Čia autorius telkiasi Locke'o pasiūlytą skirtį tarp pirminių ir antrinių savybių, kur pirminės savybės nurodo į ekstensyvias, matematizuojamas, daiktui savaime priklausomas savybes (ilgis, plotis, gylis, figūra, dydis ir t. t.), tuo tarpu antrinės savybės žymi juslines, afektyvias, taigi, patiriančiam subjektui santykinės savybes (karštis, spalva ir pan.) (Meillassoux 2008: 1-3). Taigi, matematinės daikto savybės, pasak Meillassoux, yra nesantykinės ir nepriklausomos nuo subjektinės žiūros taško, ir, pasirodo, dėl to būtent jos ir leidžia ne vien negatyviai (anti-koreliacija), bet ir pozityviai racionaliai mąstyti absoliučiai kontingentišką tikrovę (arba, galėtume sakyti – „ekstra-koreliacinę“ tikrovę). Kitaip tariant, matematinių parametrų pagalba įmanoma nepriešaringai įsivaizduoti bepagrindišką absoliučią tikrovę, todėl spekuliatyvios „filosofijos užduotis“ ir yra „re-absoliutizuoti matematikos sritį“ (*ibid.*, 126).

Dar daugiau – pozityvų spekuliatyvios tikrovės apibrėžimą Meillassoux imasi suprasti kaip „racionalų chaosą“ – *Hiper-Chaosą*, kuris mums leidžia įsivaizduoti tikrovės būtiną atsitiktinumą kaip „chaosą, chaotiškesnį už bet kurį chaosą“ – chaosą ne kaip sistemos bruožą, o kaip „principą, grindžiantį bet kokios sistemos veikimą ir egzistavimą“ (Habdankaitė 2021).

Chaosu dažniausiai įsivaizduojame netvarką, nenuspėjamumą, amžiną viską ko tapsmą. Tačiau šio savybės yra ne Hiper-Chaoso savybės: jo atsitiktinumumas yra toks radikalus, kad netgi tapsmas, netvarka ar nenuspėjamumas gali būti jo sunaikintas ir pakeistas tvarka, determinizmu ir fiksuotumu. Dalykai yra tokie atsitiktiniai Hiper-Chaose, kad laikas geba sunaikinti net ir visą ko tapsmą. Kuomet faktiškumas yra absoliutus, kontingencija nebereiška destrukcijos ar netvarkos būtinybę, o veikiau lygiavertę kontingenciją tarp tvarkos ir netvarkos, tapimo ir sempiternalumo. [...] Hiper-Chaosas yra idėja tokio laiko, kuris yra tiek išlaisvintas nuo metafizinės būtinybės, kad niekada jo nebevaržo: tai nei tapsmas, nei substratas. [...] Štai kodėl aš manau, kad galiausiai filosofijos motyvas yra ne būtis ar tapsmas, reprezentacija ar tikrovė, o labai ypatinga galimybė, kuri yra ne formali galimybė, o reali ir neskaidri galimybė, kurią aš vadinu „galima-būtimi“ (Meillassoux 2014: 25-27).

Dabar galime patikslinti, jog ta „mechanika“ ar ta ontologinė „priežastis“, kodėl Hume‘o minimi biliardo kamuoliukai atsimušę vienas gali ir nepajudėti (lygiai kaip ir jie gali pajudėti po abipusio atoveiksmio kaip įprastai), nėra nei dogmatinio metafizinio teatro būtinybės ar atsitiktinimo, nei objektyviai būtinų mokslinių dėsnių „padarinys“ – o verčiau tėra „reali, neskaidri galimybė“, nemetafizinė *gal-būtis*, kurios pamąstomumas prieinamas racionalioms matematinėms sąvokoms. Paprastai tariant: matematinėmis priemonėmis, kaip ir logika, įmanoma pagrįsti spekuliatyvų teiginį, jog nėra jokios priežasties, kodėl dėsniai yra tokie, kokie yra, ar galėtų pasikeisti į tokius, kokius jie būtų.

Tačiau kaip yra su fikcija Meillassoux perspektyvoje? Šioje vietoje iškyla specifikos klausimas: ar Meillassoux fikcinė spekuliacija tėra metodologinis pakaitalas matematinei spekuliacijai, ar tai yra kažkas daugiau, paralelinis, bet nepriklausomas mąstymo režimas? Spekuliatyvos literatūros žanro tyrinėtojai Sourit Bhattacharya, Arka Chattopadhyay, linksta matyti fikciją kaip vaizduotės režimą, veikiančią savarankiškai nuo matematinės „vaizduotės“:

Jei filosofija mąsto mąstymą tada, kai ji palei mąstymo aktą organizuoja savo diskursą, fikcija taip pat turi savo nuosavą mąstymą per istorijų pasakojimą. [...] fikcijos *pasaulyje*, tiek, kiek fikcija *iškviečia* savo pačios *pasaulį* su savo panašumais su ir skirtumais nuo išorinio pasaulio [...] mąstymas paprasčiausiai neįvyksta autoriaus lygmenyje ar lygmenyje, kuriame veikėjai apsigyvena fikciniame pasaulyje. Fikcinis pasaulis – kolektyvinė esatis – mąsto. [...] Ir netgi tariamia „realistinė“ [...] fikcija, iškviestas fikcinis pasaulis, yra virš visko specifinė *konstrukcija*, kuri (*per*)/(*isi*)*vaizduoja* ir (*per*)*konfigūruoja* tikrovę [...] pagal jos atskaitos taškus. Kad ir koks būtų panašumo laipsnis, fikcinis literatūros kūrinys visada, griežtai kalbant, *neredukuotinas* į tikrovę [...], tiek, kiek ji esmingai pertvarko ją per savo būtį ir tapsmą. Štai kur spekuliacija endemiška literatūrinei vaizduotei, kada steigiamą fikcinę visata. Kada mąstyme kaip procese savaime atsiveria atsitiktinumo galimybė („tarsi“/„kas, jeigu“ (*the „what if“*)) per spekuliatyvų aktą, ji [atsitiktinumo galimybė] mus suteikia fikcijos ontologiją. Supratus šiuo būdu *spekuliacija yra tikriausia mąstymo plėtotė, kuri fikcionalizuoja mąstymą*, taigi, atveria jį literatūriškumui (Bhattacharya, Chattopadhyay 2015).

Būčiau linkęs pritarti šių dviejų autorių požiūriui iš tos pusės, jog fikcinis pasaulis nėra redukuotinas į nefikcinį pasaulį.

Meillassoux komentuojanči Daina Habdankaitė, atrodo, irgi laikosi šios nuomonės: „Esama pagrindo manyti, kad ektramoksliniai tekstai, apie kurių galimybę kalba Meillassoux, jo nėra suvokiami kaip euristinė priemonė ar spekuliatyviojo argumento iliustracija. Tiek spekuliatyviojo

filosofinio argumento, kuriuo mėginamas įrodyti kontingencijos būtinumas, tiek pasaulio be mokslo fikcinio aprašymo objektas yra ne metafizinės tikrovės esiniai, ne tai, kas yra esamuojų režimu, o tai, kas būtinai turi būti (tikrovės esinių ir dėsnių kontingencija). Ekstramokslinė fikcija sudaro sąlygas mąstyti tikrovę, kurios įvykiai nekoreliuoja su mąstymu per mokslą ar kokias nors juos aiškinančias teorijas“ (Habdankaitė 2021).

Benas Woodardas teigia netgi dar daugiau nei Habdankaitė: anot jo, Meillassoux ne vien siekia nusakyti matematiškai nusakyti Hiper-Chaoso teritoriją, kurioje bet kas arba niekas gali nutikti *ex nihilo* – ne, tai turėtume matyti tik kaip vienas iš Meillassoux projekto epizodų, kuris specializuotas ancestralinei perspektyvai ir turi labiausiai išplėtotą ir niuansuotą argumentaciją. Meno ar literatūros perspektyvas – jeigu jos atremiamos į nemetafizinio spekulatyvaus *Ungrund* ontologinę tezę ir tvarkomos pagal pirmines savybes – lygiai taip pat įmanoma paversti spekuliacijos projektais, kurie turėtų savarankišką metodologinį statusą (Woodard 2019).

Kada Meillassoux samprotauja „Mokslinės ir ekstra-mokslinės fikcijos“ tekste, jis pats pakankamai atvirai skaitytojui duoda užuominų dėl literatūros kaip savarankiško spekulatyvios minties režimo, kada užuot tęsęs kalbėti apie „natūraliųjų konstantų faktinio atsitiktinumo“ pagrindimo problemą jis staiga diskusiją pasuka visai kita linkme: „Bet į šią problemą nesigilinsiu [...], nes mano tikslas čia kitas: ištirti ekstra-mokslinių pasaulių literatūrinį „įnašą“, tiek, kiek jie nepriklauso tai pačiai įsivaizduojamybei kaip mokslinė fikcija“ (Meillassoux 2015: 42). Manychiau, kad tiek pirminis, tiek antriniai šaltiniai vienbalsiai sutinka dėl to, kad ekstra-mokslinės literatūros argumentacija nėra sinonimiška spekulatyviai koreliacionizmo kritikos argumentacijai, net jeigu ir jų ontologinės prielaidos tos pačios.

Nepaisant to, kad Habdankaitė pastebi, jog Meillassoux ekstra-mokslinės fikcijos samprata yra veikiau principas/taisyklė („pasaul[is], kurio įvykių neaiškina jokie dėsniai ar [mokslinės] teorijos“), o ne literatūrinė forma ar turinys, todėl „konkrečių atvejų nė nebūtina ieškoti“ ir „visiškai užtenka papasakoti, apie ką tokia fikcija turėtų būti“ (Habdankaitė 2021), visgi pats Meillassoux duoda minimalias gaires, kaip būtų galima fikcionalizuotai pateikti absoliučiai kontingentišką tikrovę.

[...] pabandykime tiksliau suprasti, kokia [ekstra-mokslinės fikcijos] istorija turėtų būti. Ji turi paklusti dviems reikalavimams: a) joje vykstantys įvykiai nepaaiškinami jokia realia ar įsivaizduojam „logika“; b) mokslo klausimas egzistuoja istorijoje, bet tik negatyviu būdu (Meillassoux 2015: 44).

Drįsčiau teigti, jog šias dvi spekulatyvias fikcinio pasaulio „galimybės sąlygas“ galima perskaityti taip, kad išskleistume jas ne vien kaip negatyvią, bet ir pozityvią spekulatyvios realistinės fikcinės minties specifikaciją.

1. Net jeigu Meillassoux eksplacitiškai taip neteigia, tačiau, manau, kad visų pirma pačios absoliučiai kontingentiškos tikrovės, apibūdinamos per pirmines daikto savybes, tezė yra pakankamai reikšmingas reikalavimas fikciniam pasauliui – fikcinis pasaulis nėra pavaldus subjektiškai žiūrai, taigi, antrinėms savybėms, tokioms kaip juslumas, afektyvumas, apriorinės joslumo formos, grynosios intelekto kategorijos ar kokiems nors kitokiems korelatyviams vardikliams, žyminčiams priklausomybę nuo subjekcinio požiūrio taško: fenomenologinis intencionalumas bei reprezentabilumas, natūralioji kalba, simbolinė tvarka ar kultūrinės normos ir, kaip jau ne kartą minėjome, falsifikabilios mokslinės teorijos. Vietoje to subjektiškams koreliatams nepavaldi ekstra-mokslinė fikcija yra diachroniška, joje suspenduojami bet kokie sinchronijos, t. y. dėsnių kontinualumo elementai: nepaliekama vietos naratyvo lūžiams, po kurių seka arba kulminacinis taškas (galiausiai sužinoma, kokia esanti „tikroji“ ir „būtinoji“ ontologinė tvarka; pvz., Roberto Charles Wilsono *Darwinia*), arba pasakojimai, kurie turi kitokią logiką nei aktualus nefikcinis pasaulis – tačiau jie nepaisant to turi savo darnią, būtiną (Lewis Carroll'o *Alisa stebukly šalyje* ar Douglas Adamso *Keliautojo autostopu po galaktiką gidą*) arba nedarnią, bet būtiną (Philip K. Dick'o *Ubik*) logiką. „[Ekstra-mokslinė fikcija] stokoja šio „heterodoksinio kontinualumo“: jai nereikia darnios kaitos jos žinioje, vietoje to ji priversta sudraskyti savo pačios rėmų audinį per trūkius, kurių niekas nepagrindžia, ir turinti kurti pasakojimą iš šių atplaišų“ (Meillassoux 2015: 45).

2. „[...] [mokslinė fikcija], kurią [ekstra-mokslinė fikcija] laipsniškai parazituoja tol, kol pasakojimas – vietoje sugrįžimo prie kauzalinio prieglobsčio [...] galutinai pereitų į naują literatūros žanrą“ (*ibid.*, 45-46). Šiuo sakiniu Meillassoux ne vien pažymi, kaip pirmame punkte užsiminėme apie ekstra-mokslinės fikcijos principinį nesubjektiškumą ir naratyvinį/loginį/ontologinį netęstinumą, bet ir tai, kad ekstra-mokslinės fikcijos pasakojimas efektyviausiai būtų sukuriamas tada, kada būtų nekonvencionaliai, akauzaliai pasitelkiami mokslinės fikcijos tropai tam, kad būtų pademonstruotas fikcinis pasaulis, kuriame iš principo neveikia eksperimentinis mokslas. Šios naratyvo sąlygos iškart numatytų, jog ekstra-mokslinei fikcijai rekomenduotina atsispirti nuo burleskinio nonsenso ar katastrofistinių scenarijų, juos radikalizuojant per išvertimą į ontologiškai bepagrindiškų fikcinių pasaulių pasakojimus – taip nonsensus padarant *nonsiškiesnius už nonsensą*, katastrofas paverčiant *katastrofiškesnėmis nei katastrofas*.

3. Galų gale netgi pats Meillassoux pristato ekstra-mokslinės fikcijos prototipinį scenarijų – René Barjavel'io apokaliptinis romanas *Suniokojimas (Ravage)*: 2052-ieji metai, Paryžius; per naktį išnyksta elektra. Elektros dingimas, pasirodo, neturi *jokios priešasties iš principo*: vienas veikėjų, vardu profesorius Portinas, nesėkmingai griebiasi šį reiškinį aiškinti pagal gamtos dėsnių būtinybę ar loginį prieštarumą; kitas veikėjas, Faque, tuo tarpu apeliuoja į „sveiką protą“ ar „dieviškosios Apvaizdos grūmojimus“. Atrodytų, sekant mokslinės fikcijos konvencijomis, istorija lieka neišpildyta: mes paliekami absoliučioje naratyvinės formos ir turinio dezorientacijoje; nėra nei kulminacinio taško, nei darno/nedarnos būtinybės statuso. Tačiau Meillassoux visiškai priešingai

šitokiam perskaitymo sentimentui tai mato kaip pažangią naratyvinę formą, nes būtent tokiu pavyzdžiu pasimato, kad ne tai, kad nėra vienareikšmio atsakymo, kodėl fikciniame pasaulyje nutiko taip, kaip nutiko – tam paaiškinimo būtinai nėra, nes elektros dingimas būtent ir yra būtino atsitiktinumo figūra: *hipotezė, kuri tėra radikalčiai bepagrindiška hipotezė*. „Esmė ta, kad iš pačios aiškinimo intencijos atimamos jos atramos ir kad šio pasaulio gyventojai visą laiką turi pasiglemžtą aplinkos keistenybių, kurios tapo neprognozuojamos ir neatpažįstamos“ (*ibid.*, 52-53).

Taigi, nepaisant to, kad šie trys mano nužymėti punktai nėra savo formuluotėmis „pozityvūs“, nes jie formuluojami per mokslinės fikcijos tropų neigimą – tačiau jeigu vien šiuos punktus prisiimtume kaip orientacines gaires fikcinės novelės rašymui (besubjektė, bepagrindiškai ir diachroniškai papasakota fikcinio pasaulio tvarka; radikalizuota mokslinės fikcijos naratyvo forma; iš principo fikciniame pasaulyje nepagrindžiamo hipotetinio mąstymo demonstracija), manau, kad turėtume vaizduotėje vietos ne vien apmąstyti pačios hiperchaotinės tikrovės principą, bet jau kad ir dabar galime įsivaizduoti jos potencialią fabulą, jos literatūrinio keistumo formą ir turinį (pvz., Barjavel'io *Suniokojimas*).

Apibendrinami Meillassoux santykį tarp spekuliacijos ir fikcijos turėtume pažymėti porą pastabų: (1) kas daro ekstra-mokslinės fikcijos bepagrindiško hipotetinio mąstymo savitumą legitimiu literatūriniu turiniu ir forma, o ne vien filosofiniu principu, yra šios savybės suderinamumas su esmine literatūrinės vaizduotės prielaida – ekstra-mokslinė fikcija yra „tarsi“/„kas, jeigu“ mąstymo plėtotė; literatūrinei minčiai specifiška fikcijos ontologija, kuri neprivalo būti subordinuota pakankamo pagrindo principui; (2) mūsų tyrimo rėmuose taip pat svarbu pažymėti, kad dėl to, kad spekuliatyvaus racionalumo ir ekstra-mokslinės fikcijos minties režimai tarpusavyje neturi griežto argumentacinės logikos tęstinumo, o, priešingai, turi daugiau mažiau sau savarankiškas argumentacines tvarkas, vadinasi, juos galime traktuoti kaip atskiras spekuliatyvias metodogijas – racionalią ar fikcinę.

Kitaip tariant, net jeigu ir pats Meillassoux savo filosofijoje neišgrynina griežtos ir aiškios takoskyros tarp spekuliacijos ir fikcijos (ar racionalumo ir fiktyvumo) režimų – remdamiesi esamomis prielaidomis galime pakankamai teisėtai atskirti absoliučios kontingencijos įsivaizdavimą kaip *nefiktyvioje tikrovėje* instancijuotą spekuliatyvų racionalumą ir absoliučios kontingencijos įsivaizdavimą kaip *fiktyviose tikrovėse* instancijuotas ekstra-mokslines fikcijas. Skirtumą tarp spekuliacijos ir fikcijos tada reziumuočiau kaip skirtumą tarp vien principo laipsnyje būtinai atsitiktinės tikrovės įsivaizdavimo (racionali, matematinė spekuliacija) ir literatūriškai teisėto ir ne vien principo laipsnyje esančio būtinai atsitiktinės tikrovės įsivaizdavimo (ekstra-mokslinė fikcija, spekuliatyvi realistinė fikcija); arba trumpai: tarp *vienos nefikcinės bepagrindiškos tikrovės ir daugelio fikcinių bepagrindiškų tikrovių*.

2. Fisher: teorija-fikcija kaip iki-subjektinės tikrovės minties režimas

2.1. Hiperfikcija: fikcija, tampanti tikrove

Kultūros teoretikas, filosofas Markas Fisheris savo 1999 m. disertacijoje „Plokštieji konstruktai: gotikinis materializmas ir kibernetinė teorija-fikcija“ tvirtina, jog „kibernetikos era pašalina, arba nublankina, skirtį tarp teorijos ir fikcijos“ (Fisher 1999: 5). Taigi, teorijos ir fikcijos santykis komplikuojamas iki tokio laipsnio, kuriame ši skirtis tampa praktiškai nediferencijuota, vienas modusas neatsiejamai suaugęs su kitu.

Anot Fisherio, būtent kibernetinių technologijų kultūros erą ženklina naujos episteminės praktikos formos gimimas – tai teorijos-fikcijos režimas, arba dar kitaip tariant *hiperfikcija*.

Hiperfikcija, vadinasi, gali būti apibrėžta kaip *fikcija, tampanti tikrove*. [...] Pati fikcija įgauna veikmę (*agency*), galimybę įsibrauti į Tikrovę (*ibid.*, 174).

Šioje vietoje negalime apsieiti nepaklause: kuo būtent reikia parūpinti fikcijos variklį, kad jis imtų gaminti tikrovę, kad fikcija „taptų tikrove“?

Kad atsakytume į pirmąją klausimo dalį dėl naujų fikcijos veikmės (*agency*) galimybių įgavimo, visų pirma į hiperfikcijos kognityvinį režimą turėtume atsižvelgti, kaip jis pasireiškia santykyje tarp žinojimo ir kultūrinės tikrovės. Tai ir yra, Fisherio akimis, esminis kriterijus, pagal kurį žymimas naujas fikcijos veikmės gabarito atsiradimas: hiperfikcija – kaip kibernetinis santykis tarp žinojimo ir kultūrinės tikrovės – yra fikcija, nustojusi būti reprezentacinio pobūdžio:

Hiperfikcinį procesą apibūdina ištrūkimas nuo teksto, nuo mono-autorinio teksto konkrečiai. Bent dvi charakteristikos turi galioti, kad hiperfikcija funkcionuotų: (1) turi būti grįžtamojo ryšio santykis tarp fikcijos ir Tikrovės ir (2) [...] fikcija turi veikti tam, kad sutrauktų papildomuosius matmenis. Hiperfikcija pabėga nuo teksto ne link transcendencijos (kaip Beckett'o *Nepavadinamame*), bet link radikalios imanencijos. Kas neišvengiamai destabilizuojama, tai teksto autoritetas ir kartu – realybės principo galia. Net kada jis [realybės principas] terpiasi į Tikrovę, hiperfikcija atima Tikrovės reprezentavimo pagal tekstus autortitetą (*ibid.*).

Turėtume patikslinti, jog tai, kad fikcija įgauna savą veikmę ir terpiasi į tikrovės lauką, nėra tai, ką Fisheris siaurai traktuotų kaip vien santykį tarp teksto ir tikrovės, ne – tai diagnozė, plačiai taikoma nustatyti vėlyvojo kapitalizmo „kultūrinę logiką“. Esant šioms „hiper-mediatizuotos“ (t. y. skaitmeninės) kultūrinės logikos sąlygoms, nublanksta (arba pilnai nutrinama) riba tarp to, kas patiriama „betarpiškai“, „čia ir dabar“, „tikra“ ir kas technologiškai medijuota, „įtarpinta“, „ten ir dabar“, „reprezentuota“;: „[t]echnologija nebėra matoma [...] kaip tiesioginė organinės funkcijos

taša“ (*ibid.*, 6). Į žmogaus kūną ir percepciją „įsibrovusi“ ir ją „užvaldžiusi“ technologija, transformavusi pačios patirties galimybės sąlygas – „organizmo tapsmas-technika“ (*ibid.*, 12). Būtent imdamas aiškinti pačios kultūros „logiką“, o ne jos pavienius atvejus, Fisheris prieina išvadą, jog santykis tarp žinojimo ir kultūrinės tikrovės nebėra reprezentacinis, vien receptyvus – kada masinė skaitmeninė kultūra kompromituoja tai, kas citatoje minima kaip „realybės principas“, tada klausimas „kas yra tikrovė?“ nustoja būti vien *teorine* determinacija, kontempliatyvia veikla. „Kas yra tikrovė?“ – nes tikrovė nebėra vien sąvokinės refleksijos objektas ar sąlyga – yra *praktikos* klausimas, profaniškos kasdienybės pragmatikos ašis: turime klausti ne „kaip *reprezentuoti* tikrovę?“, o „kaip *išreikšti* tikrovę?“.

Prielaida, kurią Fisheris telkiasi kaip atramą savo skaitmeninės kultūrinės ekspresyvios „logikos“ argumentui, yra radikalios imanencijos samprata. Supratę imanenciją kaip transcendencijos inversiją – kaip ontologinę/epistemologinę vidujybę ir intra-kategoriškumą, o ne išorybę ir ekstra-kategoriškumą – *radikalią imanenciją* turėtume skaityti kaip tokias episteminės praktikos sąlygas, kurioms esant ne išvirkščiai pavelkama transcendencija į imanencijos rūbą, bet kur ši imanencija panaikina „praryja“ transcendencijos postulavimo galimybę:

[...] „transcendencijos aukso amžius“ baigėsi: „mes nebepereiname į „kitą veidrodžio pusę“, mes susiduriame su juodojo veidrodžio „plokščiu“ paviršiumi“ (*ibid.*, 142).

„Hiperfikcijoje“ priešdėlis „hiper-“, taigi, žymi „perteklių“ – tokį *ὑπέρ* (*hupér*), tokį „virš“ ar „anapus“, , kuris nėra „virš“ ar „anapus“ *transcendentine*, ekstra-kategorine prasme. Priešingai, „hiper-“ nurodo į kibernetinės kultūros paradigmos *imanentinę* funkciją: ekspresija, o ne reprezentacija, nes perteklius pranoksta vien recepciją, vien gaunamąjį ryšį – imanencija yra intra-kategorinė produkcija, siunčiamųjų *ir* gaunamųjų ryšių išvestinė. Radikalioji imanencija, vadinasi, yra ne *re-praesentātiō*, ne „at-spindėjimas“, „ati-tikimas“ „ap-rašymas“ to, kas yra anapus paties *repraesentātiō*, o *ex-pressiō*, „iš-vestis“, „iš-orė“, „iš-raiška“ to, kas yra šiapus *expressiō*. Fisherio pasitelkiamame „juodojo veidrodžio“ trope būtent dėl to veidrodis ir yra juodasis, nes jis nebeatspindi to, kas anapus jo, o pasireiškia vien per susidūrimą su jo „plokščiu paviršiumi“, jo šiapusiškumu.

Greta to, „hiper-“ – šiapusybės perteklinė išraiška, jos *imanentinis anapusiškumas* – nurodo į *meta-* („meta-“) priešdėlio paneigimą, arba tiksliau, „meta-“ imanentizaciją, mat „meta-“ numano tai, kas yra „tarp kažko“ ar „po kažko“ *transcendentiškai anapusiniu* būdu (kaip, pvz., „meta-fizika“ eina „po fizikos“ ir peržengiama fizika ar kaip „meta-fikcija“ eina „po fikcijos“, kaip peržengiama fikcija).

Hiper turime priešinti procesams, su kuriais dažnai tai painiojama: meta-procesai, kurie [...] apibūdinami pagal *transcendencijos imploziją*. [...] Meta-sistemos elgiasi taip, tarsi jos „tikėtų“ tikrovės transcendentiniu aprašu, kas reiškia, aprašomųjų struktūrų galios „įtarpinti“ tikrove, o

hiper-sistemos yra priešiškos bet kokiam bandymui hierarchizuoti ar stratifikuoti fenomeną. Hofstadteris turi terminą šiai radikaliai impleksijai: *keista kilpa arba įpainiota hierarchija*. [...] Priešingai meta-sistemoms, kurios, kaip pastebėjome, nuolat siekia transcendentinių matmenų, hiper-sistemos nuolat siekia eliminuoti bet kokią perkodavimą pagal vienovę (*ibid.*, 175-176).

Taigi, ką sužinojome kol kas, yra tai, jog, pasak Fisherio, hiperfiksija yra fikcija, tampanti tikrove, arba tiksliau – fikcija, išreiškianti, o ne reprezentuojanti tikrovę. Šitokia išraiška ar ekspresija operuoja pagal radikalią imanencijos vektorių, atitrūkusi nuo bet kokių transcendencijos sąlygų.

Vis dėlto radikali imanencija nėra terminas, kurį pats Fisheris sugalvoja (lygiai kaip ir tokie praeitos ištraukos terminai kaip „implozija“ ar „stratifikacija“) – tai verčiau parafrazė iš XX a. antros pusės kontinentinės filosofijos, kuri, panašiai kaip ir Fisherio, buvo nukreipta į postfordistinę (t. y. kapitalistinę industrializaciją perėjusios ir į perteklinės stokos ekonomiką perorientuotos) kultūros procesų diagnostiką ir pagal ją buvo apčiuopti imanentizacijos tendencijų bei reprezentacijos krizės punktyrai. Kitaip sakant, Fisherio dėstomas hiperfiksijos argumentas glaudžiai susijęs su tuo, kaip imanenciją ir reprezentaciją konceptualizavo dvi panašios, bet kartu ir pakankamai skirtingos kultūrinius procesus apmaščiusios figūros: Gilles Deleuze'as su Felix'u Guattari ir Jean'as Baudrillard'as.

2.2. Paralelinės trajektorijos: Deleuze-Guattari ir Baudrillard pozicijų kontekstas

Iš pradžių dėl XX a. kontinentinės filosofijos istorijos nevienareikšmės recepcijos pažymėčiau, kad, mano manymu, pastarieji prancūzų mąstytojai neturėtų būti perskaityti kaip vienas kitam metodologiškai koekstensyvūs, net jeigu ir dažnai jie asocijuojami su tariamai bendros „poststruktūralistinės doktrinos“ nuostatomis. Tokia anti-ekstensyvistinė hipotezė veda mane prie diskusijos dėl bendros Deleuze'o su Guattari ir Baudrillardo filosofinės atramos. Šitokią junginį vertinčiau kaip atskirą konceptualinę bendramatiškumo ir nebendramatiškumo problemą (kuriai ištirti būtų galima rašyti atskirą straipsnį...). Išties, net ir pats Fisheris pripažįsta šios filosofinės konjunkcijos problematiškumą, net jeigu jis savo svarstymuose tokios problemos eksplikacijai skiria tik minimalią vietą.

Vystydami radikaliai antipatiškas subjektyvumui teorijas, Deleuze-Guattari ir Baudrillardas užėmė paralelines trajektorijas, kartais glaudžiai persidengiančias, kartais radikaliai atitolusias. Vienas bendras bruožas yra – kibernetinis – *kodo* pabrėžimas (kaip matysime, vienas esminių skirtumų tarp jų liečia *dekodavimo* funkciją). [...] Dar vienas bruožas, bendras Deleuze-Guattari su Baudrillardu yra svoris, kurį jie skiria fikcijai (Fisher 1999: 5).

Šiuos bruožus – kodą, fikcijos rolę ir antisubjektyvizmą – turėkime omenyje, ypač po to, kada išplėsimė panašumų ir skirtumų tarp Deleuze'o su Guattari ir Baudrillardo apžvalgą, kuri padės pagrįsti ar paneigti iškeltą (ne)bendramatiškumo hipotezę. O dabar pereikime prie pačių minimų autorių konteksto ir sąvokų.

Pradėkime nuo Deleuze'o su Guattari. Jų žymiausias ir daugiausiai Fisherio referuotinas dvitomis projektas „Kapitalizmas ir šizofrenija“ – „Anti-Oidipas“ (Deleuze, Guattari 1983) ir „Tūkstantis plokštikalnių“ (Deleuze, Guattari 1987) – plačiai apibūdinamas kaip projektas, skirtas analizuoti materialias sintezes, vykstančias organinėse ir neorganinėse sferose: geologijoje, biologijoje, sociume, technosemiotikoje, psichikoje (Welchman 2009; Smith, Protevi, Voss 2022). Turint omenyje sintezės termino svarbą, filosofiniu požiūriu ši sintezių idėjinį spektrą galėtume laikyti Kanto inicijuotos transcendentalinės filosofijos atmaina (transcendentaliniu materializmu), skirta nagrinėti iki-subjektyvius, iki-individualius materialios produkcijos procesus. Šių procesų svarstymas išsiskvoja į tokius probleminius aspektus kaip imanentinio naujumo klausimas, afirmacionistinės geismo mikropolitikos galimybė, institucinė psichoanalizės kritika, daugybiškumo bei rizomų „logika“, mašininė ontologija, santykio tarp ontologinio pliuralizmo ir monizmo klausimas (Smith, Protevi, Voss 2022; O'Sullivan 2006; O'Sullivan, Zepke 2008; Massumi 1999). Kadangi iki-individuali produkcija kyla iš sau pačiai imanentiškų autoprodukcijos procesų, todėl Deleuze'o su Guattari mintį turėtume perskaityti ir kaip neo-spinozistinę mintį, kurioje Spinozos save pačią moduliuojanti substancija perinterpretuojama kaip savidiferencijuojanti materija (Smith, Protevi, Voss 2022; Massumi 1992: 152).

Tuo tarpu Baudrillard'o idėjų spektras tokiuose veikaluose kaip „Simuliacija ir simuliakrai“ (Baudrillard 2002), „Simboliniai mainai ir mirtis“ (Baudrillard 2017), „Objektų sistema“ (Baudrillard 1996) ar „Ženklo politinės ekonomijos kritika“ (Baudrillard 1981) visų pirma orientuotas į industrinių technologinių medijų bei ženklinių mainų sistemų atožvalgą, kuria žymima semiologinė ir istorinė socialinių procesų specifika. Kaip byloja Baudrillardo kūrinių pavadinimai, simuliacijos, simbolių mainų, objektų sistemų, ženklo politinės ekonomijos motyvai rišasi tarpusavyje per antropologinį dėmenį, t. y. per samprotavimus, kokios yra žmonių kultūrų ženklo-vertės (*sign-value*) formos, santykiai bei jų istorinės galimybės sąlygos. Pats terminas, kaip, tarkime, ženklo-vertė yra Baudrillardo polemėnis atsakas į neomarksistinę ortodoksiją, anot kurios politinei ekonomijai apibūdinti pakanka Marxo įvestos naudos-vertės (*use-value*) ir mainų-vertės (*exchange-value*) skirties: iš pradžių ortodoksijos viduje, vėliau prieš ortodoksiją Baudrillardas siekė pademonstruoti, jog pirma gamybos procesų eina vartojimo procesai ir vartojimo procesai sąlygojami semiologinių objektų sistemų – o ne prekinio fetišizmo, dovanų mainų – o ne mainomosios vertės politinio ekonominio primato (Kellner 2020; Gane 1999; Levin 1981; Gane, Gane 2017). Kitaip tariant,

Baudrillardo projektas galėtų būti laikomas iš pradžių neomarksistiniu, o vėliau – postmarksistiniu ir kartu antimarksistiniu; tai semiologinė politinės ekonomijos kritika, kuri ne vien inspiruota prancūziškojo struktūralizmo (F. de Saussure'o, Rolando Bathes'o), bet ir kurioje didelį svorį turi Georges Bataille'aus anti-utilitaristinės sąvokos, Marcel'io Mauss'o dovanų mainų antropologinė teorija, Nietzsches fatalistinė aforistika (Kellner 2020; Gane, Gane 2017; Gane 1999). Būtent dėl to, jog politinė ekonomija Baudrillardo charakterizuojama visų pirma kaip vartojimo, o ne gamybos sistema, arba dėl to, kad kas marksizme laikoma revoliucine proletariato klase, siekiančia įveikti socialinį susvetimėjimą, išverčiama į vartotojų masę, nepajėgią „transcenduoti“ savo socialines sąlygas (tai tolygu socialumo bei politiškumo „mirčiai“), įsivedamos tokios sąvokos kaip simuliacija bei implozija – simuliacijos sąvoka nurodant į informacinę kultūrą, kurioje operuojama ženklais be referentų, o implozijos sąvoka apibūdinant dichotominių skirčių (signifikato-signifikanto ir pan.) bei produkcijos anuliacijos, t. y. dialektinio negatyvumo „praryjimą“ koduose (Kellner 2020; Gane 1999).

Šios glaustos Deleuze'o su Guattari ir Baudrillardo minties išsklaidos turėtų pakakti tam, kad tarp šių mąstytojų pamatytumėte sąvokinius netęstinumus:

- 1) Deleuze'o su Guattari samprotavimai sukasi aplink kantiškos transcendentalinės filosofijos bei neospinozistinės modalinės ontologijos ašis, tokiu būdu pabrėžiant materialių sintezių, t. y. daugybiškų produkcijos procesų ontologinį pirmumą. Daugybiški produkcijos procesai nėra apriboti antropogeniniams veiksniams, jų aprašas pranoksta individualų, sąmoningą ir idealų žmogišką subjektą, taigi, veiksnių imtis yra organikos ir neorganikos tapsmų sferos. Bendra „logika“ visiems organinio ir neorganinio tapsmo procesams yra daugybiškumas, mašiniškumas ir rizomatiškumas. Nenuilstamo tapsmo, teritorializacijos dinamikos bei mašininio geismo afirmacijos prielaidos taip pat Deleuze'ą su Guattari duoda matyti ne vien kaip ontologinius „plurialistus-monistus“, bet ir kaip politinius optimistus, agituojančius už emancipacinę politiką.
- 2) Baudrillardas tuo tarpu atsispiria nuo semiologinio ir antropologinio struktūralizmo, neomarksizmo bei batajiško bazinio materializmo atskaitos taškų, pagal kuriuos vysto neutilitarinio vartojimo bei ženklinės reprodukcijos pirmumo sąvokų politinę ekonominę analizę. Politinė ekonomija, kurioje ženklų vartojimas pakeičia darbą, ne vien reiškia, kad reprodukcija eina pirma produkcijos, bet ir tai, jog semiotiniai kodai eina pirma paskiro racionalaus individo: individualų subjektyvumą ir jo/jos sociopolitinę veikmę (*agency*) dėl masinių bei informacinių technologijų mediatizacijos procesų išstinka „implozija“, taigi, šiuo būdu individualumo bei subjektyvumo kategorijas pavirsta technologiškai medijuotų ženklų sistemų (simuliacijos) santykiniais turiniais, neturinčiais referento individualiame žmogiškame subjekte. „Logika“, nusakanti technologinės kultūros simuliacinius reiškinius, taigi, yra „dvejimo logika“

(*doubling*). Greta to, kadangi dėl simulacinių reiškinių numenkėja racionalaus subjekto sociopolitinė veikmė, Baudrillardas rezervuotai vertina bet koki emancipacinį projektą, taip save priskirdamas į politinių pesimistų ar socialinių melancholikų gretas.

Reziumuojant mums rūpimus Deleuze'o su Guattari ir Baudrillardo sąvokinius bruožus, semantiniame, ontologiniame bei metodologiniame laipsnyje iškyla nesuderinamumų (1) tarp produkcijos procesų pirmenybės (Deleuze/Guattari) ir reprodukcijos procesų pirmenybės (Baudrillard), (2) tarp ekstra-organinės, neantropocentrinės filosofijos (Deleuze/Guattari) ir intra-organinės, antropologinės filosofijos (Baudrillard), (3) tarp daugybiškumo „logikos“ (Deleuze/Guattari) ir dvejinimo „logikos“ (Baudrillard), (4) tarp politinio optimizmo (Deleuze/Guattari) ir politinio pesimizmo (Baudrillard).

Išryškinti techninių terminų, ontologinių niuansų ir metodologijų kontrastai tarp šių dviejų filosofinių pozicijų mums svarbūs ne tam, kad per lyginamąjį tyrimą patvirtintume ar paneigtume, ar viena ar kita pozicija yra „poststruktūralistinė“, ar vien tam, kad metodologiškai supriešintume vieną poziciją su kita. (Apskritai kalbant, turime pritarti Fisherio – abu požiūriai iš tiesų nėra vienas kitam diametraliai priešingi.) Visgi, klausimas, kuris mums yra esminis turint omenyje Fisherio hiperfikcijos sampratą, yra konceptualinis ir holistinis: kaip galimas abiems žiūroms vientiso teorinio argumento išvedimas, jei teorinės priemonės, kuriomis remiamasi argumento įrodinėjime, yra semantiškai ir metodologiškai viena kitai nevienalytės?

Kad pagrįstai atsakytume į šį klausimą, mano galva, iš pradžių turime priimti prielaidą, jog termino vartoseną sudaro dvi sudedamosios dalys: prasminis turinys, suprastas loginiame, gramatiniame ir kontekstiniame ryšyje su kitais kalbinio diskurso elementais (semantika), ir sąvokinis turinys, suprastas kaip bendrinis objektas ar idėja, į kurią nurodoma per konkretų teiginį ar teiginių struktūrą (konceptija). Taigi, jeigu palyginsime Deleuze'o/Guattari ir Baudrillardo vartojamų terminų ar pasitelkiamų metodų spektrus su pačiais plačiausiais implicitiniais referentais ar implicitinių modelių bruožais, į kuriuos nurodo jų terminų vartoseną ir metodologija, pastebėsime, jog jeigu ne semantiniu, tai būtent konceptualiniu, modelių požiūriu įmanoma įveikinti Deleuze'o/Guattari ir Baudrillardo sąvokinius įrankius bendros idėjos išskaidai – ikisubjektyvių procesų ir imanencijos sampratai – tai, ką, mano galva, būtent ir daro Fisheris savo samprotavimuose.

Kitai tariant, Deleuze'o ir Guattari mašininę filosofiją ir Baudrillardo semiologinę filosofiją riša bendra konceptualinė tendencija mąstyti ne vien paskirus reiškinius kaip imanentinius procesus, bet ir pačią ontologinę plokštumą ir jos „logiką“, kurioje vyksta reiškiniai, mąstyti kaip imanenciją; mąstyti pačią minties orientaciją kaip radikaliai imanentinį mąstymą.

2.3. Radikalioji imanencija: „neišoriška išorė“ (Deleuze/Guattari) ir simuliacijos simuliakras (Baudrillard)

Kadangi Deleuze'as ir Guattari eksplacitiškai ir kur kas dažniau nei Baudrillardas vartoja imanencijos sąvoką, todėl ir derėtų juos pacituoti pirma. „Tūkstantyje plokštikalnių“, dėsto jie, imanencija turi būti suprasta kaip visuotinė terpė, kaip ontologinė plotmė, kurioje

nebėra jokių formų ar formų raidos; lygiai kaip ir nebėra subjektų ar subjektų raidos. Nėra struktūros, kaip ir nėra genezės. Yra tik santykiai tarp judėjimo ir stovio, greičio ir lėtumo tarp neformuotų elementų [...]. Yra vien šitybės (*haecceities*), afektai, besubjektės individuacijos, konstituojančios kolektyvinius asambliažus. Niekas nesivysto, tačiau veiklos įvyksta vėlai ar anksti ir formuoja šį ar aną asambliažą, priklausomai nuo jų greičio kompozicijos. Niekas subjektyvuoja, tačiau šitybės formuoja(si) pagal nesubjektyvuotų jėgų ar afektų kompozicijas. Mes vadiname šią plotmę, žinančią vien ilgumas ir platumas, greičius ir šitybes – konsistencijos ar kompozicijos plotme (priešingą organizacijos ar raidos plotmei/planui (*plan(e)*). Tai būtinai imanencijos ir vienareikšmiškumo plotmė (Deleuze, Guattari 1987: 266).

Imanencijos plotmė, taigi, yra filosofinė samprata, pagal kurią Deleuze'as su Guattari persvarsto ne vien transcendencijos ir imanencijos skirtį, bet ir pažymi, kaip tai mus verčia pergaltoti nuo šios sampratos priklausomas sąvokas, pavyzdžiui, kas yra subjektas (jei jis/ji kaip toks apskritai „yra“) arba kas yra tapsmas. Taigi, sekant tokia imanencijos samprata, kas tampa, nėra tapsmas „kažko link“, kas numanytų teleologinio tikslingumo vystymąsi – priešingai, kas tampa, ir yra pats tapsmo procesas savaime; tapsmas Deleuze'ui/Guattari nėra tikslinė sąvoka, taigi, tapsmas nenurodo į jokią „raidos planą“ ar korehentišką „organizuotumą“, o tėra singuliarių (todėl vienareikšmių) kompozicinių procesų sąlyga. Lygiai tokiu pat vienietinės produkcijos principu turėtų būti suprantamas ir, pavyzdžiui, subjektas: ne transcendentinis postulatas, turintis metafizinę „esmę“ ar suverenios veikmės (*agency*) privilegijas, o kaip imanentinė singuliari kompozicija, kuri pagaminama per „besubjektės individuacijas“, o ne esencialistiškai postuluojama ar „atveriamą“. Deliozo-guatarinėje imanencijos plotmėje, vaidinasi, tikrovė nesusideda iš „realizuotų potencialumų“ (esinių kaip išpildytų tikslų), o verčiau yra „aktualizuoti virtualumai“ – tai, kas erdvėlaikio kontinuume jau egzistuoja, bet dar nėra išreiškta. Dėl to imanencijos plotmė yra begalinė sau pačiai ir jos begališkumui bei nediferencijuotumui pagrįsti nereikalingi transcendentiniai postulatai, arba vien Deleuze'o žodžiais, grynoji imanencija tampa grynąja tada, kai „[...] imanencija nebėra imanentiška dar kam nors kaip tik sau pačiai“ (Deleuze 2001: 27). Pratešiant šią sampratą iki pačios mąstymo praktikos idėjos, kaip teigia Deleuze'as su Guattari jų paskutinėje bendrai rašytoje knygoje „Kas yra

filosofija?“, imanencija mąstymui yra tokia terpė, kuri turi „neišorišką išorę“ bei „nevidujiską vidų“, kuri atskleidžia „mąstymo nepamąstomumą“ (Parr 2010: 161):

Galbūt tai aukščiausias filosofijos veiksmas: ne tiek mąstyti VIENINTELE imanencijos plotmę, kiek parodyti, kad ji yra tenais, nepamąstyta kiekvienoje plotmėje, mąstyti ją taip, kad ji būtų minties vidus ir išorė, kaip neišoriška išorė ir nevidujiskas vidus – tai, kas negali būti pamąstoma, tačiau turi būti mąstoma [...] tam, kad būtų kartą pademonstruota neįmanomybės įmanomybė (Deleuze, Guattari 2009: 59-60).

Taigi, kaip matome, bazinė prielaida grynajai imanencijai ar imanencijos plotmei; imanencija traktuojama ne kaip santykis kažkam, o kaip santykis su pačiu savimi. Jeigu punktyriškai sekame tokia imanencijos formuluote ir neimame domėn papildomos deleuzo-guattariškos idėjų specifikos, ypač tada nekyla keblumų bandyme pratęsti „santykio su pačiu savimi“ principą Baudrillardo svarstymams apie ženklo politinę ekonomiką, simbolinius mainus ir simuliacijos tvarką. Jau ankstyvojoje Baudrillardo filosofijoje, pavyzdžiui „Vartotojų visuomenės“ veikale (prancūzų kalba pirma pasirodė 1970 m.), galime aptikti nuorodų į imanenciją, kuri nebėra transcendencijos inversija – kur jis melancholišku tonu skelbia, parafrazuodamas Frankfurto mokyklos atstovą Herbertą Marcusę, „transcendencijos pabaigą“:

Generalizuotame vartojimo procese nelieka jokios sielos, jokio šešėlio, jokio antrininko ir jokio vaizdinio atspindėjimo prasme. Nelieka jokio prieštaravimo būtyje ar būties ir regimybės problematikos. Nelieka nieko kito kaip tik ženklų perdavimo ir gavimo, o individuali būtis išnyksta šioje ženklų kombinatorikoje ir skaičiavime. Vartotojas niekada veidas veidu nesutinka savo poreikių, ne daugiau nei su specifiniais jo darbo produktais; niekada jis neišvysta savęs paties vaizdinio: jis imanentiškas ženklams, kuriuos jis skirsto. Daugiau nelieka jokios transcendencijos, jokio galutinumo, jokio tikslo: kas apibūdina šią visuomenę, yra „atspindžio“ sau pačiam perspektyvos stoka. [...] Dabar yra tik ženklų tvarkos imanencija (Baudrillard 1998: 191-192).

Vartotojiškos, postindustrinės kapitalistinės kultūros stadijoje, taigi, masinės gamybos imperatyvas keičiamas į masinio vartojimo imperatyvą, tokiu būdu ne vien pertvarkant ekonominę prekių ir paslaugų cirkuliaciją ar pridėtinės vertės augimo sąlygas, bet ir pačią kultūrą ir jos istorinę ontologiją: susvetimėjimo būklė nėra kažkas, ką reikėtų ar apskritai būtų įmanoma „įveikti“, kaip iš anksto numano neomarksistinės vartotojų visuomenės ar ideologinių aparatų kritikos. „Įveika“ numano, jog egzistuoja emancipaciniai tikslai ar tvarka anapus savo pačios būklės – su tokia nuostata Baudrillardas nesutinka. Dar daugiau: ne tik kad jis nesutinka su neomarksistine receptūra, jis kartu skelbia ir pamatinių metafizinių kategorijų nuvertėjimą – „siela“, „prieštaravimas“, „būtis“, „regimybė“,

„vaizdinys“. Tiek neomarksistinės socialinio išsilaisvinimo strategijos, tiek Vakarų metafizinė atributika Baudrillardo polemikoje pasirodo kaip implicitiniai transcendencijos išvediniai – tiek pirma, tiek antra žiūra pirma turi išankstinai nustatyti „tikrumo“ ir „klaidos“, „autonomijos“ ir „heteronomijos“ polius, kad galėtų motyvuoti esant kokių nors prieštaravimų tarp jų (pvz., klasių kova, būties pažinimas ir pan.), kad galėtų nusakyti subordinacijos („siela aukščiau nei kūnas“, „būtis aukščiau nei regimybė“) ar tikslingumo ryšius („revoliucija kaip galutinis tikslas“). Tačiau ženklai, arba tiksliau ženklų-vertė (*sign-value*), sekant Baudrillardu, veikia vien imanencijoje, be jokių transcendencijos ar tikslo atramų, be jokių esmiškų savybių: ženklo-vertė nurodo ne į prekę, tai nėra jos fetišizacija, o verčiau yra objektų sistemos elementas, taigi, pasireiškiantis per nuorodą į santykinumą, neesmingumą; prisimenant struktūralistinę maksimą – ženklas niekada nėra ženklas pačiam sau, o yra santykis, ženklas santykyje su kitu ženklu, ženklų sistema. Tokia yra vartojimo visuomenės semiologinė imanencija be transcendencijos: kas vartojama, yra vien befunkciniai ženklai, kultūriniai statusai, o ne prekės, kurios būtų atskirai paskirstytos pagal bazinius ir komercinius „poreikius“ (t. y. motyvus, skirtus pildyti tikslui).

Vis dėlto mums rūpima imanencija (kaip ją perskaito Fisheris) yra ne tiek vartojimo imanencija, kiek simulacinė imanencija. Vėlesnis Baudrillardas (pradedant „Simbolinių mainų ir mirties“ veikalu ir einant vėlyn) reaguoja ne tiek į pačią vartojimo visuomenės epochą, kiek į naujų skaitmeninių technologijų ir episteminių sferų atsiradimą bei mediatizacijos reiškinius XX a. septintame ir aštuntame dešimtmetyje, pavyzdžiui: televiziniai realybės šou, genetikos, kibernetikos ir statistikos mokslai, kompiuterinės technologijos, mokslinės fantastikos filmai ir literatūra, reklamų industrijos ir taip toliau. Kas ypatinga šiai kultūrinei terpei, yra tai, ką Baudrillardas pavadina trečiojo laipsnio simuliakru – simuliacijos simuliakru. Simuliakrų laipsniai yra trys: pirma – klastotė, antra – mechaninė gamyba, trečia – simuliacija (Baudrillard 2002: 140; Baudrillard 2017: 71). Kiekvienas laipsnis nurodo į atitinkamą simuliakro gebos atitikti tikrovę statusą, t. y. santykį tarp simuliakro ir referento, tarp originalo ir kopijos. Įprasta manyti, kad simuliakras (kaip kopija) korepondentiškai atitinka tikrovę ar objektą, į kurį jis nurodo (kaip originalą): sakydami „kažkieno kopija“ numanome, jog kopija yra „kažkieno“, o ne „niekeno“, taigi, turinti savo kilmę – genezę, genetiką. Anaiptol – Baudrillardas čia galėtų pagrįstai dėbtų į mus pirštu ir tvirtinti, jog taip traktuodami santykį tarp originalo ir kopijos išankstinai mąstome tiktais klastotės simuliakro laipsnyje. Antrasis, industrinio simuliakro laipsnis žymi santykio tarp originalo ir kopijos poslinkius dėl industrinės gamybos organizacijos aplinkybių kaitos: nuotraukos reprodukcija ar filmo juosta praranda savo objektinį originalumą, nes jų „kilmė“ ir yra kopijavimo technika, kuri ne imituoja, o mechaniškai pagamina, serializuoja gamybą (Baudrillard 2017: 76-77). Galiausiai atvykstame prie trečiojo simuliakro laipsnio, kuris teorijos-fikcijos problematikos kontekste ir yra svarbiausias – simuliacija. Taigi, simuliacijos principas toks, jog simuliacinis simuliakras nebenurodo į kokį nors referentą anapus savęs apskritai – tai nei imitacija, nei serializuota gamyba, o modelių generavimas pagal kodą: „[...]“

visos formos pakinta nuo to momento, kada jos nebe mechaniškai reprodukuojamos, o *suvokiamos pagal jų atitinkamą reprodukuojamumą*“ (*ibid.*, 77).

Didieji žmonių pagaminti simuliakrai perėjo iš gamtos dėsnių visatos į jėgų ir įtampų visatą, šiandien [jie] perėjo į struktūrų ir binarinių priešybių visatą. Po būties ir regimybės metafizikos, po energijos ir determinuotumo – nedeterminuotumo ir kodo metafizika. Kibernetinė kontrolė, generavimas pagal modelius, diferencialinė moduliacija, grįžtamasis ryšys, klausimas/atsakymas ir t. t.: tai yra naujoji *operacinė* konfigūracija [...] Vis prievartingesnėse referencijų ir baigtinybių naikavimo ribose aptinkame skaitmeninį, programatinį ženklą, kuris turi grynai *taktinę* vertę, esančią sankirtoje su kitais signalais (informacijos/testų „bitais“), ir kuris turi mikro-molekulinę komandos ir kontrolės kodo struktūrą. [...] Vietoje procesų, išpildytų pagal jų idealią raidą, turime reikalą su generatyviais *modeliais*. Vietoje pranašystės, tampame pavaldūs „įspaudui“ (*inscription*). Tarp jų [pranašystės ir įspaudu] nėra radikalaus skirtumo (*ibid.*, 78-81).

Šioje išsamioje citatoje, taigi, Baudrillardas išplečia samprotavimą, kaip turėtume suprasti modeliavimą per simuliaciją: simuliacija veikia pagal „operacines konfigūracijas“, „nedeterminuotumo“ ir „taktinės vertės“ vardiklius. Kadangi simuliacija Baudrillardo apibūdinama kaip taktinė, o ne strateginė, ji, vadinasi, veikia pragmatiškai, trumpalaikiškai, nelokaluotai, *ad hoc* būdu; ji neseka jokiais tikslinėmis, ilgalaikėmis ir planinėmis gairėmis. Simuliacija todėl yra savo prigimtimi vektorinė ir adaptyvi bet kokiai erdvei ir laikui, prasmei ir reiškei, arba dar kitaip tariant – simuliacinė kultūra yra „fraktalinė“ (Gane 1999; Baudrillard 1985: 144). Fraktalas, kaip žinome, yra geometrinė figūra, kurios forma yra nekinta nuo skalių kaitaliojimo; fraktalinė figūra negali būti diferencijuota ar topologiškai nustatyta, ji yra begalo rekursyvi ir išžėstinė (*cf.* Segal 1978; Mandelbrot 1982). Kaip ir fraktalas matematikoje, taip ir simuliacija medijose nurodo vien į pačią save, ji neturi jokio „išorinio“ referento. Simuliacija, taigi, yra savi-referentiška, arba mums relevantiškais terminais – imanentiška ne kam nors, o sau pačiai, „grynoje imanencijoje“, delioziškai sakant.

„Simuliacijoje ir simuliakruose“, svarstydamas santykį tarp simuliakrų ir mokslinės fantastikos, pats Baudrillardas simuliacijos/modeliavimo sąvoką brėžia pagal „radikalizuotos“ imanencijos ir „anuliuotos“ transcendencijos terminus:

Modeliai nebėra transcendencija ar projekcija, tai nebėra įsivaizduojamybė tikrovės atžvilgiu, jie patys tarsi užbėga už akių tikrovei ir šitaip nepalieka vietos jokiai fikcijai – jie tampa imanentiški, vadinasi, nepalieka vietos jokiai vaizduotės transcendencijai. Atsiveria erdvė simuliacijai kibernetine prasme, kitaip tariant, visokeriopai manipuliacijai pasitelkiant šiuos modelius

(scenarijus, simuliuotų situacijų inscenizavimą ir t. t.), tačiau tada *jau ši operacija niekuo nesiskiria nuo realios operacijos: fikcijos nebelieka* (Baudrillard 2002: 141).

Taigi, turime simuliuotos tikrovės – hipertikrovės – nebeturinčią jokio referento kaip tik save pačią idėją: „simuliakrai eina pirma“, nes „[d]abar pasitelkus modelius generuojama tikrovė, neturinti nei kilmės, nei realybės“ (*ibid.*, 7). Būtent iš simuliacinio simuliakro laipsnio argumento Baudrillardas išveda hipertikrovės – tikrovės, tikresnės už tikrovę – sąvoką (*cf. ibid.*, 97).

2.4. Kibernetinė plokštuma: Fisherio anorganinės disjunktyvios sintezės realizmas

Galime pastebėti, kaip Deleuze'o su Guattari ir Baudrillardo atvejuose turėdami skirtingus konceptualinius resursus ir priemones pasiekiamo panašų rezultatą: „suplokštinta“ imanencijos samprata, kuri nusakoma ne per santykį kažkam, o per buvimą savyje pačioje, per imanencijos „grynumą“. Priede to, išryškėjo persiklojantys imanentinės tvarkos bruožai: nes imanencijos koncepcija neturi nuorodų į teleologinę raidą ar esinio esmiškumą (nes „teleologija“, „raida“ ar „esmė“ implikuoja esinio transcendentistiškumą), todėl jos esiniai yra grynai santykiniai, nesubstantyvūs, o pati imanencijos plotmė ar modelis pasižymi nediferencijuotumo ir tęstinumo savybėmis (*cf. Deleuze/Guattari* – virtualumo aktualizacijos idėja, Baudrillard – fraktališkumo idėja).

Fisherio teorijos-fikcijos problematikoje, taigi, ypač svarbūs tęstinumo ir paraleliškumo aspektai, kurie ir yra būdingi grynajai imanencijai. Šiuos aspektus Fisheris pabrėžia aptardamas kiberpanko literatūros autoriaus Williamo Gibsono novelę „Nulinė numeracija“ (*Count Zero*) bei svarstydamas kibererdvės sąvoką:

[...] įsivaizduokime santykį tarp vudu ir kibererdvės, mito ir technologijos [...]. Vudu ir technologų gatvės kalbos veikia kaip besivaržančios, tačiau pilnai papildančios aiškinamosios sistemos, viena nurodanti į *esinius* ir traktuojanti visus techninius aprašus kaip išvestinius, kita – suprantanti *techninę* plotmę kaip pirminę ir traktuojanti esinių kalbą kaip išvestinę. [Įprastu atveju,] [p]asitelktume metaforą abiem atvejams, kad aprašytume išvestinumo laipsnį: gatvės technologams vudu yra metafora ir atvirkščiai. Tačiau [...], prisiminkime, abu [gatvės technologai ir vudu burtininkai] yra kibererdvės žokėjai ir vudu pradedantieji, santykis tarp dviejų aiškinamųjų sistemų negali būti nusakyti pagal metaforą. Abu, spinoziškai pasakius, yra adekvatūs paaiškinimai; adekvatūs, bet *paraleliniai* (Fisher 1999: 140).

Kibererdvė yra pilnavertė pasaulio dalis, pačia tikriausia ekonomine prasme. [...] kibererdvė yra tęstinė „pasauliui“, o ne nuo jo atskirta (*ibid.*, 143).

Abi Fisherio įžvalgos remiasi tuo pačiu principu – episteminiai skirtumai tarp modalumų egzistuoja, tačiau jie nėra substantyvūs ir ontologiniai skirtumai. Williamo Gibsono novelės veikėjai yra *ir* vudu burtininkai, *ir* gatvės technologai, jų žinojimas ir veikla priklauso „*ir ... , ir ...*“ junginiui, o ne vienam *ar* kitam, hierarchiniam skirtumui – „vienas *ar* kitas“. Lygiai taip pat kibernetinė atveju, kibernetinė yra pasaulio dalimi pilnavertiškai, kas reiškia, kad „fizinis“ pasaulis ir „kiber“ pasaulis nėra vienas kitam prieštaringi ar subordinuoti („vienas *ar* kitas“), o verčiau pasaulis susideda iš *ir* „fizinių“, *ir* „kiber“ modalumų („*ir ... , ir ...*“). Kitaip tariant, *arba* vudu burtininkai, *ir* gatvės technologai, *ir* „fizinis“ pasaulis, *ir* „kiber“ pasaulis veikia pagal tęstinumą ir ontologinę nediferenciaciją – vienoje „plokštumoje“, kaip Fisheris sakyta.

Pirmoje šio skyriaus sekcijoje minėtasis nieko nebeatspindintis juodasis veidrodis arba dar viena sąvoka – „gotikinė plokštuma“ yra Fisherio tropai, kuriuos Fisheris pasitelkia apibūdinti ontologinių modalumų ir hierarchinių topologinių distinkcijų nnykimą.

Plokštumos sąvoka turi mažiausiai dvigubą reikšmę. Pirmą, ji reiškia šnekamąjį terminą, skirtą Elektroencefalogramos (EEG) perskaitymui, žyminčiam smegenų mirtį; nieko nereprezentacija skaitmeniniuose monitoriuose: jokio aktyvumo. Gotikiniam materializmui vis dėlto plokštuma yra tai, kur viskas vyksta, Kitoji Pusė (*the Other Side*), už ir anapus (subjektyvumo) ekranų, pirminių procesų, produkuojančių (ir išmontuojančių) tapatumą, vieta: „Išorės linija“ (Deleuze 2012: 156). Ji apibrėžia ne mirties liniją, o klostymo (*enfolding*) kontinuumą, galiausiai pranokstantį mirtį ir gyvenimą. [...] Antra, plokštuma žymi imanentizuojančią liniją: „aptakiai tekančią, spiralės, zizago forma judančią, vinguriuojančią, karšligišką variacijos liniją“, „variacijos linijos krypt[i], kuri nenusako jokių kontūrų ir neapriboja jokios formos“ (Deleuze, Guattari 1987: 499). Kiberpanke tai iškyla kaip spinozistinis atsisakymas išskirti gamtą nuo kultūros, iškart primenant vieną iš pagrindinių Gotikos bruožų, atgaivintų vokiečių ekspresionistinio kino: garsusioji taša nuo inorganiškumo į organiškumą, pristatyta filmuose, tokiuose kaip *Daktaro Kaligario kabinetas*, kur „gamtinės substancijos ir dirbtinė kūrinija, žvakidės ir medžiai, turbinos ir saulė daugiau nebesiskiria“ (Deleuze 1986: 111) (Fisher 1999: 27-28).

Šioje tankioje citatoje sutelpa daugybė skirtingų aspektų, būtent atliepančių teorijos-fikcijos rubriką: (1) iki-subjektyvūs pirminiai procesai: pats terminas „pirminiai procesai“ kyla iš froidiškos terminijos, pagal kurią apibūdinami nesąmoningumo sąvokos, tokios kaip represija ar mirties vara; „pirminiai procesai“ taip pat gali būti perskaityti kaip marksistinės ekonominės bazės „determinacija-paskutinėje-instacijoje“; jeigu tai traktuojame pagal Deleuze‘ą/Guattari, tada jų pirminiai procesai yra abstrakčioje materijoje – teritorizacija, kodavimas, mašiniškumas; (2) jų montavimas ir išmontavimas: ypač glaudžiai siejasi su Deleuze‘u/Guattari autoprodukcijos ir deterritorializacijos

idėjomis, tačiau galima būtų gretinti ir su Baudrillardo simuliacijos samprata; (3) plokštuma kaip imanentinė linija: čia ir pats Fisheris cituoja Deleuze'ą/Guattari; (4) „anorganikos“ arba organikos ir neorganikos kontinuumas: vėlgi, šiame kontekste tai užuomina į Deleuze'ą/Guattari, tačiau lygiai taip pat įmanomos paralelės su Baudrillardo simuliacijos samprata; (5) anorganikos kontinuumas ne vien kaip ontologinė tezė, bet ir gotikinė charakteristika: gyva ir negyva ne vien veikia išsyk toje pačioje plokštumoje ir ši tęstinė veikmė, anot Fisherio, kaip matome, nėra vien faktinė ar teoretinė, bet ir fiktyvi, turinti savo estetinę stilistiką ir kai kam galbūt netgi kelianti siaubą.

Kontinuumas, arba kaip jau pabrėžėme – tęstinumas ir nediferencijuotumas, vadinasi, yra tokia matrica, kurioje būtent ir sutrinka diferencijuotų, hierarchinių, antropocentrinų ar tikslinę raidą nusakančių procesų sąvokos: „Gotikinė plokštuma: plotmė, kurioje nebegalima atskirti gyva nuo negyva ir kur turėti veikmę (*agency*) nebūtinai reiškia būti gyvam“ (Fisher 1999: 2). Praeitoje ištraukoje Fisheris ne be reikalo pateikia tiek daug nuorodų į Deleuze'ą/Guattari, mat jie „Anti-Oidipe“ būtent pagal tokį kontinualumo principą nusako nediferencijuotumo „logiką“, pagal kurią veikia abstrakčios mašinos (t. y. procesai, kurie veikia ne pagal substanciją, o pagal materiją; pagal funkciją, o ne formą (*cf.* Deleuze, Guattari 1987: 141)):

„Arba/arba“ taria, kad žymimi lemtingi pasirinkimai tarp nepajudinamų terminų (alternatyva: arba šis, arba anas), šizofreninis „arba ..., arba ..., arba“ nurodo į galimų persikombinavimų tarp skirčių sistemą, kuri visada prilygsta tam pačiam, kada jos [skirtys] mainosi ir slenka aplink (Deleuze, Guattari 1983: 12).

Dar skaidriau šį principą nusako vien Deleuze'as savo knygoje, skirtoje Kantui – „Prasmės logika“.

Išskiriamos trys sintezės: jungtinė sintezė (jei ..., tai), kuri palaiko vienetinių serijų konstrukciją; konjunktyvios serijos (ir), kaip metodas konstruoti susiliejančias serijas; ir disjunktyvios serijos (arba), kurios paskirsti atsiskiriančias serijas. [...] Disjunkcija bemaž nėra redukuojama į konjunkciją; ji paliekama kaip disjunkcija, nes ji palaiko ir tęsia palaikyti atsiskyrimą kaip tokį. Tačiau šis atsiskyrimas patvirtinamas tokiu būdu, kad *arba ... arba* savaime virsta grynąja afirmacija (Deleuze 1990: 174).

Jeigu pritariame Fisheriui, jog egzistuoja konceptualiniai persiklojimai tarp Deleuze'o/Guattari ir Baudrillardo, tuomet abstrakčios mašinos nesubstantyvi funkcija „*ir ..., ir ...*“ turėtų būti perskaityta kaip trečiojo laipsnio simuliakro „genealogija“, anot kurios nutrinama ontologinė skirtis ne vien tarp žmonių ir automatizuotų mašinų, bet ir tarp tikrovės ir simuliacinių modelių veikmės (*agency*):

Čia turime reikalą su trečiojo laipsnio simuliakru. Nebėra originalo klastojimo, kaip buvo pirmame laipsnyje, kaip ir nebėra grynų serijų, kaip buvo antrame [laipsnyje]; yra modeliai, iš kurių visos formos plaukia, atitinkamai pagal moduluotus skirtumus. [...] Moduliacija yra visiškai fundamentalesnė nei serijinis atgaminamumas [...] (Baudrillard 2017: 77).

Pabaiga reprezentacijos teatrui, [dialektinių] konfliktų erdvei ir ženklų tylai: tik kodo juodoji dėžė pasilieka, molekulė, perduodanti signalus, kurie mus apšvitina, perkošianti klausimus/atsakymus per mus kaip identifikacinius signalus, nuolat tikrinamus programos, kurią pajungėme į savo ląsteles (*cells*). Ar tai kalėjimo vienutės (*prison cells*), elektrinės baterijos (*electronic cells*), partijos komitetai (*party cells*) ar mikrobiologinės ląstelės (*microbiological cells*), su kuriomis mes turime reikalą, mes visada ieškome mažiausio nedalomo elemento, organinės sintezės, kuri sektų atitinkamai iš duoto kodo. [...] Nuo paties mažiausio disjunktyvaus vieneto (klausimo/atsakymo dalelės) iki makroskopinių didžiųjų „dvi-partinių“ sistemų, kurios valdo ekonomiką, politiką ir globalų sambūvį, matrica niekada nesikeičia. Tai visada 0/1, dvejetainis skenavimas, patvirtintas kaip metastabili ar homeostatinė šiuolaikinių sistemų forma. Tai pačios mus valdančios simuliacijos procesų šerdis (*ibid.*, 78-90).

Taigi, jeigu traktuojame Baudrillardo trečiojo laipsnio simuliakro „moduluotus skirtumus“ kaip Deleuze'o/Guattari disjunktyviąją sintezę, tada Baudrillardo „modelis“ ar „juodoji dėžė“ yra tas, kas veikia pagal materiją, o ne substanciją, pagal funkciją, o ne formą (Baudrillard: „modeliai, iš kurių visos formos plaukia“), o kodas, simuliacijos bazinis vienetas, yra tas bendras vardiklis, kuris leidžia pamainomis kaitalioti bet kokios „substancinės“ prigimties skaitiklius (Deleuze/Guattari: „galimų persikombinavimų tarp skirčių sistema, kuri visada prilygsta tam pačiam, kada skirtys mainosi ir slenka aplink“): institucinę tvarką, elektroninę infrastruktūrą, politinę santvarką, globalią ekonomiką ar mikrobiologinius audinius, pasirodo, styguoja ne skirtingos „esmės“, o santykinės informacinės dalelės – kodai, – „ląstelės“, „organinės sintezės“, „0/1“, „disjunktyvūs vienetai“, „juodosios dėžės“.

Taigi, tiek Baudrillardui, tiek Deleuze'ui/Guattari, pastebime, terminai disjunkcija ir sintezė eina greta: kaip pamename Deleuze'o teiginį, jog „grynoji afirmacija“ neredukuoja disjunkcijos į konjunkciją, o „tęsia palaikyti atsiskyrimą kaip tokį“ – Baudrillardas, manyčiau, jog būtent taip ir supranta, kas yra simuliacinis modelis, kuriame skirtys yra moduliacinio pobūdžio, kas reiškia – skirtys išsaugotos, bet vien kaip moduliniai rodikliai.

Galiausiai, Fisherio „kibernetinės plokštumos“ tematikoje turėtume atsigręžti į pačią kibernetikos sąvoką. Tai būtent kibernetikos mokslas – bendrasis valdymo ir komunikacijos mokslas, kaip pats kibernetikos pradininkas Nobertas Wieneris yra pažymėjęs (Wiener 1985: 11) – kuris Fisherio interpretuojamas kaip principinis konceptualinės priegios motyvas, grindžiantis imanentinės

plokštumos tezę. Tai būtent kibernetikos mokslo paradigma, kuri kompromitavo ontoteologines ar antropocentrines hierarchijas ar linijinės raidos priežastingumo aiškinimus: „senoji skirtis tarp vitalizmo ir mechanizmo – kuri, Wieneris, teigia, kibernetikos paversta kaip nebegaliojanti – subliūkšta“ (Fisher 1999: 43). Kibernetikos mokslo prielaidos todėl turi svarbias filosofines implikacijas pagal tai, kaip mes suprantame, kas yra tikrovė, kas yra subjektiškumas, kas yra žmogus (ir ar jis/ji skiriasi nuo mašinos ar gyvūno): kibernetikoje visą organinės ir inorganinės gamtos kontinuumą konstituoja cikliniai grįžtamųjų ryšių procesai, kur pozityvūs grįžtamieji ryšiai nusako nestabilumą, sistemos išbalansavimą ar amplifikaciją, o negatyvūs grįžtamieji ryšiai žymi stabilumą, valdymą, homeostazę (Sayre 2015: 50). Arba, kaip pažymi filosofijos ir kibernetikos mokslo santykį tyrinėjantis Juho Rantala:

Beveik bet kas gali būti traktuojama kaip informacinė sistema. Kibernetinės žiūros tikslas buvo pereiti nuo priežasties ir padarinio link ciklinio priežastingumo ir neigiamo grįžtamojo ryšio. Sistemos tada imtos suprasti kaip ciklai (Rantala 2018).

„Kibernetinės plokštumos“ motyvas todėl turi dvejopą filosofinę reikšmę Fisherio teorijos-fikcijos sampratoje: a) kibernetinių grįžtamųjų ciklą ištirpdo skirties tarp subjekto ir objekto „substantyvumą“ ir/ar „teleologiškumą“, juos pakeičiant į reliaciškumą ir technomiškumą; b) analogišku būdu „substancinė“ ir/ar „teleologinė“ skirtis tarp teorijos ir fikcijos ištirpdoma į reliacinę ir technominę skirtį. Paprastai tariant, kibernetinės teorijos-fikcijos mąstymo režimo atveju nunyksta filosofinis pagrindas „reprezentuoti tikrovę“, nes tai reikštų, jog įmanomas atsitraukimas nuo/iš kibernetinių grįžtamųjų ciklą dinamikos. Kadangi Fisheris, sekdamas Wieneriu, laikosi priešingos nuostatos – visi tikrovės procesai įsteigiami per grįžtamųjų ryšių ciklus – teorinis-fikcinis mąstymas dėl to ne „stebi“, o produkuoja ir išreiškia tikrovę: teorija ar fikcija nebėra „apie“ fikcinį ar nefikcinį pasaulius, teorija-fikcija savaime yra imanentiška tikrovei, produkuojanti tikrovę; fikcija „nebėra tiesiog įsivaizduojamybės puseje“ (Fisher 1999: 156), „turime labai rimtai priimti Baudrillardo tvirtinimą ir fikcinius tekstus traktuoti ne paprasčiausiai kaip literatūrinius tekstus, belaukiančius teoretinių „skaitymų“, bet kaip savaime intensyviai teoretiškus“ (*ibid.*, 5).

Fikcijos kibernetizacija prasideda nuo tada, kada fikcija pradeda veikti, o ne paprasčiausiai reflektuoti Tikrovę. Šis grįžtamojo ryšio ciklas reiškia fikcijos kaip veidrodžio pabaigą, realizmo savo mimetiniame režime pabaigą (*ibid.*, 138).

Fišeriško Baudrillardo tezės perskaitymo todėl neturėtume tapatinti su antirealistine ar epistemologine mąstymo orientacija, arba, kaip pats Fisheris išsireiškia, nei Baudrillardas, nei Deleuzas/Guattari nėra „mąstytojai, kurie apsvarsto tikrovę per tekstualinį ar lingvistinį tinklą, bet

kaip teoreikai, kurie traktuoja „postmodernybę“ kaip esmingai materialų reiškinių, nusakantį savo padarinius pirmiausiai pagal įtaką, kurią telekomercinės konfigūracijos daro žmonių nervinei sistemai“ (*ibid.*, 12). Fisherio kibernetinė teorijos-fikcijos samprata, suprasta kaip realistinė tezė, vadinasi, išreiškiama ne kaip epistemologinė prielaida, o kaip pragmatinio funkcionalumo prielaida, arba, kaip Simonas O’Sullivanas išsireiškia, komentuodamas Deleuze’o ir Guattari eksperimentavimą su iki-individuotos tikrovės mąstymo praktikomis: diferencijuotų kategorijų ištirpdytas ne pagal „tuščių signifikantų“ žaismę, kur „viskas laisva“, o naujų rizomatinių, t. y. nehierarchinių jungčių kūryba (O’Sullivan 2006: 18). Arba, jei norime pavartoti mūsų tyrimui relevantiškus Meillassoux terminus – tai nekoreliacionistinė, ontologinė prielaida.

Fisherio teorijos-fikcijos mąstymo moduso realistiškumas (ir, netgi galėtume pridurti – spekuliatyvumas), taigi, pasireiškia per tikrovės procesų traktavimo atskaitos taškų perbraižymą: tikrovė įsteigiama ne per subjekto-objekto diferenciaciją, o per iki-individualių produktyvių ir ekspresyvių tapsmų ontologinius procesus; pasidaro nebesvarbu diferencijuoti esinius į subjektus ar objektus, nes tiek vieni, tiek kiti elementai savo „esme“ yra kibernetinių grįžtamųjų ryšių ciklų simptomai. Todėl šiuo požiūriu Fisherio perspektyva yra funkciškai realistinė: nebėra svarbu, ar kibernetinį procesą vykdo žmogus ar mašina – žymiai svarbiau pats pragmatikos faktas, jog *vykdo*, taigi, formuoja tikrovę; o jeigu tikrovė įsteigiama ne vien žmogiškųjų subjektų, bet ir mašinų, tai reiškia, jog ontologinę veikmę (*agency*) gali turėti ne vien „subjektai“ (žmonės), bet ir „objektai“ (mašinos), jog kibernetinės imanencijos plokštuma ontologiškai funkcionuoja nepriklausomai nuo mūsų mentalinių struktūrų, kas reiškia, nepriklausomai nuo minties-būties epistemologinės koreliacijos.

Net jeigu Fisheris nekoreliatyvios tikrovės nepasiekia pagal Meillassoux matematizuotas pirmines savybes, jo „besubjektės veikmės“ (Fisher 1999: 3) ontologinis mąstymas pasiekia panašius rezultatus: Fisherio mąstymas *realistinis*, nes apmąsto tikrovės procesus anapus subjektinės žiūros, pranokstant (po)kantiškai užkoduotas ir sinchroniškai su tikrove koreliuotas apriorines patyrimo formas; *spekuliatyvus*, nes realizmas konceptualizuojamas nemetafiziškai, o technologiškai-materialistiškai, pragmatiškai-funcionalistiškai – Fisherio realizmas ne esencialistinis, o eksplicitiškai „dirbtinas“, „pagamintas“ („dirbtinas“ čia suprantamas kaip „Dirbtinis Intelektas“).

Kad paaikšintume šiuos abstrakčius jausmus [...], tam reikalingas naujas afektyvus registras, naujo tipo „realizmas“ – nebe „empirinis realizmas“, aprašymas ir delimituotas Kanto transcendentalinės filosofijos vardu [...], bet *kibernetinis* realizmas (Grant 2014): teorija-fikcija dirbtinei tikrovei (Fisher 1999: 19).

Fisherio *kibernetinis realizmas*: pavadinkime jį jeigu ne Meillassoux stiliaus spekuliatyviu realizmu, tai *spekuliatyviu pragmatizmu*.

3. „Spekuliatyvi teorija-fikcija“: fikcijos statuso problemos perspektyva tarp (ir po) Meillassoux ir Fisherio

3.1. Fisherio „poststruktūralizmas“ ir Meillassoux „spekuliatyvus realizmas“: klaidinga dichotomija?

Mūsų išsklaidoje, kurioje pristatėme savarankiškai Meillassoux ir Fisherio požiūriams būdingas prielaidas, liečiančias fikcijos filosofinę problematiką, išryškėjo siejantis bazinis principas, t. y. fikcijos realizmo tezė: fikcija yra toks minties modusas, kuris, siekia nemetafizinėmis priemonėmis pamąstyti tikrovę, nepriklausomą nuo sinchroninio žmogiško liudijimo, arba, pavartojus Meillassoux terminus, spekuliuoti tokį pasaulį, kuris gali „subsistuoti be [koreliuotos] duoties“ (Meillassoux 2008: 28). Visgi, nepaisant šio bendro principinio vardiklio tarp Meillassoux ir Fisherio, jų filosofinės perspektyvos – metodologijos ir konceptualinės sąvokos, kuriose operuoja pastarųjų autorių mąstymas – toli gražu nėra paradigmiškai giminingos: Meillassoux besubjektę tikrovę „pasiekia“ naudodamas racionalistines matematines priemones, moksliniams bei naratyviniams dėsniams nepavaldų fikcinį mąstymą; tuo tarpu Fisheris besubjektę tikrovę traktuoja kaip kibernetinės plokštumos modelį, kuriame fikcijos ima veikti kaip grįžtamojo ryšio ciklai, produktojuantys ir transformuojantys patį tikrovės audinį. Išties, būtų galima sakyti, kad tiek Meillassoux, tiek Fisherio prieigos siekia ištrūkti iš koreliatyvios sąmonės duoties bei transcendentalinio erdvėlaikio „kalėjimo“ – tačiau Meillassoux racionalistinė „pabėgimo“ trajektorija yra karteziška, kai tuo tarpu Fisheris renkasi bordijarišką/deliozoguatarinį (arba, plačiai tariant ir karteizianizmui priešpriešinant – spinozistinį) vektorius.

Taigi, lygiai kaip ir savarankiškai atskleisdami Fisherio eklektinį bordijarišką/deliozoguatarinį požiūrį susidūrėme su konceptualinio (ne)bendravaridkliškumo iššūkiu, tokia pati genealoginė problema – viena vertus, idėjinio persidengimo ir, antra vertus, radikalaus atotrūkio – šviečiasi bandyme gretinti Meillassoux ir Fisherio filosofines perspektyvas: plačiausiu požiūriu tai galėtume pavadinti konfliktu tarp „poststruktūralizmo“ ir „spekuliatyvaus realizmo“ arba karteizianizmo ir spinozizmo paradigmu.

Jeigu genealogija (kaip jau minėjome antrajame skyriuje) yra ne apie prielaidų registravimą vieno ar ano diskurso istorines ištakas, doktrinines priklausomybes ar autorines intencijas, o pagal tai, kokias minties „galimybės sąlygas“ įgalina vienos ar anos filosofinės prielaidos – tada kaip pagal šį genealoginiu požiūri galėtume traktuoti tąsą ir trūkius tarp tariamų „poststruktūralizmo“ ir „spekuliatyvaus realizmo“ stovyklų? Kolektyvinės monografijos, skirtos šiuolaikinio spekuliatyvaus mąstymo genealogijai, sudarytojai Armenas Avanessianas ir Suhailas Malikas kontrastą tarp

„poststruktūralizmo“ ir „spekuliatyvaus realizmo“ pristato mums jau pažįstamu, su Meillassoux rezonuojančiu tonu – kaip skirtumą tarp antropologinės ir „ekstra-antropologinės“ minties:

Nepaisant jų abipusių ir istorinių prieštarų, kiekviena iš šių [...] [poststruktūralistinių] paradigmu apriboja filosofinius ir teorinius teiginius pagal kalbos, istorijos, minties ir subjektyvumo baigtiną – su reikšmingomis antropocentrinėmis prielaidomis, vadovaujančiomis jų atitinkamai tyrimo programai [...]. Šios paradigmos tvirtina, jog socialines ir kognityvines minties sąlygos suvaržo ir formuoja tai, kas gali būti mąstoma, ir atmeta tvirtinimą, jog gali būti tikrovės kaip tokios pažinimas, kitoks nei jos [tikrovės] kognicija ir diskursai. [...] Spekuliatyvus realizmas [...], priešingai, rekonstravo plačiai metafizinius tvirtinimus, pabrėžiančius [...], jog tikrovės kaip tokios pažinimas gali būti pasiektas be antropologinio šališkumo, [...] jog racionalus mąstymas savaime yra nieko daugiau nei šalutinis padarinys didesnių procesų, kuriuos žmogus dalyvauja, o ne jų pirminė sąlyga (Avanessian, Malik 2016).

Fisherio ir Meillassoux lyginimo kontekste iš pradžių galėtume sakyti taip – ypač turėdami omenyje tai, ką išryškinome jau antroje dalyje – Fisherio perspektyva taip sandariai netelpa į antropologijos ir „ekstra-antropologijos“ kategorijas, kurias braižo Avanessianas ir Malikas; nes gi juk pats Fisheris išreiškė antipatiją humanistinei, antropocentrinei filosofijai. Kita vertus, Fisherį – ypač tą Fisherį, kuris aktyviai angažuotas Baudrillardo, konvencionaliai laikomu radikaliu antirealistu – galėtume taip pat kaltinti nutylėtu antirealistu, taigi, koreliacionistu, sankcionuojančiu bet kokį kalbėjimą apie daiktą (tikrovę) savaime.

Vis dėlto Avanessiano ir Maliko mintis skirta ne šių paradigmu dar gilesniam supriešinimui, lygiai kaip ir ji nėra nukreipta į jų paradigminį „sutaikymą“ – apskritai rimtai abejotina, anot autorių, jog įmanoma svarstyti konceptualinę darną tarp „poststruktūralizmo“ ir „spekuliatyvios“ minties: tol, kol mūsų sąvokiniame aparate operuojama socialumą steigiančio ir socialumo įsteigto „subjekto“ terminu (koreliacionizmu), tol nėra kaip kalbėti apie „santykius tarp objektų savaime“ ar „tikrovę savaime“ (antikoreliacionizmą); tol, kol spekuliatyvaus realizmo įsteigto racionalistinio universalizmo „didysis naratyvas“ (antikoreliacionizmas) bet kuriuos socioistorinių paskirybių „mažuosius naratyvus“ laiko filosofškai nelegitimiais (koreliacionizmu), tol šitokį universalizmą priešinga stovykla gali apkaltinti „autoritarizmu“, negebančiu apsvarstyti „radikalios kitybės“, kurią taip išsamiai yra apkalbėjęs poststruktūralizmas. Avanessiano ir Maliko siūloma genealoginė perspektyva siekia nubrėžti tokią filosofinę viziją, kurioje – vietoje metodologinio ar paradigminio nesutaikomumo užaštrinimo – poststruktūralizmas ir spekuliatyvus realizmas bendrai suprantami „sinoptiškai“, kaip konceptualinio mąstymo „galimybių sąlygų“ perbraižymo ir praplėtimo projektas.

[...] tariamai desubjektyvuotas realizmas ir [spekuliatyvaus realizmo] angažuotumas kompleksinėms sociotechnologinėms suvokimo sistemoms pateikia reikalavimą poststruktūralizmui: jog socialiai kontranormatyvinė teorija atgaivintų jos diagnostines gebas ir susipažintų su [tariamai kontranormatyvinėmis] sociokultūrinėmis sąlygomis, kuris iš tiesų dabar yra domestikuotos ir priima poststruktūralizmo standartinius tvirtinimus dėl konvencijų ir autoritetų suardymo ir sutrikdymo su jų galimais padariniais [...]. Lygiai taip pat, kita vertus, sofistikuoti sociopolitinio daugybiškumo kompleksškumo ir tarpusavio priklausomybės požūriai, išplėtoti poststruktūralizmo, reikalauja didesnio niuansuotumo ir tikslumo iš [spekuliatyvaus realizmo] supratime, kas yra sociotechnologinė ir kognityvinė konstitucija – dėmesingumas, kuris būtų perkeltas už jų žutbūtinų kivirčų ir avangardistinių povyžų, kurios abi nūdienoje tyko savo išplėstiniuose variantuose ir sulaukė socioistorinės traukos (*ibid.*).

Avanessianas ir Malikas toliau pereina į materializmo diskusiją, čia akcentuodami, kad genealogijai už separatistinį klausimą (ar viena ar kita pusė yra „tikrasis“ materializmas) kur kas svarbiau pats klausimo fundamentalumas: kas yra materializmas, kada jį traktuojame nemetafiziškai, antifundacionalistiškai, neturinčio pakankamo pagrindo?

Mūsų tyrimo rėmuose galime iškelti analogišką klausimą: tai ne klausimas, ar Meillassoux ar Fisheris „geriau“ ir „teisingiau“ supranta, koks yra fikcijos realistinis „impulsas“, o verčiau: kaip Meillassoux ir Fisherio pateiktos perspektyvos apie fikcijos sampratą mus ragina pergaltoti, kokios yra mūsų mąstymo „galimybės sąlygos“? Arba dar kitaip sakant: svarstymų apie fikcijos realistinę implikaciją svarba yra ne tiek jos doktrininiame integralume, kiek fikcija mus ragina perbraižyti ir praplėsti mūsų supratimą, kas yra tikrovė – kaip įmanomas tikrovės supratimas anapus subjektinių koordinacijų, koreliuotų duočių, dogmatinių metafizinės būtinybės postulatų? Bendrybė tarp Meillassoux ir Fisherio mūsų rėmuose būtent ir yra tai, kad fikcijos teritorijoje problematizuojama institucionalizuota ir konvencionalizuota tikrovės samprata – tokia, kokia ji nusistovėjusi pokantiškoje kontinentinėje filosofijoje (bei dalinai analitinėje filosofijoje, ypač kalbos ir mokslo filosofijos tradicijose).

Grupinės publikacijos „Estetika po baigtinės“ sudarytojos Baylee Brits, Prudence Gibson ir Amy Ireland, atrodo, pritaria mūsų bei Armeno Avanessiano su Suhailu Maliku minčiai, kad svarbiau ne varžymasis, kuri filosofinė stovykla „tiksliau“ ir „teisingiau“ suformuluoja antikantišką argumentą, kurį priėmus pasidaro galimybė kalbėti apie besubjektę tikrovę – kur kas našesnis požiūrio taškas yra tas, kuris klausia kaip „naujieji materializmai“ ar „spekuliatyvieji realizmai“ (kurių prielaidos pristatomos minimoje knygoje) įgalina spekuliatyvų (t. y. besubjektį, nemetafizinį, diarchoninį) mąstymą ir kaip skirtingos spekuliacijos atmainos skirtingai perskaito (po)kantiškas sąvokas, kaip skirtingai jas transformuoja ar eliminuoja su intencija praplėsti kogniciją anapus antropologinės, koreliatyvios tikrovės supratimo. Šioje vietoje mūsų tyrimui, skirtam Meillassoux ir Fisherio

požiūriams, relevantiška „Estetikos po baigtinybės“ leidinio filosofinė taktika, nes ji pastūmi mus į tokią perspektyvą, kurią neprivalomai vienija bendras tyrimo objektas ar bendra tyrimo metodologinė prieiga, o verčiau suprobleminama tikrovės filosofinės sąvokos supratimo laukas, sąvoka paverčiama plastiška. Dėl to „Estetikos po baigtinybės“ kontekstų spektras šitoks platus ir apjungia disciplinas, kurios viena su kita iš pirmo žvilgsnio tarpusavyje turi mažai ką bendra: klimato krizė, neuromokslai bei šiuolaikinės ekonominės rinkos teorijos. Šios sritys, taigi,

[...] gali pasirodyti kaip radikaliai atsietos sferos, [tačiau] jos visos dalyvauja plačiame galimybių ir problematikų poslinkyje, apimančiame percepcines technologijas, įtraukiančias naujas kognityvines, aplinkosaugines ir biopolitines aplinkybes, kurias estetika, susaistyta su žmogiškuoju subjektu, gali vargiai paaiškinti. Problema, pritraukianti mūsų dėmesį, yra skalės klausimas. Yra fundamentalus neatitikimas tarp mūsų spontaniško tikrovės suvokimo ir mokslinių duomenų, prieštaraujančių šiam patyrimui. Galime arba toliau krypti link nemokšiško arba galime sukurti naujus būdus dorotis su šiais sudėtingumais. Menas turi daug ko pasiūlyti šioje situacijoje (Brits, Gibson, Ireland 2016).

Tikrovės problema, vadinasi, yra skalės, mastelio problema – tai ne vien empirinė ar mokslinė, bet ir pačia plačiausia filosofine prasme kognityvinė skalė, pranokstanti koreliacionistinę epistemologiją, spontaniškas žmogiškų apiorinių reprezentacijų formas. Baylee Brits, Prudence Gibson bei Amy Ireland siūloma išeitis iš principo tokia pati kaip ir mūsų: Meillassoux ir Fisherio spekuliatyviai ir realistiškai suprasta fikcija „turi daug ko pasiūlyti šioje situacijoje“.

Tolesnę šio skyriaus eigą skirsime, taigi, ne tiek konkurentiniam Fisherio ir Meillassoux lyginimui ar demonstravimui, kurias sąvokas ir kaip reikėtų eliminuoti Fisherio mąstyme, anot Meillassoux, ar atvirkščiai – ką ir kaip reikėtų pašalinti Meillassoux, anot Fisherio; priešingai, įsipareigodami Avanesiano ir Maliko pasiūlytai sinoptinei prieigai, nukreiptai į mąstymo „galimybių sąlygų“ persvarstymą, mes kelsime klausimą kaip Fisherio ir Meillassoux prielaidos atveria bendrą perspektyvą svarstyti nežmogišką ir realistinę skalę ontologijos ir fikcijos problematikoje. Kitaip tariant, mūsų diskusija reikš ne tiek tiesioginę Fisherio ir Meillassoux polemiką, kurioje dalyvauja du pagrindiniai, autoriniai balsai – kiek bus atsižvelgiama į tolesnes diskusijas, eksplicitiškai kilusias iš arba implicitiškai savo problematika susijusias su spekuliatyviu tikrovės mąstymu bei fikcija. Šiuo požiūriu mūsų orientacija nėra vien nagrinėjimas to, kas vyksta *tarp* Fisherio ir Meillassoux, bet ir kas filosofiniuose baruose vyksta *po* Fisherio ir Meillassoux. Mūsų trajektorija bus išskleista pagal tris aspektus: a) nebendramatiški Deleuze'o filosofijos skaitymai Fisherio ir Meillassoux kontekste, keliant klausimą ar Deleuze'o filosofija yra ar gali būti traktuojama kaip spekuliatyvi filosofija; b) Lovecraft'o keistos fikcijos (*weird fiction*) realistinės interpretacijos galimybė bendroje Fisherio ir

Meillassoux perspektyvoje; c) hipersticijos sąvoka kaip spekuliatyvi žiūra, aiškinanti fikciją pagal jos realistinius ontologinius padarinius.

3.2. Fisherio Deleuze'as: „subjektalistas“ ar „spekuliatyvus spinozistas“?

Spinozai veikmė (*agency*) yra visur ir ji niekada nepriklauso žmogiškiems subjektams. *Etika*, taigi, neišskiria subjektų (ar objektų); greičiau ji *entifikuoja* (*entifies*). Spinoza deontologizuoja visas subjektyvias, bendrines ir rūšines skritis į vieną Gotikinę klasifikaciją: Esinį. „[P]riimtina grupuoti individus Gamtoje po ta pačia rūšimi, ypač Esinio sąvoką, kuri taikoma visiems individams Gamtoje be išimčių“ (Spinoza 1996: 115). Kūnai apibrėžiami ne pagal formą ar funkciją, bet kaip procesai, kitaip tariant, „Tikri Esiniai yra įvykiai“ (Deleuze, Parnet 1987: 66).

Deleuze'ui-Guattari šiuo požiūriu esminga *haecceitas* sąvoka. *Haecceitas* gali būti glaustai apibūdinta kaip nesubjektyvuota individuacija. Tai individuacija kaip intensyvus daugybiškumas, o ne ekstensyvus kreipinys. Deleuze'ui-Guattari [...] *haecceitas* yra „individuacijos būdas, visiškai skirtingas nuo to, kokį turi asmuo, subjektas, daiktas ar substancija. [...] Metų laikas, žiema, vasara, valanda, data turi tobulą, nieko nestokojantį individualumą, net jei šis individualumas skiriasi nuo to, kokį turi daiktas ar subjektas“ (Deleuze, Guattari 1983: 261). *Haecceitas* yra esinys kaip įvykis (ir įvykis kaip esinys); jis įvyksta tada, kai dalykai „nustoja būti subjektais tam, kad pavirstų įvykiais“ (*ibid.*, 262). [...] Gotika turi giminingumą su *haecceitas* sąvokas, nes jis atsisako išskirti žmogiškas figūras nuo fono [...]. Negalime įeiti į tokias zonas be įėjimo į kompozicijas su jomis (Fisher 1999: 15).

Jeigu Fisherį galime laikyti realistiniu mąstytoju, tai jį galime laikyti tokiu tik dėl to, nes jo cituoti Deleuze'as su Guattari individuacijos sampratą traktuoja pagal Spinozos *Etikos* monistinę ontologiją – nėra subjektų, yra įvykiai, procesai; esiniai yra ne ekstensijos, o intensyvūs daugialypumai; nėra „šitybės“ (*haecceitas*) tapsmo be iki-individuotos kompozicijos tapsmo. Fisherio gotikinės fikcinės veikmės (*agency*) perspektyvą todėl ir galime vadinti *realistine* perspektyva – tai monistinė perspektyva, aprioriškai pranokstanti bet kokio diferencijuoto individo požiūrio tašką. Išvadą, kad Fisherio poziciją galime skaityti kaip realistinę dar labiau sustiprina tai, kad spinoziškame monizme įvykis traktuojamas ne kaip duoties būdas, o kaip būtis savaime („kas tai“) – šitaip suprantant ne metafiziškai būtiną substanciją, o nemetafizinius kibernetinius procesus – taigi, nemetafiziškai ir nekoreliacionistiškai.

Tačiau tai, ar Fisherio kibergotikinės teorijos-fikcijos idėja yra *spekuliatyvi realistinė*, griežtai taip, kaip ją traktuoja Meillassoux tiek „Po baigtinybės“, tiek „Mokslinėje ir ekstra-mokslinėje fikcijoje“, atrodo nėra savaime produktyvus klausimas dėl šios priežasties: Fisherio kibernetinės realistinės teorijos-fikcijos argumentas smarkiai priklauso nuo Deleuze'o (ir Guattari) sąvokų ir filosofinių

principų, kai tuo tarpu Meillassoux savo pastariausiose kalbose atvirai teigia, jog jis siekia užkirsti kelią, pagal kurį būtų braižomos giminingumo linijos tarp spekulatyvaus realizmo (ar tiksliau – spekulatyvaus materializmo) sampratos ir ne vien *koreliacionistinės* filosofijos, bet ir to, ką jis vadina *subjektalizmu*.

Esu vienodai priešiškas subjektalizmui, kaip ir esu koreliacionizmui – dvi modernios ir atsikartojančios „Koreliacionizmo eros“ alternatyvos. Nes dažniausiai kaip alternatyvus modelis koreliacionizmui [...] pristato[mas] subjektalizmas. Taigi, Deleuze‘as nėra koreliacionistas, tačiau yra tipiškai subjektalus (Meillassoux, Kahveci, Çalçı 2021).

Subjektalizmas pagrindžiamas minties ir tam tikrų jos savybių absoliutizacijos tam, kad būtų išsaugotas post-berkliškas anti-materializmas, neišsižadant spekulatyvaus filosofijos statuso. [...] „Koreliacijos era“ [...] vadinu anti-materialistinę, post-berklišką erą, kuri užsidaro viduje koreliacijos, arba per anti-spekulatyvių gestą – kurį atskirai vadinu koreliacionizmu – arba per spekulatyvų gestą – kurį dabar vadinsiu subjektalizmu [...] [I]vairūs vitalizmai – Nietzsche, Deleuze‘as – įsitraukė į radikalią sąmonės ir subjekto kritiką. [...] Ją sudarė kritikavimas [...] tam tikro subjektyvumo būdo, išstatyto kaip pamatinio požiūrio (sąmonės, proto, laisvės); tačiau tik tam, kad tuo pačiu metu būtų hipostazuotas vienas ar kitas žmogiško subjektyvumo bruožas – net ir atsigrežiant į inorganinę tikrovę. Šis sumanymas todėl sukūrė tipines subjektalistines sąvokas, tokias kaip „valia galiai“ ar „inorganinis daiktų gyvenimas“. [...] Ir taip apie *šitai* paradoksaliu būdu prabilta kaip apie „subjekto kritiką“... tokiu būdu įstatant subjektyvumo visur, suvaidinant vieno tipo subjektyvumą (valią, gyvybę, percepciją) prieš kitą (sąmonė, laisvė). Ir tai kartu buvo *šitai*, kas staigta paskelbta kaip gamtos „de-antropologizacija“: galutinių priešasčių gamtoje atsisakymas (intencionalių, subjektyvių šiuo požiūriu), tačiau hipostazuojant kitas paties žmogiškumo formas (prasmė, valia, percepcija, kūryba) visoje tikrovėje; ir šiame hipostazuotame subjektyvume matant tarp žmonių ir ne-žmonių tik laispnio (ar „intensyvumo“) skirtumus. [...] Tačiau šis antropocentrizmo atsisakymas iš tiesų veda tik prie *antropomorfizmo* [...] Kad būtų išsilaisvinta nuo žmogaus, šio keisto save neigiančio humanizmo, savumas buvo paprasčiausiai paskleistas visur, net į akmenis ar daleles ir atitinkamai pagal intensyvumų skales. [...] Tačiau materializmas yra spekulatyvi tezė [...]: jis teigia, jog galima pamąstyti tai, kas nepriklausomas nuo *viso* mąstymo, *viso* subjektyvumo (Meillassoux 2012).

Taigi, jei pažodžiui sektume Meillassoux, Fisherio Deleuze‘as lygiai taip pat, kaip ir Berkeley‘us, Kantas, Hegelis, Nietzsche, Heideggeris ar Wittgensteinas, neprasprūstų pro Meillassoux negailestingą kritiką, kad ir kiek Fisherio deliozoguatarinė-spinozistinė veikmės samprata būtų tariamai atribota nuo antropologinių ar metafizinių atributų: nėra subjektų, yra įvykiai arba nėra

ekstensijų, yra vien individuoti intensyvūs daugilypumai – tačiau tai tėra vien „hipostazuotos subjektiškumo formos visoje tikrovėje“, kibernetiniai grįžtamųjų ryšių tapsmo procesai, „paprasciausiai paskleisti visur, net ir į akmenis ar daleles ir atitinakmai pagal intensyvumų skales“. Fisheris, todėl, anot tokio Meillassoux samprotavimo, tėra „klaidingas materialistas“, „klaidingas realistas“, tebe priklausantis „Koreliacijos eros“ paradigmai.

Kaip matome, viena vertus, šitokia Meillassoux tipo argumentacija, sugretinta su Fisherio nuostatomis, greičiau veda prie filosofinio akligatvio, o ne vaisingos lyginamosios analizės, kurioje būtų įmanoma atrasti sintetinį sprendinį. Anaiptol, egzistuoja grupė Deleuze'o komentatorių, linkusių manyti, jog tas faktas, kad Meillassoux Deleuze'ą kaltina „subjektalizmu“, nėra pakankamas diskredituoti Deleuze'o filosofiją ir paneigti jos spekuliatyvų, realistinį bei materialistinį pobūdį (O'Sullivan 2012: 205-210; Van Tuinen 2016; Jelača 2018; Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022). Net jeigu ir šie Deleuze'o komentatoriai tiesiogiai nereaguoja į Meillassoux kaip į „subjektalizmo kritiką“ ar „Koreliacijos eros kritiką“ – o verčiau kaip į antikoreliacionistinį mąstytoją, tokį, koks jis perskaitomas pagal „Po baigtinybės“ nuostatas – jų požiūriams būdinga bendra išvada: Deleuze'o filosofija pasiūlo kitokią spekuliatyvumo, materializmo bei realizmo sampratą, tačiau nepaisant skirtumų, ją pagrįstai galime traktuoti kaip spekuliatyvią, realistinę, materialistinę filosofiją. Antra vertus, pats Meillassoux citatoje iš Berlyne skaitytos viešos paskaitos pripažįsta, kad Deleuze'as yra spekuliatyvus mąstytojas, tačiau priklausantis ne Meillassoux *antisubjektalistinei* spekuliatyvaus materializmo/realizmo stovyklai – *subjektalizmas* anaiptol yra *spekuliatyvizmas*, nes „subjektalizmas pagrindžiamas minties ir tam tikrų jos savybių absoliutizacija“, „neišsižadant spekuliatyvaus filosofijos statuso“.

Kaip bebūtų – šioje vietoje turėtume atsitraukti nuo pažodinių teorinių sandūrų tarp Meillassoux ir Deleuze (ar Fisherio) ir vietoje to skirti dėmesį Deleuze'o filosofijos recepcijai, kuri verčiau Meillassoux kritiką išlaiko kaip probleminį orientyrą. Simonas O'Sullivanas ar Tomas Robertsas, Andrew Lapworthas ir J. D. Dewsbury laikosi bendro požiūrio, jog Deleuze'as (kartu su Guattari) filosofiją traktuoja ne vien kaip esančią anapus transcendentalinės koreliacijos tarp minties ir būties, bet ir anapus paties filosofinio mąstymo, suprasto pagal metafizinę būtinybę: filosofinio mąstymo negalime sutalpinti į koreliacinį ratą tarp minties ir būties, nes filosofija kaip mąstymo režimas įsteigiamas ne per intencionalias duotis (pagal kurias pats filosofinio mąstymo aktas teleologiškai išvedamas iš subjekto-pasaulio koreliacijos), o tarp *teritorijos* ir *žemės* – dėmenų, neturinčių transcendentalinių ar intencionalių duočių kaip jų referento.

Subjektas ir objektas suteikia prastą mąstymo aproksimaciją. Mąstymas nėra nei linija, nubrėžta tarp subjekto ir objekto, nei besisukantis aplinkui vieną ir kitą. Vietoje to, mąstymas vyksta santykiyje tarp teritorijos ir žemės. [...] filosofija turi principą, tačiau jis yra sintetinis ir atsitiktinis

principas – susidūrimas, konjunkcija. Jis ne pats sau pakankamas, bet savaime atsitiktinis (Deleuze, Guattari 2009: 85-93).

Kaip matome iš šios citatos, Deleuze'o su Guattari geofilosofijos sąvoka jų paskutiniame bendrame veikale „Kas yra filosofija?“ iš tiesų turi pakankamai didelį semantinį ir konceptualinį pobūdį, kaip ir Meillassoux: mąstymas nėra lokalizuotas tarp intencionalaus subjekto ir pasaulio, taigi, jis nėra koreliatyvus *ir* mąstymas savaime nėra priklausomas nuo pakankamo pagrindo principo, mąstymas „ne pats sau pakankamas, o savaime atsitiktinis“. Tačiau nepaisant bendro konceptualinio motyvo tarp Deleuze'o su Guattari ir Meillassoux, iš jų citatos pirmo sakinio („Subjektas ir objektas suteikia prastą mąstymo aproksimaciją“) turėtume taip pat suprasti ir tai, jog subjektas ir objektas nėra kategorijos, kurias autorių duetas imtųsi pašalinti iš savojo sąvokinio aparato: jų sprendimas toks, kad subjektas ir objektas neturi substantyvaus ar teleologinio pagrindo, todėl filosofinio mąstymo orientavimas pagal šias kategorijas paprasčiausiai yra per toli nutolęs nuo „sintetinio ir atsitiktinio principo“.

Subjektas vietoje buvimo teleologiškai būtina ir/ar transcendentaline forma, pagal deliozoguatariską atsitiktinumo principą yra „visada nuolatinėje konstrukcijoje, geriausiai suprantamas per individuacijos procesus, kurių kilmė nėra jokio minties vaizdinio vidujybėje“, „subjektyvumas niekada nėra duotas“, „tai ne subjektai, kurie turi [kūniškas] percepcijas, o veikiau [kūniškos] percepcijos, kurios produkuoja subjektus“ (Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022). Viena iš geofilosofijos minties linijų ir yra ši – naujų ir transcendentalumo ir fenomenologinių duočių koordinatės pranokstančių subjektyvumo formų produkcijos procesų atožvalga „naujosios žemės gamybos“ akivaizdoje: „Naujos žemės kūryba [...] iškviečia naujus mąstymo ir gyvenimo būdus, atitinkančius kosmoso materialias jėgas ir stichinius intensyvumus“ (*ibid.*).

Būtent šiomis aplinkybėmis Simonas O'Sullivanas teigia, jog Deleuze'ui su Guattari afektyvaus kūno subjektas ir yra spekuliacijos teritorija – Deleuze'o ir Guattari geofilosofija yra *spekuliatyvaus subjekto* filosofija.

Išties tai kūnus, kuris gerokai pranoksta savęs paties koncepciją. Kūnas yra kur kas protingesnis nei tariamai jį valdantis „Aš“ ir yra iš esmės [žemės] dalimi [...] tada galėtume sakyti, kad kūno intensyvumai – ar afektai – yra [žemė] arba „laukinė gamta“ („*the great outdoors*“), tiek, kiek jie [intensyvumai, afektai] yra „mes“, bet kartu nėra mes (O'Sullivan 2012: 206).

Iš to netgi plaukia O'Sullivanano kaltinimas Meillassoux, jog jis subjektą ar subjektiškumą traktuoja pernelyg statiškai ir fiksuotai, kada pats subjektas ir yra tai, ką mąsto spekuliatyvi mintis. Pasak O'Sullivanano, Deleuze'as ir Guattari šiuo subjekto kategorijos traktavimo požiūriu žengia toliau nei Meillassoux, nes jie nustoja filosofiškai privilegijuoti pačią subjekto-objekto ar minties-pasaulio

koreliacinę skirtį; Deleuze'ui ir Guattari šie koreliaciniai kintamieji yra aprioriškai nestabilūs, taigi, nebūtinai, atsitiktiniai, sintetiniai.

Ta tikra prasme Meillassoux požiūris ir koreliacionizmo kritika nepaiso šio subjekto kintamumo [...]. Galėtume netgi eiti toliau nei tai ir siūlyti, jog Meillassoux, nepriklausomai nuo jo kritikos, išlieka koreliacionistu, nes jis subjekto-objekto skirtį tebeįlaiko kaip filosofinės problemos apibrėžtį. Jis išlieka kintamumu. Aš manau, sekdamas Deleuze'u ir Guattari, kad subjektas ir objektas nėra būtinai „fiksuoti“ šia prasme (*ibid.*, 205).

Įdomu, kad Roberts, Lapworth ir Dewsbury būtent šioje vietoje nurodo į fikcinę literatūrą, (arba plačiau, galėtume sakyti – menines, literatūrines praktikas), kaip į priemones ir aplinkybes, kuriomis subjektyvumas praranda savo subjektyvumo formą kaip koreliatyvią duotį ar objektyvią reprezentaciją, arba, hiuimiškai tariant, „habitualią būtinybę“, „priežastingumą“.

[...] tai meno kūrinys [...], kuris pagimdo permąstymą subjekto, nebepririštą prie pažįstamo pasaulio. [...] Deleuze'ui [...] rašymas tampa literatūriniu – kas reiškia, meniniu – tik tuomet, kada jis sudaro sąlygas, kada mąstymui reikalaujama sugriebti percepcijos ir afektacijos atsitiktinumą. [...] novelės forma – priemonė suproblemiti percepcijos ribas tokiais būdais, kurie pranoksta habitualaus kasdienio [t. y. transcendentalinio] patyrimo (Roberts, Lapworth, Dewsbury 2022).

Vietoje santykinai harmoningų formų, išnyrančių priešakin yra sugrižtančių atgal, fono, atitinkančio erdvės ir laiko tvarką, dabar egzistuoja vien abstrakčios linijos, švytinčios ir žalingos – tik bedugnė praraja, maištinga ir praryjanti. Niekas, vien Elementai (Deleuze 1990: 306).

Literatūrinė fikcija (bei menas) apskritai, taigi, yra viena iš tų aplinkybių, kuri, pasak Deleuze'o bei jo skaitytojų, išardo (po)kantišką sintetinį apercpcijos vienumą, atskleidžia objektyvių reprezentacijų būtinumą atsitiktinumą, jų priklausomybę atsitiktinei *žemei*, o ne „pasauliui“ – kaip fenomenologinei duočiai, prasminiam ar falsifikabilių mokslinių teorijų horizontui.

Apibendrindami mūsų diskusiją tarp Deleuze'o (ir Guattari) ir Meillassoux Sjoerdas van Tuinenas bei Matija Jelača, jog būtent dėl panašaus argumentacinio pobūdžio, siekiančio peržengti koreliatyvias subjektyvumo formų apibrėžtis ir išdėstyti metafiziškai nebūtiną *žemės* procesualią ontologiją, Deleuze'as turėtų būti laikomas ne tiek XX a. „poststruktūralistinės“ paradigmos (sutelktos į reprezentacionalizmo kritiką) atstovu, kiek – kartu su Alain'u Badiou – nūdienės spekuliatyvios ontologijos paradigmos precedentu (sutelktu į koreliacionizmo kritiką ir ontologinės minties postulavimą) (Jelača 2018; Van Tuinen 2016).

Greta Van Tuineno ir Jelačos išvadų taip pat norėčiau pridurti, jog Deleuze'as (su Guattari) geofilosofinį mąstymą perorientuodamas nuo subjekto-objekto ar minties-būties koreliacijos į imanentinę plokštumą tarp *žemės* ir iki-individuoto afektyvaus *kūno*, turėtų būti perskaitomas kaip ne tiek kaip „subjektalistas“, kiek kaip spinozistas; o spinoziško monizmo įvardinimas mūsų diskusijoje aktualus tuo, kad Meillassoux akivaizdžiai nėra spinozistas, o savo matematizuoto racionalumo prielaida yra kur kas artimesnis karteizianizmui. Karteizianizmas yra dualistinė filosofija, paremta skirtimi tarp kūno/materijos (*res extensa*) ir proto (*res cogitans*), taigi, čia racionalus matematinis mąstymas suprantamas ne paprasčiausiai kaip nepriklausomas nuo subjekto, o kaip nepriklausomas nuo *įkūnyto* subjekto – racionalus mąstymas yra *iškūnytas* mąstymas, matematiškai (t. y. nepriklausomai nuo juslinio patyrimo ir ekstensyvios materijos) registruojantis ekstensyvios materijos parametrus. Materijos prigimtis karteizianizme yra ekstensyvi, o mąstymo – neekstensyvi, intensyvi. Dualistinėje paradigmoje, taigi, sąveika tarp ekstensijos ir intensijos traktuojama kaip interakcionistinis procesas (Hatfield 2018). Tuo tarpu Spinoza „atvirai atmetė kartezišką interakcionizmą“, nes jis ekstensyvumą suprato kaip pačią gamtą, kuri yra monistinė, emergentistinė „visiškai uždara sistema“ (*natura naturans*): „Baigtiniai daiktai yra ne kas kita kaip šios substancijos modifikacijos, o ne savaime nepriklausomos būtytys“, „kūnai yra tam tikri substancijos modalumai, suprasti per Ekstensijos atributą“ (Manning 2021). Taigi, galime išvelgti kelių šimtmečių senumo ginčo tarp spinozistinio monizmo ir kartezinio dualizmo atspindį, kada Meillassoux spekuliatyvų mąstymą imasi tapatinti su matematiniu, taigi, neekstensionaliu, iškūnytu ir interakcionistiniu racionalumu (pavadinkime tai „spekuliatyviuoju karteizianizmu“), o tuo tarpu Fisherio (per Deleuze'ą o ir Guattari) perspektyvoje pats mąstymas kildinamas iš įvykio, kuriame ekstensyvumas pats save organizuoja ir pasiskirsto per savęs paties modalizaciją (pavadinkime tai „spekuliatyviuoju spinozizmu“ ar „spekuliatyviuoju vitalizmu“).

3.3. Lovecraft'o „Išorės“ fikcijos realistiniai aspektai Meillassoux ir vėlyvojo Fisherio perspektyvose

H. P. Lovecraft'o keistos fikcijos (*weird fiction*) pasakojimų filosofinės interpretacijos yra viena iš tų probleminių teritorijų, kurioje įmanoma apčiuopti konkrečius bendrybės ryšius tarp Fisherio ir Meillassoux pasiūlytų perspektyvų ties fikcijos realizmo teze. Visgi iš pat pradžių turime pažymėti, jog diskusinė erdvė, skirta Lovecraft'o fikcijai, nebėra tiesiogiai angažuota nei Fisherio teorijai-fikcijai, nei Meillassoux ekstra-mokslinei fikcijai. Lovecraft'o kūryba kaip realistinės filosofijos objektas neturėtų būti svarstomas pagal pažodinius kibernetinės hiperfikcijos ar ekstra-mokslinės fikcijos teorinius bei žanrinius kriterijus, nes *keista fikcija* pagal savo žanrą iš principo nėra apie tokius fikcinius pasaulius, kurie būtų iš principo apibrėžiami pagal mokslinių teorijų epistemologiją

(Meillassoux kritikuotinas mokslinės fikcijos atvejis) ar būtų traktuojami kaip kibernetinės fikcijos, veikiančios ir formuojančios tikrovės procesus (Fisherio teorijos-fikcijos analizė).

Nepaisant to, Lovecrafto keistų fikcijų pasaulyuose išties egzistuoja mokslinės bendruomenės ir institucijos, neretai jo pasakojimuose veikėjai yra mokslininkai arba naudojami mokslinėmis technologijomis ar remiasi mokslinėmis teorijomis, todėl jo pasauliai išties nėra „anti-scientistiniai“. Vis dėlto pačiam Lovecraftui ir juo labiau mūsų tyrimo rėmams kur kas svarbesnis žymiai bendresnis pasakojimo savitumas: dažnai istorijos pasakojamos iš sveiko proto pirmo asmens perspektyvos, dokumentiškai fiksuojama pasakojimo geografinė vieta, chronologinis laikas, istorinė data. Kitaip sakant – Lovecrafto pasakojimai visada iš principo prasideda iš personažų portretų pagal transcendentalinio subjekto parametrus, iš antropologinio, t. y. subjektiško žiūros taško.

Iš pirmo žvilgsnio šitoks Lovecrafto naratyvinis sprendimas gali pasirodyti kaip puikiausia dirva koreliacionistinei fikcijai: juk tokiu atveju mūsų pasakojimo veikėjai pristatomi kaip darnią ir su pasauliu koreliuotą intencionalią sąmonę turintys personažai, juo labiau naratyvas tampa priklausomas nuo būtinos objektyvios reprezentacijos (priežastingumo) aspekto – argi tai nėra viskas, kam turėtų būti priešintis fikcija, kaip tai įvardinama ekstra-mokslinės fikcijos ar teorijos-fikcijos sampratoje? Kodėl Lovecraftui reikia pasirinkti būtent tokią naratyvo formą bei turinį, kur iš anksto numanomi diferencijuoti, sveiko proto asmenys bei pasakojama iš pirmo (ar trečio) asmens perspektyvos?

Įdomu, kad vėlyvasis Fisheris, ne vien dviejais dešimtmečiais, bet ir terminologiškai atitolęs nuo mūsų antrame skyriuje aptarto ankstyvojo Fisherio, svarsčiusio apie kibernetinę teoriją-fikciją, turi parašęs savo paskutinę pilną knygą „Keistybė ir kraupuma“, kurioje jis būtent transcendentaliniu (t. y. pažinimo galimybių sąlygų) aspektu, kaip ir mes, kelia klausimą apie konkrečiai Lovecrafto kūrybą; Fisherio atsakymas paprastas: Lovecraftui būtinai reikalinga transcendentalinė perspektyva vien tam, kad tokiu būdu fikciniam pasauliui būtų suteiktas mastelio pojūtis, kuris vėliau būtų radikaliai paneigtas to paties fikcinio pasaulio ekstra-transcendentalinių dimensijų (Fisher 2016: 20-21). Paprastai tariant: istorijos visada prasideda sveiko proto ir stabilaus ir paskiro subjekto perspektyvoje vien tam, kad būtų įmanoma naratyviškai išplėtoti jo/jos išprotėjimo ar psichozės raidą. Bet vėlgi: argi „išprotėjimas“ ar „psichozė“ nėra pasakojimą psychologizuojantys, subjektyvuojantys – žmogiški, pernelyg žmogiški – elementai? Juk išprotėjimas, psichozė ar netgi pati transcendentalinė skalė yra kategorijos, esančios santykiyje su subjektiniu žiūros tašku, išvedamos iš jo, taigi, jam koreliuotos. Bent jau iš dabartinio Lovecrafto pasakojimo naratyvinių ypatumų apibūdinimo, nėra kaip suprasti, kurioje vietoje ar kaip Lovecraftas yra fikcijos apie „tikrovę savaime“ rašytojas.

Lovecrafto istorijų savitumas išlenda tada, kai išryškiname ne vien pačių fiktyvių veikėjų išprotėjimo faktą, bet ir išprotėjimo aplinkybes: išprotėjimas yra būtent ne psichologinės ar transcendentalinės, o kosminės kilmės; priežastingos būtinybės schemų nepaaiškinama tikrovė savaime išnyra kaip „hiper-chaosas“, visiškai be priežasties, kaip totali žmogiškos ir mokslinės žiūros

taško anomalija – tai būtent, kaip Meillassoux sakytų, „absoliučioji išorė“, *The Great Outdoors*. Pats Lovecraftas eksplicitiškai vartoja *Išorės* terminą, kuriuo nurodo į tikrovę, visiškai nepavaldžią ne vien žmogiškiems interesams ar jausmams, bet ir visuotinai galiojantiems gamtos dėsniams (ir, galėtume pridurti ekstra-mokslinį aspektą: nepavaldumą falsifikabilių mokslinių teorijų prielaidai) – Lovecrafto *Išorė* yra tiesiogine to žodžio prasme anapus žmogiškų apriorinės erdvės ir laiko juslumo formų. Subjekto susidūrimas su *Išore*, arba tiksliau – *Išorės* įsiveržimas į subjekto vieningą sąmonę, taigi, užsibaigia išprotėjimu ne dėl epistemologinio šoko, o dėl to, kad bet kurią koreliatyvaus suvokimo skalę sugriauna tikrovės kosminė skalė, tokiu būdu sukeldama siaubingą „ontologinės aprehensijos“ efektą, kaip sakytų Daina Habdankaitė (2021; 2020).

Mano manymu, iškalbinga *Išorės* įsiveržimo į transcendentalinę sąmonę iliustracija yra šis pasažas iš Lovecrafto istorijos, kuri jau vien savo pavadinimu turi antikoreliacionistinę konotaciją – „Už laiko ribų“:

Kas iš tiesų man nutiko? Ar aš tiesiog susmukau dykumoje, netekęs sąmonės, ir sąmonės klejonių apimtas šliaužiau daugybę kilometrų per smėlį ir jame palaidotus akmenis? O kas, jeigu ne? Kaip man gyventi toliau? Nes juk šių naujų abejonių šviesoje subyrėjo visa mano sukurta mitologinės keistųjų sapnų bei regėjimų kilmės teorija ir teliko velniškas, kankinantis netikrumas. Jei ta praraja buvo tikra, tuomet buvo tikra ir Didžioji rasė – o tai reiškia, kad ji galėjo šventvagiškai naršyti po sąmonės ir jas grobti begalinėse kosmoso platybėse ir laiko gelmėse, tai reiškia, kad visa tai ne mitai ir ne košmarai, o siaubinga, sielą gniuždanti tikrovė.

Ar galima sakyti, kad, ištikus niūriai, trikdančiai amnezijai, mano asmenybė iš tikrųjų buvo perkelta į dar žmogaus nemačiusį, prieš šimtą penkiasdešimt milijonų metų egzistavusį pasaulį? O mano dabartinis kūnas tapo iš paleogono amžių glūdumos atvykusios svetimos ir bauginančios sąmonės talpykla? [...] Ir ar tie kiti – tie sukrečiantys, pribloškiantys beprotiškų vėjų ir šėtoniško švilpimo lydimi Senieji padarai – ar jie iš tiesų buvo pasaloje tūnanti uždelsta grėsmė? Ar jie iš tiesų kažko tykojo, lėtai silpdami savo tamsiose bedugnėse, kol amžių nuniokotos planetos paviršiuje daugybę tūkstančių ir milijonų metų sukosi užgimstančių ir išnykstančių įvairių protingų gyvybės formų karuselė?

To aš nežinau. Jei toji bedugnė ir tai, kas joje slypėjo, buvo tikra, tuomet nebėra vilties. Tuomet šį žmogaus sukurta pasaulį iš tiesų dengia neįtikėtinas, nežemiškas, anapus laiko ribų egzistuojantis šešėlis. Bet, laimei, nėra jokių įrodymų, kad visa, ką mačiau ir patyriau, nebuvo tik nauji mitų ir legendų pagimdyti sapnai bei regėjimai (Lovecraft 2018).

Taigi, Lovecrafto fikcinės visatos tikrovė išties yra „už laiko ribų“, nes Miskatoniko universiteto profesoriaus Nathaniel Peaslee sąmonė tapusi apsėsta paslaptingos ir žmonijai nepažinios, prieš šimtus milijonų metų gyvenusios ir išnykusios Didžiosios rasės atstovo. Tačiau visgi klausimas

išlieka, ar tikrai ši rasė „išnykusi“ veikmės (*agency*) aspektu: o galbūt ji geba kontroliuoti žmogiškus asmenis nelinejinio priežastingumo priemonėmis, ne-euklidinės erdvės ir nechronologinio laiko sąlygomis – ko neįmanoma įsisąmoninti koreliatyviai sąmonei? Kad ir kiek protingas būtų profesorius, net ir jis negali sveiku protu ar spotaniškomis jauslumo bei intelekto formomis suvokti, ar tai vien „sapnai bei regėjimai“ ar „siaubinga, sielą gniuždanti tikrovė“ – tačiau šis negebėjimas atskirti sapno nuo tikrovės nebėra epistemologinis. Ypač vėlyvojo Fisherio ir Meillassoux perspektyvose keistieji Senieji padarai „Už laiko ribų“ pasakojime turėtų būti perskaitomi kaip radikali *Išorė* apraiškos: kosmiškai keistos, „išnarinančios“ laiko struktūras ir sąmonės būsenas, iš principo anomalios bet kokių apriorinio patyrimo bei mokslinio priežastingumo schemų atžvilgiu.

Lovecrafta naratyviniai tropai tokiaime pasakojime kaip, pavyzdžiui, „Už laiko ribų“, teigčiau, jog pasirodo glaudžiai susiję su Meillassoux samprotavimais apie spekuliatyvų ir fikcinį mąstymą, ne vien realistinei vaizduotei esmingu „ekstra-koreliacionistinio“ mąstymo aspektu, bet ir tolesniu atitikimu Meillassoux „pozityviai“ išvardintiems hiper-chaotinės tikrovės bruožams: *Išorė* (absolūti tikrovė) ne vien kad neturi prasminių atskaitos taškų ar ne vien nėra nei antropocentriška, nei antropomorfiška – lovkraftiška absoliuti tikrovė yra iš principo beprasmė, arba, Meillassoux terminais galėtume sakyti, neturinti pakankamo pagrindo principo. Vadinasi, Lovecrafta fikcija sudaro mūsų vaizduotei siaubą keliančias įsivaizdavimo „galimybės sąlygas“, kurioms esant – net jei to ir mums neįmanoma vizualizuoti ar nefikcinėmis ir kasdienėmis patyrimo formomis patirti – absoliučios tikrovės *būtinai atsitiktinumas* pasirodo pamąstomas: tęsiant Meillassoux pobūdžio samprotavimą, Lovecrafta istorijose yra „sielą gniuždantis“ būtent dėl to, nes įmanomas suprasti tikrovės ontologinis *Ungrund*, bepagrindiškumas; tikrovė kaip *Peut-être*, „gal-būtis“, o ne „Būtis“ ar „Tapsmas“; tikrovės „beprasmiškumo“ (Lovecrafta „tamsiosios bedugnės“) ontologija: įvykiai įvyksta *ex nihilo*, neturėdami jokio būtinybės loginio ir ontologinio statuso ir jų *ex nihilo* atstiktinumas yra būtinai atsitiktinumas („tamsioji bedugnė“ būtinai neturi „dugno“, t. y. pakankamo pagrindo).

Be to, mūsų minėtos Lovecrafta istorijos pasažo elementai, tokie kaip a) sąmonės iškūnijimas ir perkėlimas šimtus milijonų metų atgal į pasaulį, kuriame neegzistavo žmonija („Ar galima sakyti, kad [...] mano asmenybė iš tikrųjų buvo perkelta į dar žmogaus nemačiusį, prieš šimtą penkiasdešimt milijonų metų egzistavusį pasaulį?“) arba b) užuominos į milijonus metų vystančią biologinę evoliuciją („amžių nuniokotos planetos paviršiuje daugybę tūkstančių ir milijonų metų sukosi užgimstančių ir išnykstančių įvairių protingų gyvybės formų karuselė“) ne vien stilistiškai, bet ir naratyviškai-fiktyviai pagyvina, aktyvuoja įsivaizdavimą, kas Meillassoux aiškinama kaip *archefosilija* – nepaliudytas ontologinis reiškiny, „reiškiny be duoties“ (Meillassoux 2008: 20-21). Šiuo požiūriu Lovecrafta pasakojimai atveria galimybę spekuliatyviame realistiniam mąstymui, suprastam kaip diachroninis, o ne sinchroninis mąstymas: kas tariamai laikoma apriorinėmis jauslumo ir intelekto formomis (ar kitokiais koreliatyviais kintamaisiais) yra ne pirminė duotis, anapus kurios

neįmanoma eiti mūsų minčiai, o verčiau vien tikrovės *raidos etapas*, kuriame transcendentalumas yra būtinais atsitiktinai išsivystęs ir/ar galintis būtinais atsitiktinai išnykti. Kaip pastebi Daina Habdankaitė, pagal Meillassoux realizmą perskaitanti Lovecrafto fikciją: „Čia įdarbinamas grynai naratyvinis ir nevizualus reprezentacijos modelis ir netgi naratyvummas apribojamas per jo galimybių sąlygų aprašą“ (Habdankaitė 2020).

Habdankaitė dar teigia ir tai, jog Lovecrafto fikcija patenkina Meillassoux suformuluotus ekstra-mokslinės fikcijos naratyvinius efektus tiek savo turiniu, tiek forma, tačiau ne ekstra-mokslinės fikcijos naratyvinėmis priemonėmis: „[...] fikcija funkcionuoja kaip nereprezentuojama reprezentacija, kurios pati forma (kaip yra Lovecrafto atveju), o ne vien turinys išlieka spekuliatyvus“ (*ibid.*). Galime pritarti Habdankaitei, nes juk gi sveiko proto pirmo (ar trečio) asmens perspektyva yra ne vien Lovecrafto keistų istorijų turinys, bet ir forma: pavyzdžiui, mūsų aptartos „Už laiko ribų“ istorijos veikėjas profesorius Nathaniel Peaslee, kada jis pradeda įtarti, jog jį apsėdo prieš milijonus metų „išnykusio“ Didžiosios rasės atstovo valia, tai ne vien sukuria košmariško ir bepriežastingo turinio aprašą, bet ir apriboja paties personažo gebėjimus nusakyti/reprezentuoti (intersubjektyviai liudyti) jo susidūrimą su *Išore*. Habdankaitė, parafrazuodama save taip pat spekuliatyviu realistu laikančio Grahamo Harmano svarstymus apie analoginės minties režimą (Harman 2011: 68), Lovecrafto *keistumos* naratyvinį efektą apibūdina kaip spekuliatyvaus nevieningumo efektą: „[...] analogija veikia kaip jungimo mechanizmas tarp dviejų skirtingų objektų ir/ar jų savybių, tačiau Lovecrafto atveju [savybės, tokios kaip] spalvos aprašymas stokoja jungiamosios galios, nes nėra jokių savybių, kurios būtų apjungtos. [...] Kitaip tariant, be atitinkamos kantiškai suprastos kategorijos ar schemos, vargiai įmanoma kokia nors suvokimo vienovė ir todėl fenomenai negali pasireiškti“ (*ibid.*). Vėlyvasis Fisheris šioje vietoje, atrodo, tvirtina tą patį, tik kitais žodžiais, kad jis rašo apie *keistybės* estetinę ir ontologinę specifiką:

[...] keistybė yra tam tikro pobūdžio sąmyšis. Jis pasižymi *netinkamumo* jausmu: keistas esinys ar objektas yra toks neįprastas, kad jis mus verčia jausti, kad jo čia neturėtų būti, arba bent jau jis neturėtų egzistuoti čionais. Tačiau jeigu esinys ar objektas yra čia, tada kategorijos, kurias mes iki šiol vartojome paaiškinti pasaulį, nustoja būti galiojančios. Keistas dalykas nėra netinkamas, šiaip ar taip: tai mūsų koncepcijos, kurios turi būti neadekvačios (Fisher 2016: 15).

Šitokio pobūdžio Fisherio išvalgą turint omenyje nebeturėtų būti stebėtina, kodėl Fisheris, kaip ir Habdankaitė, referuoja į tokius Meillassoux spekuliatyvaus realizmo minčiai artimus mąstytojus kaip Harmanas – ir net jeigu Harmanas (ar Meillassoux) pažodžiui nekalba apie *Išorę* kaip „ne „empiriškai“ išorišką, o transcendentaliai išorišką“, kaip tai, kas ne vien „tolima laiku ir erdve“, bet ir tai, kas „yra anapus įprasto patyrimo ir supratimo, kas yra erdvė ir laikas savaime“ (*ibid.*, 22), Fisherio argumentaciją, teigčiau, turėtume priskirti realistinei, o ne antirealistinei orientacijai (kaip

būtų galėjęs susidaryti įspūdis Fisherio angažuotume Baudrillardo filosofijai teorijos-fikcijos sampratoje).

Fisherio įžvalgos apie Lovecrafto kūrybos *keistumą*, mano manymu, pasimato dar arčiau Meillassoux pastabų apie pageidautiną naratyvinį efektą, kurį turėtų sukelti ekstra-mokslinė fikcija, tuo aspektu, jog Fisheris Lovecrafto kūrybą svarsto pagal tai, ką Maurice Lévy įvardina kaip *hipernatūralizmą* (Lévy 1988), arba, Fisherio žodžiais, „išplėstas suvokimas, iš ko sudarytas materialus kosmosas“ (Fisher 2016: 18). Panašiai kaip Meillassoux ekstra-moksliniai scenarijai, kurie turėtų būti sukonstruoti kaip naratyvai, pagal kuriuos suvokiamas fiktyvios visatos bei pačios naratyvo formos būtinas atsitiktinumas – *anomališkesnis už anomalijas* – panašiai ir Fisheris supranta lovkrafišką hipernatūralizmą: natūralizmą, *natūralistiškesnį už patį natūralizmą*, t. y. už natūralistiškesnį už įprasta „standartinio, sveiko proto empirinio pasaulio ir euklidinių geometrijų“ (*ibid.*), taigi, koreliatyvų natūralizmą. Dar labiau bendra argumentacinė linija su Meillassoux išryškėja, kada Fisheris pažymi, jog Lovecrafto istorijose *Išorė* pasireiškia ne kaip vartai į naują pasaulį ar visatą, kur galioja nauja būtinybės ir pagrindiškumo logika bei moksliniai dėsniai, o priešingai – keistumas traktuojamas kaip bepagrindiškas *išėjimas (egress)* iš transcendentaliai būtino, objektyvaus pasaulio: tai fikcija, kurioje ne neįmanomybė (kuri įmanomybė vien pakeičia sava, nauja logika ir dėsniais), o *Išorė* (per sąlytį pakeičia pasaulį anapus logikos ir dėsnių) atveria tikrovės, nepriklausomos nuo žmogiško žiūros taško, vaizduotę. „Pasauliai gali būti visai svetimi mūsiškiams, tiek savo vieta, tiek net ir savo fizikiniais dėsniais, valdančiais juos – be buvimo keistais. Tai įsiveržimas į šį pasaulį kažko iš išorės, kas yra keistumo žymė“ (*ibid.*, 20).

Visgi turime dar sykių pritarti Dainai Habdankaitei, kuri teigia, jog filosofinės paralelės tarp spekuliatyvumo ir fiktyvumo ar ekstra-moksliskumo ir keistumo turi savo ribas. Habdankaitei svarbu paryškinti tai, jog Lovecrafto kūrybos naratyviniai elementai kur kas artimesni Meillassoux ontologijos spekuliacijos filosofijos, o ne fikcijos filosofijos, o tai konceptualiai kompromituoja Meillassoux bandymą konstruoti savarankiškas argumento linijas spekuliatyviai ontologijai ir antikoreliacionistinei fikcijai (Habdankaite 2020). Mes šią mintį galėtume išplėsti, pridurdami, jog tolesnis bandymas sugretinti Lovecrafto fikcijos režimą su Meillassoux fikcijos ar spekuliacijos sampratomis tampa taip pat nebendramatiškas ir dėl to, nes Lovecrafto kūryboje *Išorės* įsiveržimas arba „ontologinė aprehensija“ įgalinama ne tiek racionaliomis, matematinėmis, kiek *keistos fikcijos* naratyvinėmis priemonėmis, o *keistybė* nėra savaime mokslinės fikcijos ar matematinės analizės konceptualinė atmaina.

Greto to, taip pat galime pastebėti ir skirtumus tarp pobūdžio, kaip galėtų būti skaitomas Lovecraftas pagal Meillassoux argumentus ir Fisherio argumentus: nepaisant abiemis požiūrio taškams bendros prielaidos, jog fikcija suteikia „galimybės sąlygas“ įsivaizduoti nekoreliatyvią tikrovę, tikrovę savaime – Fisheris, priešingai nei Meillassoux, šį fikcinės minties režimą imasi nusakyti kaip tam tikrą *būties būdą*, o ne būti savaime, kada Meillassoux griežtai yra pareiškęs, jog

jo ontologija yra ne apie būties būdus, o apie būtį savaime. Nepaisant šio preliminaraus kontrasto tarp Meillassoux ir Fisherio dėl būties kategorijos traktavimo, vėlyvasis Fisheris jokiais būdais „būties būdo“ nesupranta kaip fenomenologine, taigi, koreliacionistine prasme: „Yra kai kas, kas bendra keistybės, kraupumai ir *unheimlich* [nejaukai]. Visi jie yra afektai, tačiau jie kartu yra būdai: filmų ir fikcijos būdai, suvokimo būdai, galiausiai, sakytume, būties būdai. Ir dar, jie nėra iki galo žanrai. [...] Keistybės ir kraupumos įvilkinimas į *unheimlich* yra simptomiškas sekuliarus atsitraukimas nuo išorės. [...] Keistybė ir kraupuma atlieka priešinga judesį: jie leidžia mums pamatyti vidų iš išorės perspektyvos“ (Fisher 2016: 9-11). Šiuo požiūriu Fisherio argumente apie fikcijos ir ontologijos santykį galime įžvelgti ne tiek fenomenologinį, kiek „spekuliatyvų spinozistinių“ toną, pagal kurį pats kūniškas subjektas, nuolat esantis tapimo, afektacijos (taigi, ontologinių modusų individuacijos) procesuose, yra spekuliatyvio tikrovės objektas, arba, kaip O’Sullivanas išsireiškė – „spekuliatyvus subjektas“.

Apibendrinant šį poskyrį apie Lovecrafto kūrybos realistinę interpretaciją: tokie filosofinių įžvalgų apie Lovecrafto kūrybą sugretinimai, Habdankaitės suformuluoti Meillassoux-Harmano teoriniu stiliumi, o vėlyvojo Fisherio išsakyti jo paties lūpomis, parodo glaudžiai susietas Meillassoux ir Fisherio perspektyvas fikcijos ir ontologijos santykio svarstymo aspektu. Be to, atsigręžimas į 2016-aisias metais apie Lovecraftą rašiusį Fisherį parodo, jog jis turi daugiau idėjinių panašumų, o ne skirtumų su savo filosofinę laikyseną, kuri buvo išsakyta 1999 m. rašytoje distertacijoje, skirtai kibergotikinei teorijai-fikcijai: tai būtent fikcinio įsivaizdavimo modusas naratyve, literatūroje ar teorijoje, kas suteikia „galimybės sąlygas“ įsivaizduoti iki-subjektinės tikrovės procesus, transcendentalinei sąmonei nekoreliuotos tikrovės kontūrus.

3.4. Hipersticija: „save retroaktyviai išpildanti pranašystė“

Remiantis Hipersticijos nuostatomis, nėra iš principo jokio skirtumo tarp visatos, religijos ir melagingos žinios. Visos jos remiasi apraiškų inžinerija arba praktine fikcija, kuri yra galų gale neverta tikėjimo. Niekas nėra tiesa, nes viskas yra pagaminama. Nes ateitis yra fikcija, kuri turi intensyvesnę tikrovę nei tiek dabartis, nei praeitis. *Ccru* naudojami ir yra naudojama hipersticijos tam, kad kolonizuotų ateitį, mainytusi su virtualumo ir tęstinai išrašytą save iš naujo (CCRU 2020: 12).

CCRU (*Cybernetic Culture Research Unit*) arba lietuviškai KKTP (Kibernetinės Kultūros Tyrimų Padalinys) yra 1995-2003 m. filosofų Nick Land ir Sadie Plant įkurtas būrelis, veikęs Warwicko universitete, Anglijoje. Panašiai Fisherio teorijos-fikcijos (ar hiperfikcijos) sampratai, *CCRU* ratelio plėtotą hipersticijos idėja konstruota kaip nekoreliatyvioje tikrovėje vykstančių procesų vaizduotė, kurioje atsisakyta diferencijuoti „galimybės sąlygas“, kur vienokios kognityvinės „galimybės

sąlygos“ galiotų mokslui, kitokios – filosofijai, dar kitokios – fikcijai ar netgi „melagingoms žinioms“. Anot tokios *CCRU* sampratos tada visi išvardinti modusai supuola į bendra tikrovėje pasireiškiančių procesų pragmatikos „masę“, kuriai ne tiek svarbus epistemologinis, kiek ontologinis bei *pragmatikos* vektorius: ne *kas* ar *kaip* veikia, ar tai koreliatyvūs ar nekoreliatyvūs tikrovės procesai, bet pats faktas, jog esinys, objektas ar procesas *veikia* tikrovėje, turi *veikmę* – „pragmatinis spekticizmas“ (čia galime palyginti su Fisherio kibernetine plokštuma, kurioje nebesvarbu, ar tikrovėje *veikmę* turi teorinės ar fikcinės idėjos, žmonės ar technologinės mašinos – viskas veikia vienoje kibernetinės imanencijos plokštumoje).

Svarbu paminėti, jog mūsų pasirinkimas ištirti *CCRU* kolektyvo apibrėžtą hipersticijos sąvoką spekulatyvaus realizmo bei teorijos-fikcijos kontekste nėra atsitiktinis: maža to, kad Markas Fisheris, išplėtojęs teorijos-fikcijos sąvoką, buvo aktyvus *CCRU* ratelio narys – šiam rateliui taip pat priklausė ir du spekulatyvaus realizmo „judėjimo pradininkai“ Iainas Hamiltonas Grantas ir Ray‘us Brassier‘as. O dabar žinant, kokią didelę idėjinę reikšmę šiam kolektyvui turėjo lygiagrečiai ir tarpusavyje susietai suprasti fikcijos ir ontologijos sandai, galėtume netgi pakankamai pagrįstai tvirtinti, jog paties spekulatyvaus realizmo „judėjimo“ ištakos ar konceptualinė priešistorė yra būtent šiame Warwicko universiteto filosofų ratelyje. Kitaip tariant: mūsų tyrimo rėmuose priimtas pasirinkimas nagrinėti hipersticijos sąvoką Meillassoux ir Fisherio fikcijos realizmo tezės kontekste nėra savavališkai ar nekontekstualiai pasirinktas, nes hipersticija yra artimai susijusi su pastarųjų dviejų mąstytojų pasiūlytomis prielaidomis. Priėmę mūsų tyrimui relevantiškas kontekstines aplinkybes domėn pereikime prie hipersticijos sąvokos specifikos.

Kaip matėme praeitoje *CCRU* citatoje, hipersticijos sąvokai būdingas ne vien ontologijos bei fikcijos matmuo, bet ir laiko (ateities) matmuo. Laikas išties, anot kolektyvo įkūrėjo Nicko Lando, yra fundamentalus vektorius, per kurį apibrėžiamas hipersticijos nelineinio (kibernetinis) priežastingumo veikimas:

Hipersticija yra pozityvi grįžtamojo ryšio kilpa, įtraukianti kultūrą kaip savo komponentą. Ji gali būti apibūdinta kaip eksperimentinio (techno-)mokslo save išpildanti pranašystė. Prietarai (*superstitions*) yra vien klaidingi įsitikinimai, bet hipersticijos – pagal jų pačių kaip idėjų egzistavimą – veikia priežastingai tam, kad atsineštų savo pačių tikrovę. Kapitalistinės ekonomikos yra ekstremaliai jautrios hipersticijoms, kur pasitikėjimas veikia kaip faktinis tonikas ir atvirkščiai. Kibererdvės (fikcinė) idėja prisidėjo prie investicijų antplūdžio, kuris staigiai pavirto į technosocialinę tikrovę. Abraomiškas Monoteizmas taip pat yra ženkliai potencialus hipersticinis variklis. Traktavus Jeruzalę kaip šventąjį miestą su ypatinga pasauline-istorine lemtimi, pavyzdžiui, užtikrinamas kultūrinis ir politinis indėlis, kuris šį teiginį pavertė tiesa. Hipersticija todėl yra gebanti „tinkamomis“ aplinkybėmis [...] paversti melus į tiesas (Carstens, Land 2009).

Landas, duodantis interviu Delphi Carstens, šioje citatoje hipersticijai, atrodo, suteikia tokius konceptualinius bruožus, kurių kaip tik baidosi, pvz., Meillassoux spekuliatyvus realizmas: eksperimentinis technomokslas, priešastingumas, kultūros ir politikos procesai, „įsitikinimai“ – gi juk spekuliatyvi tikrovė gali būti paaiškinta *spekuliatyviai* tik tokiu atveju, kada izoliuojamasi nuo priešastingumo kategorijos, natūralios kalbos, intersubjektyvių terpių (kultūra, politika, socialumas), o, be to, Meillassoux fikcijos sąvoka yra eksplicitiškai *ekstra-mokslinė*, o ne pozityviai „technomokslinė“. Vis dėlto, Landas tęsia, hipersticinė priešastingumo, technomokslo ar kultūros sąvoka yra transcendentalinio subjekto duoties horizontui neapribota sąvoka – būtent todėl hipersticiją turime traktuoti pagal būtent realistinę, o ne antirealistinę prieigą: pagal jos ontologiją, o ne epistemologiją. Epistemologinė prieiga, kuri taip charakteringa „postmoderniai“, „poststruktūralistinei“ ar „socialinio konstruktyvizmo“ paradigmai, nėra hipersticijos sąvokos interesas; todėl nepaisant socialinio/politinio ar „įsitikinimų“ komponento hipersticijos sampratoje, hipersticijos priešastinga veikmė, „atsinešanti savo tikrovę“, yra procesas, egzistuojantis anapus minties-būties koreliacijos, „socialinio konstravimo“.

Hipersticija todėl gali būti suprasta iš subjekto pusės kaip nelinijinė epistemologijos komplikacija, paremta objekto jautrumo jo postulacijai (tačiau tai yra pakankamai skirtinga nuo subjektyvistinės ar postmodernios laikysenos, kuri ištirpdo nepriklausomą objekto tikrovę į kognityvines ar semiotines struktūras). Hipersticinis objektas nėra vien „socialinės konstrukcijos“ prasimanymas, o yra savo labai tikru būdu „iškvieštas“ į būtį, pagal jam pasitelktą prieigą (*ibid.*).

„Bet kurie tikrovės rėmai todėl stipuliuojami pagal pragmatinį angažuotumą, o ne epistemologinį dvejojimą“ (Horowitz 2016). Trumpai tariant – čia galime atsigręžti į *CCRU (Cybernetic Culture Research Unit)* pavadinime esantį *kultūros* dėmenį – hipersticija yra sąvoka, kuri neteleologiškai (taigi, ne pagal pakankamo pagrindo principą) bei nesubjektyvistiškai ar nekoreliacionistiškai (taigi, traktuojant tikrovę, jos technologinius objektus ar procesus savaime, nepriklausomai nuo subjektyvuoto žiūros taško), todėl ją Landas ir įvardina kaip „nelinijinę epistemologijos komplikaciją“.

Taigi, kaip jau užfiksavome, hipersticija turi nelinijinę laikinę orientaciją į ateitį, „fikcija save paverčia tikra per laiku keliaujančius grįžtamojo ryšio ciklus: ji veikia kaip ateities rega, užmesta atgal tam, kad užsiimti savo pačios istorijos inžinerija“, „kas *buvo* fikcija, tampa tikrove“ (O’Sullivan 2017), arba kaip Armenas Avnessianas kartu su Anke Hennigu išsireiškia – hipersticija veikia nekoreliacionistiškai ir diachroniškai, nes ji *veikia retroaktyviai*.

Atvirkštinai orientuota ontologija [...]: konceptai ne tampa tikrais ateityje; jie tampa tikrais iš ateities praeityje. [...] Laikas nėra vien praeities, dabarties ir ateities suma, kurią kažkaip reikia suvienyti tam, kad būtų suformuotas mūsų šiuolaikybės supratimas. Kaip [realistiniai] objektai apskritai, kurie [...] pakliūna po konceptu, nėra taip, kad praeitį, dabartį ir ateitį įsteigia laiko konceptas. Dar daugiau, laikas matomai turi polinkį sunaikinti jo chronologinį suvokimą. [...] laiko konceptai ne vien laiką verčia tikru, jie gamina dar daugiau laiko (Avanessian, Hennig 2016).

Šioje vietoje Avanessiano ir Hennigo vartojamą terminą „konceptas“ neprivalome suprasti kaip griežtai filosofinį konceptą: konceptas čia turi konotaciją su Deleuze'o *koncepto* – kaip minties-vaizdinio – samprata, pagal kurią fikcija, mokslas, menas, literatūra (ir t. t.) yra skirtingų konceptų kūryba. Pridurčiau ir tai, jog hipersticinio laiko konceptų kūryba, panašiai Lovecraft'o *Išorės* fikcijai, čia turėtų būti suprasta kaip realistinio mastelio suteikimas koreliatyvioms mąstymo galimybės sąlygoms vien tam, kad būtų pademonstruota, kad besubjektė tikrovė, jos ontologijos „hipernatūralizmas“ pranoksta visuotinai galiojančias empirikos schemas, mąstymo ir būties koreliaciją. Avanessianas ir Hennigas duoda pavyzdžių, kaip būtų galima įsivaizduoti šį hipersticinį retroaktyvųjį laiką: „Pavyzdžiui, nuo tada, kada gamtos mokslai mus informavo apie Archeano ir Proterozojaus eonus prieš žmoniją [...] atsiveria be galo daugiau laiko nei 6 000 metų mums nurodyta Biblijoje“ (*ibid.*).

Hipersticija, taigi, kaip ją aiškina Avanessianas ir Hennigas, galėtų būti perskaityta ne vien kaip nuoroda į Fisherio teorijos-fikcijos perspektyvą, pagal kurią ontologinės tikrovės procesai suprantami pagal kibernetinius grįžtamuosius ciklus, bet ir kaip galima perspektyva, kurioje būtų pritaikomos Meillassoux filosofinės sąvokos – net jeigu ir griežtai nebūtų prisiimamos jų kartezinės/mateminės konotacijos:

Kalbėjimas iš (ateities) dabarties leidžia kitaip perskaityti Quentino Meillassoux pasakymą „praeitis nenuspėjama“. Hipersticija veikia šitaip: vietoje savęs kilmės taško dabartyje, ji pareiškia ateities padėtį. Tai iš ateities dabartis tampa tikra (o ne per laiko vienovę!). Vienas svarbių šito padarinių yra tai, kad hipersticinė laiko samprata sukuria tikrą *singularų* laiką, kuris niekada nevirsta savo paties laiku. Kitaip sakant, nei dabartis nėra sukurta šiuolaikybės koncepto, nei praeitis – istorijos koncepto. Tikras laikas, sukurta laiko koncepto, jis asinchroniškas, kaip laikas prieš ar kaip dabartis, sukurta iš ateities padėties (*ibid.*).

Atsigręžiant į geologinio laiko sritį dar sykį: jei lyginime antropoceno konceptą su klimato kaitos konceptu, matome, kad klimato kaita [...] yra klasikin[is] mokslin[is] koncepta[s], pagrįst[as] chronologiniu laiko ir ateities prognoze. Kita vertus, antropoceno konceptas turi hipersticines laikines ypatybes; jis pareiškia, kad mirtinas žemės sąlygų pokytis pasidėjo anksčiau nei mes

atpažinime ir jo ateitis būtinai atvyks, nebent ji bus sustabdyta imantis rimtų pokyčių ekologinėje politikoje (*ibid.*).

Hipersticinė laiko samprata, taigi, kaip Avanessianas su Hennigu ir akcentuoja, nėra pažodžiui Meillassoux spekulatyvios ontologijos argumento linija sekanti samprata, tačiau kaip matome, tiek hipersticija, tiek Meillassoux absoliutus laikas (Hiper-Chaosas) artikuluoja bendrą „nenuspėjamos praeties“ laiko ontologiją; be to, galime prisiminti Meillassoux, aiškinantį ekstra-mokslinę fikciją per Hume'ą: pats laikas bei priešastingumas yra asinchroniškos sąvokinės konstrukcijos, nes įmanoma, kad ateis diena, kada tomis pačiomis sąlygomis atlikus mokslinį eksperimentą nebepavyks verifikuoti vienodų padarinių iš tų pačių priešasčių.

Dar vieną iliustratyvų pavyzdį, kuriame persipina fišeriški ir meijasūiški ontologinės tikrovės supratimo aspektai, pateikia Cody James Jones'as savo disertacijoje, skirtai hipersticijos idėjai: jeigu hipersticija ontologijoje pasirodo kaip „kažkas, kas negalėjo egzistuoti“ ir *ex nihilo* „imasi materialiai egzistuoti pasaulyje“, tada įmanoma neteleologiškai ar ne-dialektiškai-materialistiškai „paaiškinti“ tokio telekomunikacijų technologinio įrenginio kaip išmanusis telefonas „atsiradimą“ (ir „išradimą“): išmanusis telefonas ir jo programėlės kaip retroaktyviai „išpildyta“ technologinės ateities apraška – (ekstra-)mokslinė fikcija, „virtusi“ materialia tikrove.

Didžiąją dalį žmonijos istorijos programėlės (*app*) idėja buvo ne vien išgalvota, ji buvo fundamentaliai nepamąstoma: ji negalėjo įeiti į semiotinį lauką ir įgauti prasmę. Tai buvo signifikatas bet galimo signifikanto [...] visgi, kai technologija vystėsi, moduliarinės aplikacijos įgavo tam tikrą fantastinę trauką; jos galėjo būti įsivaizduotos, tačiau tik per kognityvinį susvetimėjimą: (ne)įmanomos koncesijos tiek mokslui, tiek fikcijai. [...] Galų gale, [...] [nūdienoje] dauguma dalykų turi jų pačių virtualias programėles, skaitmeninius priedėlius, kurie čiupiningai išsiskaidę vietose, laike ir sąmoningumo lygmenyse. Tai ne vien pamąstoma, bet ir yra kasdienybės pamatas, gilus įsitvirtinimas, kuris praplėtė mūsų mašinų-žmonių sąsajų epistemologiją (ir ontologiją) ir detalizavo tiek žinojimo, tiek galios fantastinius vektorius (Jones 2021: v).

Taigi, mūsų kasdienybėje naudojamo išmaniojo telefono atsiradimas – pagal hipersticinį „priešastingumą“ – yra ne tiek linijinės istorinės, kultūrinės ir/ar politinės-ekonominės raidos rezultatas, kiek jis yra spekulatyvaus (t. y. hipersticinio) nelinijinio priešastingumo rezultatas: išmanusis telefonas „atsirado“ (ir buvo „išrastas“), tačiau lygiai taip pat jis galėjo ir neatsirasti, nei pagal mokslinės ar fikcinės vaizduotės, nei materialios ar simbolinės tikrovės parametrus; išmanusis telefonas yra *gal-būtis, būtinas atsitiktinumas*.

Hipersticija [...] atsitiktinumų-būtinybės santykį supranta kaip nulaužtiną (*hackable*), jog daiktai gali būti ontologiškai perversti į kitokią konfigūraciją (*ibid.*, 34).

Hipersticija, taigi, yra viena iš specifinių realistinės vaizduotės strategijų, pagal kurią nekoreliatyvi tikrovė įpinama į vieną „pan-fikcionalistinį“ audinį – ir ši vaizduotė taikoma ne tiek matematinei hiper-chaotinės tikrovės determinacijai, kaip tuo užsiėmė Meillassoux „Po baigtinybės“, o priartėja arčiau link to, kaip tikrovės procesus fikcionalizuotai ir kibernetiškai aiškino Fisheris „Plokščiuose konstrukuose“, procesus lokalizuodamas kultūros sferoje: tikrovės *spekuliacija* jam todėl reiškė tikrovės *teoriją-fikciją*.

Šio tyrimo pabaigai galėtume išryškinti ir tai, kad teorijos-fikcijos žiūrą įmanoma išvysti ir mūsų užsiminto Lovecrafto „hipernatūralizmo“ – natūralizmo, pranokstančio baigtinės žmogiškos perspektyvos, aprašą – leitmotyvų šviesoje: hipersticijos „priežastingumas“ įsiveržia iš *Išorės*, o ne transcendentaliai determinuojamas grynojo intelekto sąvokų: hipersticija yra pačios koreliacionistinės logikos ir mokslinių dėsnių „šokas“, o ne naujos logikos ar mokslinių teorijų pakaitalų įvedimas; hipersticija yra, fišeriškai tariant, *keistenybė*: ji „yra čia, bet jaučiame, kad ji neturėtų būti čionais“. Hipersticija todėl yra nelinejinės dinamikos procesas, pagal kurį ontologinė tikrovė priverčia subjektą perbraižyti savo vaizduotės „galimybės sąlygas“, išplėsti tikrovės – būtybių ji neuromokslinė, geologinė, technosocialinė, mokslinė-fikcinė – įsivaizdavimo skalę.

Hipersticija, vadinasi, yra raginimas „ekstra-antropologiškai“, spekuliatyviai-realistiškai įsivaizduoti ontologinę tikrovę – tam galime pasitelkti įvairius lovkraftiškus tropus: hipersticija kaip retroaktyvios technomokslinės idėjos „simbiotinis santykis“ su žmonija (t. y. „plėšra“); hipersticija „apsėdusi“ žmoniją; hipersticija kaip „virusas, pasklidęs po žmoniją“; „žmonių protai kaip vien inkubatoriai, per kuriuos įsibrovimas nukreipiamas prieš istorinio laiko tvarką“ (Carstens 2010). O’Sullivanas tai reziumuoja per *mitų-mokslo* sąvoką: „Mitų-mokslas šiuo požiūriu šneka ne tau, o kažkam per tave“ (O’Sullivan 2017).

Išvados

1. Quentino Meillassoux ir Marko Fisherio fiktyvaus mąstymo režimas turi bendrą konceptualinę savybę: fikcija traktuojama kaip tikrovės ontologinę problematiką atliepiantis, o ne nuo jos distancijuotas minties režimas. Dėl abiemis autoriams bendro įsipareigojimo realistinei ontologinei perspektyvai mes šią perspektyvą įvardiname kaip *fikcijos realizmo tezės* perspektyvą: fikcija apmąstomos ne struktūros, kurios būtų priklausomos nuo mūsų mentalinių struktūrų, o, priešingai, struktūros, nepriklausomos nuo ir/ar pranokstančios mūsų mentalines struktūras; predikatas realizmas

specifikuoja šitokios fikcijos sampratos kryptį, žymėdamas ontologinį požiūrį, pagal kurį mąstomi objektai ar jų savybės savaime, nepriklausomai nuo mūsų mentalinių struktūrų.

2. Meillassoux ir Fisherio bendra realistinė perspektyva yra spekuliatyvi, bet nemetafizinė realistinės minties perspektyva, kas reiškia, jog tikrovė, kuri autorių suprantama kaip egzistuojanti nepriklausomai nuo mūsų mentalinių struktūrų, yra nesubstantyvistinė, neteleologinė ir neantropogeninė tikrovė: spekuliatyviai postuluojuama tikrovė egzistuoja neturėdama pakankamo pagrindo, taigi, bepagrindiškai (*Ungrund*); tikrovės ontologinė struktūra – nepriklausomai nuo mūsų mentalinių struktūrų – yra įsteigta kaip būtinai atsitiktina ir gali pasikeisti ir/ar pranykti būtinai atsitiktinai. Meillassoux ir Fisherio spekuliatyvi tikrovės savaime konceptualizacija todėl yra antikoreliacionistinė, (po)kantiškai filosofinei tradicijai (nuo vokiečių idealizmo iki nūdienio poststruktūralizmo ir t. t.) oponuojanti pozicija, pagal kurią konceptualinė strategija yra ontologinės, o ne epistemologinės orientacijos, taigi, autoriams bendroje perspektyvoje peržengiamos subjekto-objekto, minties-būties koreliatyvios dichtomijos ir tikrovė mąstoma nepriklausomai nuo suvienytos subjektinės sąmonės ir apriorinių patyrimo sąlygų.

3. Meillassoux fikcinio mąstymo režimą traktuoja kaip alternatyvią mąstymo formą matematinei ontologijos spekuliacijai: matematinė ontologijos spekuliacija remiasi karteziškas ištakas turinčia pirminių (nesubjektyvuotų, nesantykinių) ir antrinių (subjektyvuotų, santykinių) savybių skirtimi ir privilegijuoja iškūnytas ir matematizuojamas pirmines savybes kaip spekuliatyvios prieigos prie tikrovės savaime prielaidą, o fikcija yra alternatyvus minties režimas, kuriame tikrovė savaime nusakoma ne matematikos, o naratyvinėmis ir literatūrinėmis priemonėmis. Meillassoux per spekuliatyvų-matematinį ir per fikcinį realistinio mąstymo režimą brėžia ne vien savo absoliučiai kontingentiškos tikrovės sampratos santykį su metafizika ar (po)kantiška filosofija, bet ir mokslinėmis teorijomis: tiek spekuliatyvus-matematinis, tiek fikcinis realistinis mąstymas yra „ekstra-mokslinis“ mąstymas, šio Meillassoux absoliučiai kontingentiškos tikrovės absoliutus kontingentiškumas būtent ir nurodo, jog mokslo tiriami dėsniai gali pakisti be priežasties ir ši ontologinė ypatybė lygiaverčiai kompromituoja mokslinių teorijų galimybės sąlygas tiek jų verifikabilumo, tiek falsifikabilumo aspektais. Fikcinė vaizduotė, vadinasi, anot Meillassoux, yra gebanti būti spekuliatyvesne už mokslinę vaizduotę.

4. Meillassoux konceptualinė strategija yra „spekuliatyvizacijos“ ir „ontologizacijos“ strategija, kas reiškia, jog pagal jo realistinės prieigos principą epistemologiniai teiginiai ir jų problematika išverčiami į ontologinę problematiką. Spekuliatyvos-matematinės strategijos atveju tai reiškia pačios koreliacijos (t. y. epistemologijos) galimybės sąlygos pavertimą į būtinai atsitiktinos ontologijos teiginį, o fikcinio naratyvo strategijos atveju reiškia fikcinės visatos dėsnių ir logikos turinio (ir/ar

formas) pavertimą į būtinai atsitiktinos ontologijos teiginį. Vadinasi, Meillassoux fikcijos realistinio mąstymo argumentas turi analoginę strateginę kryptį (antikoreliacionistinė teiginių ontologizacija) matematinei spekuliacijai, tačiau jų vidinė argumentacinė tvarka išlaiko savarankiškumo statusą: matematinės spekuliacijos imtis yra mūsų aktuali tikrovė, o fikcinės spekuliacijos imtis yra daugybė fikcinių tikrovių, kurios privalo būti atsitiktinės, taigi, privalo neturėti jokių metafizinių principų, net jei tie principai skirtųsi nuo aktualioje filosofijos istorijoje esančių metafizikos principų.

5. Fisheris savo pozicijos samprotavimuose apie teoriją-fikciją niekada neįvardina kaip spekuliatyvaus realizmo ar kaip ontologijos kaip tokios, tačiau nepaisant šių eksplisicinių teiginių stokos, teoriją-fikciją jis, remdamasis Jean'o Baudrillard'o bei Deleuze'o ir Guattari prielaidomis, specifikuoja kaip „kibernetinį realizmą“ ir dėl to svarsto apie tikrovę per besubjekčius (ar iki-subjektinius) steigties procesus, kuriuose aiškinamasis prioritetas skiriamas besubjektės pragmatinės funkcijos kategorijai, o ne svarstymui, ar tikrovę steigiančios funkcijos yra žmogiškos/nežmogiškos bei simuliakrinės/kiberteknologinės prigimties: tikrovės procesai vietoje substantyvų ar teleologinių atributų postuluojami kaip iki-individuotų kibernetinių grįžtamųjų ciklų (ar „trečiojo laipsnio simuliakrų“) „imanentinės plokštumos“ išdavos, kurios nuolat kinta ne pagal būtiną esmę ar tikslą, o pagal atsitiktinius grįžtamųjų ciklų parametrus. Vadinasi, net jeigu Fisherio pozicijos negalime kvalifikuoti kaip Meillassoux matematinės spekuliacijos argumento tvarką, Fisherio poziciją galime lokalizuoti kaip spekuliatyvią realistinę pačia plačiausia prasme suprastoje Meillassoux filosofijos perspektyvoje – kaip alternatyvią realizmo konceptualinę strategiją, kuri iki-individuacijos procesus traktuoja kaip antikoreliacionistinius ontologinius teiginius, kurie turi absoliučios kontingencijos statusą.

6. Fisheris, skirtingai nei Meillassoux, fikciją kaip realistinės minties modusą traktuoja ne tiek santykyje su mokslu ar metafizika, kiek santykyje su teoriniu mąstymu, įvardindamas teorinį ir fikcinį mąstymą kaip neturintį substantyvios ar teleologinės skirties, taigi, šią skirtį išveddamas kaip ne-transcendentinį, t. y. imanentinį mąstymo modelį – kaip *teoriją-fikciją*. Teorijos-fikcijos mąstymo modelis skiriasi nuo diferencijuotai suprastų (taigi, transcendentistiškai atskirtų) teorijos ir fikcijos mąstymo modusų ne vien savo imanentinės mąstymo praktikos aspektu, bet ir ši mąstymą postuluojančią kaip ekspresyvų, o ne reprezentacinį: teorija-fikcija ne per atsitraukimą nuo apriorinio patyrimo formų „reprezentuoja tikrovę“, o per tęstinumą su kibernetinės imanencijos plokštumos procesais, taigi, aiškinant teorinį-fikcinį mąstymą kaip „fikcija, tampančia tikrove“ – kaip aiškinamąją procedūrą, kuri savo ontologiniu požiūriu tėra nediferencijuota, besubjektė, taigi, kibernetinės tikrovės plokštumai priklausanti pragmatinė funkcija („plokščiasis konstruktas“).

7. Taip, kaip mūsų tyrime Fisherio samprotavimai genealogiškai rekontekstualizuoti pagal Meillassoux filosofinę perspektyvą (Fisheriu priskirtas Meillassoux antikoreliacionistinių ontologizuotų teiginių principas), Meillassoux samprotavimai genealogiškai rekontekstualizuojami pagal Fisherio filosofinę perspektyvą, taip Meillassoux spekulatyvaus realizmą sampratoje išryškinant ne tiek Meillassoux afišuojamą matematinę dėmenį (matematinė spekuliacija) ar „ekstra-mokslinį“ dėmenį (ekstra-mokslinė fikcija) kaip spekulatyvios realistinės tikrovės mąstymo strategijas, o verčiau kaip pačiu plačiausiu būdu suprastą filosofinį įsipareigojimą projektuoti (fikcinius ar nefikcinius) minties vektorius, pagal kuriuos ne vien atsiribojama nuo metafizinių bei koreliacionistinių minties turinių, bet ir siekiama pervarkyti esamas ar sukurti naujas mąstymo praktikas.

8. Abipusėje Meillassoux ir Fisherio realistinių požiūrių rekontekstualizavimo perspektyvoje bendra *fikcijos realizmo* užduotis nėra tiek angažavimasis fikciniam mąstymui kaip naratyvinei literatūrinei kūrybai, kiek tai yra ontologinis ir metodologinis angažavimasis filosofiniam projektui, kuris suspenduoja ir/ar praplėčia mąstymo „galimybės sąlygas“ anapus koreliatyvaus subjektinio žiūros taško. H. P. Lovecraft'o kūrybos ir hipersticijos sampratos kontekstuose mūsų konceptualinė prizmė pademonstruojama kaip Meillassoux ir Fisherio sąvokomis paremta perspektyva, kurioje autorių idėjos ne tiek rekonstruojamos, kiek pritaikomos naujoms fikcinės problematikos sritims, kurioms būdingas kognityvinės skalės praplėtimas anapus koreliacionistinės epistemologijos parametru, t. y. skiriamas aiškinamasis prioritetas ne tikrovės ir minties fenomenologinei sinchronijai, o tikrovės ir minties nefenomenologinei diachronijai ir/ar ne tikrovės mentalinei reprezentacijai, o tikrovės pragmatinei ekspresijai.

9. Nepaisant antisubstantyvistinių ir antikoreliacionistinių nuostatų tendencingumo Meillassoux ir Fisherio požiūriuose bei jų požiūrius sintezuojančioje filosofinėje perspektyvoje, pamatinis eksplicitinis bruožas, dėl kurio Meillassoux ir Fisherio negalime vienareikšmiškai ar koekstensyviai suderinti jų požiūrių nuostatų, yra nulemtas autorių skirtingų įsipareigojimų skirtingoms filosofinėms paradigmos: nepaisant to, jog abu mąstytojai turi bendrą polinkį mąstyti tikrovę savaime anapus objekto-subjekto skirties, Meillassoux pozicija numano kartezišką subjekto-objekto skirties traktavimą, o Fisherio pozicija – spinozistinį subjekto-objekto skirties traktavimą. Vadinasi, paradigminio nekoekstensyvumo problema pirminiuose (genealogiškai nerekonstualizuotuose) Meillassoux ir Fisherio minties kontekstuose pasirodo kaip konfliktuojančių karteziinių (dualistinių) ir spinozistinių (monistinių) principų priešara: Meillassoux savo ištakomis yra „spekulatyvus karteziastas“ arba „spekulatyvus mechanicistas“, spekulatyvų mąstymą tapatinantis su iškūnytu ir interakcionistiniu racionalumu, o Fisheris savo ištakomis yra „spekulatyvus spinozistas“ arba „spekulatyvus vitalistas“, spekulatyvų mąstymą kildinantis ne iš proto (racionalumo), o įvykio, kuris

pereina kūnišką individuacijos procesą, tokiu būdu paties mąstymą aktą išvedantis ne kaip iškūnyta ir interakcionistini, o kaip įkūnytą ir emergentistini – save paties organizuojančio ir moduluojančio kūno padarinį.

Literatūra

Asimov, I., 2015. The Billiard Ball. In: Q. Meillassoux, *Science Fiction and Exro-Science Fiction*. Minneapolis: Univocal Publishing, pp. 59-93.

Avanessian, A., Hennig, A., 2016. Who's Afraid of (Left) Hyperstitions? (Manuscript), *Academia.edu*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/23874475/Whos_Afraid_of_Left_Hyperstitions [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]

Avanessian, A., Malik, S., 2016. Introduction: Speculative Genealogies. In: A. Avanessian, S. Malik (eds.), *Genealogies of Speculation: Materialism and Subjectivity Since Structuralism*. London & New York: Bloomsbury Academic, pp. 1-26.

Bacevičiūtė, D. (sud.), 2015. *Athena: filosofijos studijos* 10. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Barevičiūtė, J. K., 2006. J. Baudrillard'as Platono oloje: ontologinis žaidimas. In: *Žmogus ir žodis* 4, pp. 34-42.

Barevičiūtė, J. K., 2007. Élan Vital ir simuliacijos fenomeno santykis: H. Bergsonas, J. Baudrillard'as. In: *Problemos* 71, pp. 91-102.

Baudrillard, J., 1981. *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. Trans. C. Levin. St. Louis: Telos Press.

Baudrillard, J., 1985. *La Gauche divine*. Paris: Grasset.

Baudrillard, J., 1996. *The System of Objects*. Trans. J. Benedict. London & New York: Verso.

Baudrillard, J., 1998. *The Consumer Society*. Trans. C. T. London: Sage Publications.

- Baudrillard, J., 2002. *Simuliacija ir simuliakrai*. Vertė M. Daškus. Vilnius: Baltos lankos.
- Baudrillard, J., 2017. *Symbolic Exchange and Death*. Trans. I. H. Grant. London: Sage Publications.
- Bhattacharya, S., Chattopadhyay, A., 2015. Speculation and Fiction: Introduction. In: *Sanglap: Journal of Literary and Cultural Inquiry* 2(1), pp. 1-24.
- Brits, B., Gibson, P., Ireland, A., 2016. Introduction. In: B. Brits, P. Gibson, A. Ireland (eds.), *Aesthetics After Finitude*. Melbourne: re.press, pp. 7-22.
- Bryant, L., 2009. Meillassoux II: Correlationism and the Problem of Ancestrality, *Larval Subjects*, April 3. Prieiga per internetą: <https://larvalsubjects.wordpress.com/2009/04/03/meillassoux-ii-correlationism-and-the-problem-of-ancestrality> [žiūrėta 2021 m. gegužės 26 d.]
- Carstens, D., Land, N., 2009. 'Hyperstition: An Introduction', *0(rphan)d(rift>) archive*. Prieiga per internetą: <https://www.orphandrifarchive.com/articles/hyperstition-an-introduction> [žiūrėta 2023 m. gegužės 20 d.]
- Carstens, D., 2010. Hyperstition, *0(rphan)d(rift>) archive*. Prieiga per internetą: <https://www.orphandrifarchive.com/articles/hyperstition> [žiūrėta 2023 m. gegužės 20 d.]
- CCRU, 2020. *CCRU Writings 1997-2003*. Falmouth: Urbanomic.
- Cox, C., Jaskey, J., Malik, S. (eds.), 2015. *Realism, Materialism, Art*. London: Sternberg Press.
- Deleuze, G., 1986. *Cinema 1: The Movement-Image*. Trans. H. Tomlinson, B. Habberjam. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G., 1990. *The Logic of Sense*. Trans. M. Lester, C. Stivale. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G., 2001. *Pure Immanence: Essays on a Life*. Trans. A. Boyman. New York: Zone Books.
- Deleuze, G., 2012. *Derybos*. Vertė L. Perkauskytė, N. Milerius, A. Žukauskaitė. Vilnius: Baltos lankos.

Deleuze, G., Guattari, F., 1983. *Capitalism and Schizophrenia: Anti-Oedipus*. Trans. R. Hurley, M. Seem, H. R. Lane. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.

Deleuze, G., Guattari, F., 1987. *Capitalism and Schizophrenia: A Thousand Plateaus*. Trans. B. Massumi. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.

Deleuze, G., Guattari, F., 2009. *What Is Philosophy?* Trans. H. Tomlinson, G. Burchill. London & New York: Verso.

Deleuze, G., Parnet, C., 1987. *Dialogues*. Trans. H. Tomlinson, B. Habberjam. New York: Columbia University Press.

Eklund, M., 2019. Fictionalism, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetu: <https://plato.stanford.edu/entries/fictionalism> [žiūrēta 2023 m. gegužēs 30 d.]

Fisher, M., 1999. *Flatline Constructs: Gothic Materialism and Cybernetic Theory-Fiction*. New York: Exmilitary Press.

Fisher, M., 2016. *The Weird and the Eerie*. London: Repeater Books.

Gane, M., 1999. Baudrillard. In: S. Critchley, W. R. Schroeder (eds.), *A Companion to Continental Philosophy*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers, pp. 581-587.

Gane, M., Gane, N., 2017. Introduction: Symbolic Exchange and Death Today. In: J. Baudrillard, *Symbolic Exchange and Death*. London: Sage Publications, pp. 1-14.

Genosko, G., 1999. *McLuhan and Baudrillard: The Masters of Implosion*. London & New York: Routledge.

Grant, I. H., 2014. LA 2019: Demopathy and Xenogenesis. In: R. Mackay, A. Avanesian (eds.), *#ACCELERATE*. Falmouth: Urbanomic, pp. 275-302.

Guyer, P., Horstmann, R.-P., 2023. Idealism, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/idealism> [žiūrēta 2023 m. gegužēs 30 d.]

Habdankaitė, D., 2020. The Absolute as the Meeting Point Between Speculation and Fiction. In: *Open Philosophy* 3, pp. 349-357.

Habdankaitė, D., 2021. Vaizduotė chaotiškos tikrovės akivaizdoje. In: K. Sabolius (sud.), *Apie tikrovę* (EPUB versija). Vilnius: Leidykla LAPAS, pp. 396-419.

Harman, G., 2011. *Weird Realism: Lovecraft and Philosophy*. Winchester: zer0 books.

Hatfield, G., 2018. René Descartes, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/descartes> [žiūrėta 2023 m. gegužės 28 d.]

Heidegger, M., 1962. *Being and Time*. Trans. J. Macquarrie & E. Robinson. Oxford; Cambridge: Blackwell.

Heidegger, M., 2014. The Fundamental Question of Metaphysics. In: *Introduction to Metaphysics*. Trans. G. Fried and R. Polt. New Haven & London: Yale University Press, pp. 1-56.

Horowitz, C., 2016. 'The Krakatoan Chimera'. In: B. Brits, P. Gibson, A. Ireland (eds.), *Aesthetics After Finitude*. Melbourne: re.press, pp. 204-216.

Hume, D., 1995. *Žmogaus proto tyrinėjimas*. Vertė K. Rastenis. Vilnius: ALK pradai.

Jelača, M., 2018. Deleuze's Critique of Representation: Between Post-structuralism and Speculative Realism. *Zb. rad. Filoz. fak. Splitu* 11, pp. 35-57.

Jones, C. C., 2021. *The Hegemony of Hyperstition: Notes on Creation and Horror*, PhD thesis. Chicago, Illinois: University of Chicago.

Kearney, R., 1999. *Poetics of Modernity: Toward a Hermeneutic Imagination*. New York: Humanity Books.

Kellner, D., 2020. Jean Baudrillard, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/entries/ baudrillard> [žiūrėta 2023 m. balandžio 30 d.]

Kim, J., Sosa, E. (eds.), 1999. *Metaphysics: An Anthology*. Malden; Oxford; Carlton: Blackwell Publishing.

Leibniz, G. W., 2014. The Monadology. In: L. Strickland, *Leibniz's Monadology: A New Translation and Guide*. Edinburgh: Edinburgh University Press, pp. 14-33.

Levin, C., 1981. Introduction. In: J. Baudrillard, *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. St. Louis: Telos Press, pp. 5-28.

Lévy, M., 1988. *Lovecraft: A Study in the Fantastic*. Trans. S. T. Joshi. Detroit: Wayne State University Press.

Lovecraft, H. P., 2018. Už laiko ribų. Vertė M. Burokas. In: *Tykantys tamsoje. Kūrybos rinktinė*. Sud. M. Burokas ir P. Jevsejevas. Vilnius: kitos knygos, pp. 319-390.

Mandelbrot, B. B., 1982. *The Fractal Geometry of Nature*. New York: W. H. Freeman and Company.

Manning, R., 2021. Spinoza's Physical Theory, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/spinoza-physics> [žiūrėta 2023 m. gegužės 28 d.]

Massumi, B., 1992. *A User's Guide to "Capitalism and Schizophrenia": Deviations from Deleuze and Guattari*. Massachusetts & London: The MIT Press.

Massumi, B., 1999. Deleuze. In: S. Critchley, W. R. Schroeder (eds.), *A Companion to Continental Philosophy*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers, pp. 559-573.

Massumi, B., 2021. *Couplets: Travels in Speculative Pragmatism*. Durham & London: Duke University Press.

McQueen, S., 2016. *Deleuze and Baudrillard: From Cyberpunk to Biopunk*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Meillassoux, Q., 2008. *After Finitude: An Essay on the Necessity of Contingency*. Trans. R. Brassier. London: Bloomsbury.

Meillassoux, Q., 2012. *Iteration, Reiteration, Repetition: A Speculative Analysis of the Meaningless Sign* (Lecture at Free University, Berlin). Trans. R. Mackay. Prieiga per internetą:

<https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/886529/539a4b4a8c213179c159eefc04a28947.pdf>

[žiūrēta 2021 m. spalio 5 d.]

Meillassoux, Q., 2014. *Time without Becoming*. Ed. A. Longo. Sesto San Giovanni: Mimesis International.

Meillassoux, Q., 2015. *Science Fiction and Extro-Science Fiction*. Trans. A. Edlebi. Minneapolis: Univocal Publishing.

Meillassoux, Q., Kahveci, K., Çalçı, S., 2021. Founded on Nothing: An Interview with Quentin Meillassoux, *Urbanomic*. Trans. R. Mackay. Prieiga per internetą: <https://www.urbanomic.com/document/founded-on-nothing/> [žiūrēta 2023 m. gegužės 18 d.]

Miller, A., 2021. Realism, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/entries/realism> [žiūrēta 2023 m. gegužės 30 d.]

O'Sullivan, S., 2006. *Art Encounters Deleuze and Guattari Thought Beyond Representation*. New York: Palgrave Macmillan.

O'Sullivan, S., Zepke, S. (eds.), 2008. *Deleuze, Guattari and the Production of the New*. London & New York: Continuum.

O'Sullivan, S., 2012. *On the Production of Subjectivity: Five Diagrams of Finite-Infinite Realtion*. London: Palgrave Macmillan.

O'Sullivan, S., 2017. Accelerationism, Hyperstition and Myth-Science. In: *Cyclops Journal 2*, pp. 11-44.

Parr, A., 2010. *The Deleuze Dictionary*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Popper, K., 1994. Conjectural Knowledge: My Solution of the Problem of Induction. In: *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Oxford: Oxford University Press, pp. 1-31.

Popper, K., 2002. Introduction to the Logic of Science. In: *The Logic of Scientific Discovery*. London & New York: Routledge, pp. 3-34.

Rantala, J., 2018. The Notion of Information in Early Cybernetics and in Gilbert Simondon's Philosophy, *PhilArchive*. Prieiga per internetą: <https://philarchive.org/archive/RANTOI> [žiūrėta 2023 m. kovo 21 d.]

Roberts, T., Lapworth, A., Dewsbury, J. D., 2022. From 'World' to 'Earth': Non-phenomenological Subjectivity in Deleuze and Guattari's Geophilosophy. In: *Subjectivity* 15, pp. 135-151.

Sabolius, K., 2014. Quentinas Meillassoux ir radikali meno (ne)galimybė. In: *Problemos* 85, pp. 153-166.

Sabolius, K., 2021a. Išlaisvinta tikrovė. In: K. Sabolius (sud.), *Apie tikrovę* (EPUB versija). Vilnius: Leidykla LAPAS, pp. 226-259.

Sabolius, K. (sud.), 2021b. *Apie tikrovę*. Vilnius: Leidykla LAPAS.

Sayre, K. M., 2015. *Cybernetics and the Philosophy of Mind*. London & New York: Routledge.

Segal, S. L., 1978. Riemann's Example of a Continuous 'Nondifferentiable' Function Continued. In: *The Mathematical Intelligencer* 1(2): pp. 81-82.

Smith, D., Protevi, J., Voss, D., 2022. Gilles Deleuze, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/entries/deleuze> [žiūrėta 2023 m. gegužės 4 d.]

Spinoza, B., 1996. *Ethics*. Ed. & trans. E. Curley. London: Penguin Books.

Stanevičiūtė, D., 2008. *Tikrovė ir simuliakras postmodernybės kultūroje (Jeanas Baudrillardas)* (magistro baigiamasis darbas). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Šerpytė, R., 2012. Nihilizmas ir tikrovė: spekuliatyvusis realizmas – nihilizmo banalizavimas? In: *Problemos*, 81, pp. 7-16.

Šulskus, M., 2016. *Quentinas Meillassoux ir Grahamas Harmanas: posūkis į realybę spekuliatyviajame realizme* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.

Thornton, S., 2023. Karl Popper, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/entries/popper> [žiūrėta 2023 m. gegužės 22 d.]

Tuomas, L., 2020. *Hauntologija ir ateities konceptas: laikiškoji politinės ir kultūrinės vaizduotės problema* (bakalauro baigiamasis darbas). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Tuomas, L., 2022. *Akseleracionizmas kaip filosofija* (magistro baigiamasis darbas). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Van Tuinen, S., 2016. Deleuze: Speculative and Practical Philosophy. In: A. Avanesian, S. Malik (eds.), *Genealogies of Speculation: Materialism and Subjectivity Since Structuralism*. London & New York: Bloomsbury Academic, pp. 93-114.

Vaihinger, H., 1935. *The Philosophy of "As if"*. Trans. C. K. Ogden. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

Wark, M., 2015. Absolute Spectacle. In: C. Cox, J. Jaskey, S. Malik (eds.), *Realism, Materialism, Art*. London: Sternberg Press, pp. 151-159.

Welchman, A., 2009. Deleuze's Post-Critical Metaphysics. In: *Symposium: Canadian Journal of Continental Philosophy* 13(2): pp. 25-54.

Wiener, N., 1948. Cybernetics. In: *Scientific American* 179(5), pp. 14-19.

Wiener, N., 1985. *Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine*. Cambridge, MA: Technology Press (MIT).

Woodard, B., 2019. Inexistent Ink: Michael Cisco and Quentin Meillassoux on Writing Worlds. In: J. Greve, F. Zappe (eds.), *Spaces and Fictions of the Weird and the Fantastic: Ecologies, Geographies, Oddities*. Cham: Palgrave Macmillan, pp. 149-164.

Žukauskaitė, A., 2008. Gilles'io Deleuze'o ir Felixo Guattari kūno samprata. In: *Filosofija. Sociologija* 19(1), pp. 61-69.

Žukauskaitė, A., 2011. Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari filosofija: Daugialypumo logika. Vilnius: Baltos lankos.

Žukauskaitė, A., 2013. Nuo biopolitikos prie biofilosofijos: M. Foucault, G. Agambenas, G. Deleuze'as. In: *Problemos* 84, pp. 84-98.

Žukauskaitė, A., 2021. Planetary Assemblages: From Organic to Inorganic and Beyond. In: P. de Assis, P. Giudici (eds.), *Machinic Assemblages of Desire: Deleuze and Artistic Research 3*. Leuven: Leuven University Press, pp. 297-308.